

ALMANAHUL LITERAR

Anul I. Nr. 12

Noembrie 1950

CUPRINDE

VOTĂM PENTRU SOCIALISM
LUPTĂM PENTRU PACE

Drumul Glorios al Păcii de Emil Isac.

VERSURI

de: Miron R. Parascivescu, Al. Caprariu, Ilie Purcaru, Horváth Imre, Virgil Iancu, Ion Raboceanu, Mihail Isacovschi, Vl. Nicorovici, Djжек Altausen, D. Florea-Rariște, Semen Gudzonco.

Folclorul nou în lupta pentru pace și socialism.

P R O Z A

Semnele păcii — nuvelă de Mircea Zăciu

CRONICA

Din literatura alegerilor de altădată de Aurel Martin. Mihail Sadoveanu la 70 de ani, de Pavel Apostol. Un poet al vieții noi, de Dumitru Micu. Pe marginea ediției de „Opere Alese” din Bollac, de Iosif Pervain. NOTE, COMMENTARIU, RECENZII C. A. Fedin despre naturalism, schematism, eroi pozitivi și negativi (a. m.), P. A. Marcov în mijlocul oamenilor de teatru din Cluj (I. Valeanu), Irodalmi Almanach

12

(a. m.), Muzica (I. Valeanu), Dela „Insemnările unui medic de plasă” la „Memoriile unui agent electoral” (Dan Costa).

BARICADA

Forrestallada sau disertație asupra degenerării Al. Bruda

90

AL UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.
FILIALA CLUJ

ALMANAHUL LITERAR

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Anul I, Numărul 12

Noembrie 1950

CUPRINDE

VOTĂM PENTRU SOCIALISM—LUPTĂM PENTRU PACE

DRUMUL GLORIOS AL PĂCII de Emil Isac	3
VOINȚĂ TA de Miron Paraschivescu	8
POEM PENTRU 3 DECEMBRIE de Al. Căprariu	9
LA SOVROM-TRACTOR de Iie Purcaru	11
POPORUL ALEGE de Horváth Imre (trad. de Virgil Iancu).....	13
LUMINĂ PESTE ȚARA OAȘULUI de Virgil Iancu.....	15
MAȘINI NOI DIN FIARE VECHI de Ion Răhoveanu	30
FOLCLORUL NOU ÎN LUPTĂ PENTRU PACE ȘI SOCIALISM de Tăncred Bănățeanu,.....	38
CUM ERA ALTĂDATĂ culegeri din poezia populară de azi.....	36
SEMNELE PĂCII năvelă de Mircea Zăciu	44
SE DUC MIGRĂTOARELE PĂSĂRI de Mihail Isacovschi (trad. de V. Nicorovici)	71
PATRIA SE UITA LA MINE de Djeck Altausen (trad. de D. Florea-Rarișto)	73
GLASUL PĂCII de Semen Gudzenco (trad. de Virgil Iancu)	76

CRONICA

DIN LITERATURA ALEGERILOR DE ALTĂDATĂ de Aurel Martin	77
MIHAIL SADOVEANU LA 70 DE ANI de Pavel Apostol.....	87
UN POET AL VIEȚII NOI de Dumitru Micu	87
PE MARGINEA EDIȚIEI DE „OPERE ALESE“ DIN BOLIAC de Iosif Percvatin	106

NOTE, COMENTARII, RECENZII

C. A. FEDIN DESPRE NATURALISM, SCHEMATISM, EROI POZITIVI ȘI NEGATIVI (a. m.) 119	119
P. A. MARCOV ÎN MIJLOCUL OAMENILOR DE TEATRU DIN CLUJ (I. Văleanu)	116
TRIODALMI ALMANACH (a. m)	118
MUZICA (I. Văleanu).....	120
DELA „ÎNSEMNĂRILE UNUI MEDIC DE PLASĂ“ LA „MEMORIILE UNUI AGENT ELEC- TORAL“ (Dan Costa)	121

BARICADA

FORRESTĂLĂDA SAU SCURTĂ DISERTAȚIE ASUPRA DEGENERĂRII de Al. Bruda.....	122
---	-----

CONCURSUL LITERAR

cu tema „Azi țara ta e casa ta”, în-
stituit de revista „Almanahul Literar”
din Cluj, SE PRELUNGEȘTE PÂNĂ LA
31 DECEMBRIE 1950, dată până la
care se mai primesc manuscrise.

Condițiile de participare la
concurș rămân aceleași.

Rezultatul concursului se va publica
în numărul din Ianuarie 1951
al revistei noastre

DRUMUL GLORIOS AL PĂCII

Numărul pe Noembrie al revistei „Partizanii. Păcii” publică în primele pagini fotografia unei săli festive scăldată într-o strălucitoare lumină. E o sală de simplă dar aleasă arhitectură, cuprinsă între liniile sinuoase, ondulate ale celor două balcoane și a parterului peste care se înalță ca o cupolă vitraliile unui tavan de sticlă prin care se cerne o lumină difuză. Sala e goală. Nici o ființă, nici o mișcare. Ochiul fotografului a surprins-o parcă într'un moment de încremire. Din planul întâi, de acolo unde probabil ar trebui să fie tribuna, veghează asupra ei siluetele a doi lei simbolici, lei care păzesc parcă tăcerea sepulcrală ce domnește în sală.

Și totuși, sala aceasta trebuia să strângă întrânsa și să răspândească în jurul globului, pe toată suprafața lui, vocile răspicate ale celor mai vrednici reprezentanți ai popoarelor lumii, vestind încă odată hotărârea lor nestrămutată de a-și apăra pacea. Poate numai la gândul a ceea ce ar fi trebuit să fie sala City Hallului dela Sheffield, goliciunea ei ne apare și mai tristă, tăcerea ce plutește peste ea, și mai împietrită. Se pare că stăpânitorii de azi ai Angliei au preferat tăcerea de piatră a leilor britanici, dominând peste un pustiu de scaune și cleștar, glasului bărbătesc al reprezentanților milioanei de oameni care să vestească lumii triumful păcii între popoare.

Căci rușinoasa atitudine a guvernului britanic față de Congresul ce trebuia să se țină la Sheffield este dovada cea mai limpede că acest imperiu vede în triumful păcii, însăși moartea lui. Patria lui Shakespeare, a lui Thomas Moore, Byron, Shelley, Bernard Shaw, a acestor fruntași străluciți ai spiritului omenesc, care au luptat pentru libertatea gândirii și pentru libertatea poporului lor, nu se poate de sigur identifica în niciun chip cu atitudinea pe cât de lașă și de ipocrită, pe atât de vinovată, a guvernanților laburiști care au interzis Congresul dela Sheffield. Ei pretind că sunt „reprezentanții” muncitorimii engleze, atunci când prin faptele lor nu fac altceva decât să slujească interesele unei mâini restrânse de exploatare, ai acelora care și astăzi odihnesc pe saci de lână, poartă peruci albe sub argintul cărora gândul lor socotește prețul de vânzare și cumpărare al sângelui omenesc și pune la cale noi jafuri, așa cum făcea mai demult un Slatin Pașa în Sudan, Vice-regele Indiei, Kitchener și Cecile Rhodes, pe care-i continuă astăzi Churchill și consorții lui. Dar leul britanic — simbolul unei Anglii oficiale, pudrată după același regim medieval — este neputincios astăzi în fața voinței hotărâte a popoarelor ce luptă pentru pace, răcnetul lui nu poate acoperi glasul acestor popoare ce răsună puternic în întreaga lume. De aceea el preferă să domnească peste o sală pustie, așa cum a rămas „City Hall” dela Sheffield, și fiindcă ghiarele lui sunt tot mai tocite, a recurs la lovitura unei copite de măgar; căci numai slăbiciunea i-a putut face pe conducătorii de azi ai Angliei să aresteze și să trimită înapoi în Franța pe un Joliot-Curie, să respingă viza de intrare a zeci de personalități de primul rang din toate țările, printre care și un scriitor român de mărimea lui Mihail Sadoveanu, sau un savant ca Petre Constantinescu-Iași.

Nici nu se putea să fie altfel. Un guvern britanic ce poate crede că-i e permis și astăzi să ucidă poporul malaez, să susțină în Africa de Sud un conducător care întrece prin rasismul lui sălbatec și pe Hitler, un asemenea guvern „muncitoresc” din Anglia, care zadarnic încearcă pretutindeni să stingă uriașul foc al revoluției eliberatoare, era destul de slab ca să nu poată împiedeca formal ținerea unui Congres de pace. În cârdășie cu Wall-Street-ul însă el l-a împiedecat în fapt cu ajutorul poliției lui secrete, șicanând și batjocorind pe reprezentanții de frunte ai popoarelor de pe glob. Aceștia doar n’au venit cu tunuri, cu bombe, cu distrugătoare și cu supra-fortărețe ca să amenințe Anglia și lumea. Ei au venit înarmați cu acea singură forță pe care le-a încredințat-o o umanitate ce-și reclamă dreptul la viață, înarmați prin voința

acestor popoare și prin cuvântul pe care aveau să-l rostească în numele lor. Acest cuvânt n'ar fi spus: moarte, ci viață — nu război, ci pace. De acest cuvânt s'au temut oficialii britanici al căror leu pălește în fața lui, așa cum pălesc buzele ucigașilor din Wall-Street când aud că se află în lume peste șase sute de milioane de oameni ce și-au legat prin iscălitură numele lor de cununa de măslin pe care vor s'o depună la picioarele omenirii amenințate iarăși de barbaria războiului.

Și același Congres, împiedecat atât de stupid la Sheffield de către copita de măgar a leului britanic, s'a ținut la Varșovia. Aceiași delegați, „indezirabili” pentru Anglia oficială care i-a întâmpinat cu căștile și bastoanele de cauciuc ale poliției, au fost întâmpinați la Varșovia — în Capitala Poloniei martiră, măcinată de urgia hitleristă și refăcută de brațele milioaneilor de muncitori polonezi — cu brațele deschise, cu cântece, cu flori. Căci în Capitala Poloniei s'a oficiat iarăși adâncul și invincibilul sentiment de umanitate ce va paraliza definitiv furia sadică a imperialiștilor anglo-americani, a bancherilor și generalilor care au dovedit în China, în Coreea și aiurea, că pentru ei nu există decât un singur scop: să asigure profitul trusturilor prin jertfa sutelor de mii de oameni aruncați în moarte.

Ceea ce guvernării de azi ai Angliei au crezut că vor putea împiedeca la Sheffield, s'a afirmat și mai strălucitor la Varșovia. Mișcarea păcii s'a întărit, iar Congresul din Varșovia a luat proporțiile unei uriașe mișcări mondiale; omenirea își dă seama acum cât de mare este primejdia și cât de perfidă este amenințarea războinică a imperialiștilor. Ea își dă seama că acțiunea păcii nu este cauza unui singur popor, nici a popoarelor izolate, ci a omenirii întregi, căci un război imperialist, ori unde ar izbucni el, este o amenințare pentru lumea întreagă.

Dar dacă nicio armată nu se gândește să atace Statele Unite sau Marea Britanie, armatele americane și engleze au pornit totuși la atac împotriva unor popoare care nu vor decât să-și apere independența: China, Coreea, Vietnam. Supra-fortărețele anglo-americane n'au apărut și nici n'aveau să apere New-Yorkul sau Londra de vreun atac, ci s'au năpusit asupra unor popoare chinuite din Asia, pentru ca, în numele „democrației”, să prefacă țări în scrum, să distrugă sute de mii de vieți omenești și să reîntronizeze iar barbaria fascistă, de care cu atâta greu a scăpat omenirea.

Sutele de milioane de oameni care doresc pacea și-au trimis delegații lor la Varșovia, după infama primire dela Sheffield, pentru ca să vorbească despre puterea păcii și să caute calea de

ieșire din impas. De sigur, nu puteau asista la acest Congres groparii civilizației: cei ce taie cupoane și șed pe sacul de lână purtând și azi, în secolul al XX-lea, peruci albe. Nu puteau pleda pentru înțelegere între popoare gurile al căror urlet de canibal amenință de câțiva ani lumea chinuită de două războaie mondiale. Nu și-a trimis delegatul nici „Sfântul Scaun”, ca să proclame după Biblie: nu ucide! N’au fost de față nici celelalte categorii de vameși ai credinței și gândirii, fabricanții de muniții, căci acestora le e dragă moartea, ei doresc să prefacă toți copiii în milioane și zeci de milioane de orfani, iar popoarele doritoare de viață, în carne de tun.

Dar dacă groparii vieții au ținut să absenteze, au fost prezenți în schimb cei ce sunt mai chemați să apere drepturile vieții: oamenii muncii, ai progresului, ai credinței, oamenii adevărați, care vor ca lumea să devină tot mai fericită, cugetele tot mai curate și mai luminate. Oamenii care s’au adunat la Varșovia au proclamat biruința progresului împotriva întunericului, a muncii împotriva trândăviei și a profitului, a păcii și solidarității omenеști împotriva sfâșierii războinice. Cuvântul lor a fost unul de luptă viguroasă și nu de slăbiciune. Cuvântul lor s’a ridicat spre a stăvili isteria atomică și a înarmărilor de orice fel, spre a interzice în toate țările orice formă de propagandă războinică, spre a denunța agresiunea, ori unde s’ar produce, și spre a osândi intervențiile armate din afară în treburile interne ale popoarelor. Congresul dela Varșovia însemnează o manifestare și o afirmare tot mai viguroasă a forțelor păcii. Pacea va putea fi apărată și prin **tărie** — de lucrul acesta să fie convinși bancherii anglo-americani și lacheii lor! Suntem astăzi într’un moment istoric în care popoarele ce doresc pacea sunt în măsură să-și preschimbe dorința în faptă. Ele nu cerșesc pacea, ci o impun și o apără. Soarta ei nu se mai află la discreția celor puțini și bogați; ea a trecut din suflul și conștiința celor mulți și muncitori, în fața lor. Glasul ei nu mai e astăzi pribeag, nu e o aspirație umilă și mocnită. Porumbelul păcii știe încotro să zboare, iar dacă elegantele arcade ale City Hall-ului dela Sheffield i-au fost închise, cuvântul păcii a răsunat cu și mai mare ecou dintre șantierele Varșoviei.

Uniunea Sovietică, tinerele Republici populare dimprejurul ei, la care se adaugă și uriașul front al sutelor de milioane de oameni din toate continentele, cu grandioasa forță a popoarelor din Asia, trezite la o viață nouă, nu au spus la Varșovia cuvinte platonice. Cuvintele au fost spuse așa ca să le înțeleagă și urechile Wall-Street-ului:

Vreți război?
Noi vrem pace!
Amenințați cu războiul?
Noi vom impune pacea!

.....

Poporul nostru merge senin pe drumul lui, își vede de treabă, muncește, clădește, învinge zi cu zi moștenirea dureroasă a războiului trecut, a tristelor timpuri de altădată. El vine, astăzi în fața urnelor ca să-și rostească încă odată, în chip răspicat, voința lui de a-și apăra pacea, așa cum îi dictează destinul lui de popor eliberat de către Marea Uniune Sovietică. Poporul nostru care, prin reprezentanții lui de seamă, și-a spus cuvântul de ordine la Varșovia, știe prea bine ce datorează viitorului, prin munca sa, și care-i vor fi obligațiile alături de celelalte popoare ce stau strânse în jurul Patriei socialismului înfăptuit: Uniunea Sovietică.

Frumoasa, eleganta și strălucitoarea sală dela City Hall a rămas goală. Goală ca un cavou, mută ca un mormânt. Dar pe străzile Varșoviei a răsunat cântecul glorios al păcii, milioane de tineri, de bărbați și femei au salutat cu entuziasm Congresul al doilea al păcii, și glasul lor s'a auzit pe întreg pământul. Voința de pace, stăvilă în Anglia lui Bevin, s'a afirmat cu și mai multă putere la Varșovia. Dacă la Sheffield reprezentanții poporului român au fost siliți să lipsească din pricina perfidiei Albionului de azi, la Varșovia a fost auzit și cuvântul Republicii noastre dragi. Pace! spune și poporul nostru.

Dar pacea va ști să și-o apere, muncind și luptând pentru ea.

Iar cei ce șed pe saci de lână și poartă peruci albe se vor convinge că în Republica noastră pământul și bogățiile lui nu mai sunt de vânzare.

EMIL ISAC

VOINȚA TA

*Pöpor al meu! Tirani, războaie
Te-au apăsät în fär-de-legi.
Dar azi, recolta după ploaie
Doar tu ai dreptul s'o culegi.*

*Cu cât îți cucerești mai plin
Un drept, înveți că nu-i ușor
Să crești din fiecare spin
Un trandafir în viitor.*

*Căci votul care-l ții în mână
E voia ta: cuțit și pâine.
Tu pui, când îl înfigi în urnă,
Răsadul zilelor de mâine.*

Miron Paraschivescu

POEM PENTRU 3 DECEMBRIE

*E toamnă cu picuri de repede ploaie,
Trec norii pe ceruri — ursuză povară —
Iar vântul copacii de frunze-i despoaie.
... Și totuși în inima mea-i primăvară.*

*Din mica-mi odaie privesc pe fereastră,
gândind că ninsoarea 'n curând o să vie;
nici zarea nu-i astăzi, ca 'n vară, albastră.
... Și totuși în inima mea-i bucurie.*

*Cântarea din strunguri a prins să se 'mbine
cu sun de ciocane ce astăzi răzbate
prin freamătul muncii, în zina ce vine.
Suind cu Republica 'n planuri bogate.*

*Trecând peste norme trudiții cresc slava
mărețelor fapte ce-au frânt anii grei
cuvântul lor liber va arde ca lava,
în iarna aceasta, 'n Decembrie trei.*

*Sub steagul cel roșu-s uniți și puternici
căci vrerea și faptele lor sunt ortace —
să tremure 'n Wall-Street bancherii nemernici:
poporul vota-va acum pentru pace!*

*S'abat norii negri și ploii în ferești
aduse cu vântul în zilele reci —
cândva, peste ani, vor fi multe povești
cu iarna aceasta din anul cincizeci.*

*Bunicii vor spune nepoților lor,
privind lung la focul ce arde 'n cămin,
cum noi ridicat-am aleși din popor
conduși de Partid, luminați de Stalin.*

*Zâmbi-vor nepoții cu drag amintirii
și veseli bunicii vor sta printre ei
știind c'au zidit temelii fericirii,
în iarna aceasta, 'n Decembrie trei.*

*E toamnă, cu picuri de repede ploaie,
Pe cer umblă norii — ursuză povară —
Iar vântul, copacii de frunze-i despoaie
și totuși în inima mea-i primăvară.*

Alexandru Căprariu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LA SOVROM TRACTOR...

Peste coapsa zărilor, catrința
înserării lunecă molcom.
La Sovrom a început ședința
La Sovrom e soare . . .

La Sovrom

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dogorește-a inimii poruncă
în priviri și'n fețele-bujori.
Două mii de oameni își aruncă
freamătul din gând în viitor.

*

— „Astăzi, cei de-aicea vom propune
candidatul nostru pentru Sfat . . .”
Dinspre Răsărit spre Soare-Apune,
Uriaș ca marea, prin veleat

Frontul păcii vadul și-l croiește,
munții stăvilari îi ia în piept.
Hotărît, în frunte-i străjuiește
omul bun și drag și înțelept.

„Dragi tovarăși! (vorbitorul tace
doar o clipă, — apoi, cu elan:)
Pentru țara noastră, pentru pace,
spre belșugul zării de mărgean,

*înc'un pas alegerile fi-vor!
Să propunem, dară! . . ."*

La Sovrom,

*bat vârtos, cu viațete de vișor,
două mii de inimi într'un om.*

*Dobre-i omul. S'a sculat vârtej,
Glasul lui e flacăra și val:
„Noi propunem pe Gheorghiu-Dej
Pentru-al nostru Sfat regional!"*

*

*Nu-i ușor a zării nestemate
să se scalzi în licăr de oglinzi,
nici puterea sălii avântate
în svâcnirea strunei s'o cuprinzi*

*Cântece. Aplauze. Buchetul
glasurilor scutură culori.
Un oraș întreg svâcnește 'n pieptul
celor două mii de muncitori.*

BCU Cluj Central University Library Cluj

*Zilele dau rod bogat cât anii,
rod ce miezul în vâpăi și-l coace.
Muncitorii din orașul Stalin
Zi și noapte luptă pentru pace.*

Ilie Purcaru

HORVÁTH IMRE :

POPORUL ALEGE

*In cuget ca o flacără să-ți ardă:
Chemat s'alegi pe cel mai vrednic, ești.
Tu, cel propus, ai inimă curată,
Poporul tău cu cinste să-l slujești.*

*Altfel alege azi acest popor,
De spăngi și de jandarmi netulburat.
Slăvit să fii tu, Sfat din viitor,
Curaj să ai, încredere ți-am dat.*

*În tine credem. Tu adu-ne zorii,
Legi noi, primăvăratice, să vie —
Pocnește-odat', să piară 'nșeletorii,
De frică niciun om să nu mai știe.*

*Vei face flori și grâne să rodească,
Durează poduri, fabrici să înalți,
Când te vedem, mândria să ne crească,
Fruct viitor din ochii-ți luminați.*

*Iar prin cătune, oarbe jumătate,
Luminile 'ntrecându-se vor arde,
Mult soare prin spitale va străbate,
Și-adânci științe, avântate arte.*

*Strălucitor, tot drumul fie larg,
Canale și tuneluri să se bată,
Și unde apele zăgazuri sparg,
Croiește poduri, linie ferată.*

*Deschidă-se și casele 'mbâcșite,
Să intre cei ce-au stat în așteptare,
Să nu mai fie acte prăfuite
Și școli să ne ridici, strălucitoare.*

*Porumbilor dă drumul! Să-și ia șorul
Vestind că-i pentru pace-ă lumii vrere,
In tine să simțim întreg poporul
Ca într'a Sovietelor putere.*

în românește de Virgil Iancu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUMINA PESTE ȚARA OAȘULUI

DESCHIDERE

*Câmpie, numai câmpie
Și pălcuri de svelte păduri...
Străbatu-le azi să ajung
Sub creștetul munților suri.*

*Aici, legănată de vpe,
Lovită puternic de vânt,
E Țara Oașului, care
Acuma, întâiul, o cânt.*

*Și domnii cu grăiul mieros
In cărțile lor pitorești
Vorbit-au de datini străbune
Ce numai aici le 'ntâlnești.*

*Ci eu arăta-voiu viața
Cea nouă cum crește și suie,
Cum vitregă forță și oarbă,
Din mers, să o clatine nu e.*

Nici-o supărare nu-i ca sărăcia
(Vorbă din Țara Oașului)

*De unde Dunărea se varsă'n Mare
Și pân'aici la granița de sus,
Schimbatu-s'a această'nfățișare
Și portul ăsta poate e apus.*

*Dar ce frumoase, înflorite pene,
Ca de păun, foiesc pe pălării.
Cămășile și largile izmene
Sunt chindisite, parcă-s straturi vii.*

*Și pletele cărunte bătrânești,
Ori părul negru retezat pe frunte! ...
Numai în cărți de le mai întâlnești,
Sau la păstorii ce trăiesc în munte.*

*Podoabele acestea să le cânt
Cu patimă și iz cronicăresc!
Care va fi cel mai firesc cuvânt
Să'ncapă versul meu cel tineresc?*

*Sau poate cântecul va fi umbrit,
Cu melodia lăncedă și joasă?
Pământul ăsta-i rece și sgârcit,
Mălaiul încă stăruie pe masă.*

*O indignare aprigă mă bate —
Acestei uri aș vrea să-i fiu ostașul
In contra celor lifte sugrumate
Ce veacuri lungi au chinuit Oașul,*

*Dar omul se ridică peste vremuri
Și putregaiul pulbere-i și scrum.
Tu vierme cazi, omidă neagră tremuri,
Sub focul viu al zilelor de-acum.*

POEM DESPRE VIAȚĂ ȘI DESPRE O NOUĂ MINĂ

Negrești pe Valea Albă. In jur, Oașul tot,
Cu sate risipite sub munții păduroși.
In căutate vorbe să zugrăvesc nu pot
Durerea cuibărită aici din moși-strămoși,

Nici glugile mițoase, ori chipul care vine
Din depărtate timpuri trecute tăvălug,
Când viețuia și Dacul ce cultiva albine
Și Slavul blând pământul îl scormonea sub plug.

In glasul meu acuma, spre anul două mii,
Se vor scula iobagii din groapa lor cea mută
Și vom simți revolta și luptele lor vii,
Prin rădăcini ascunse, în fii cum se strămută.

Și vom simți cum brațul va fi lovit în sbiri,
Cum s'au topit ca ceara, s'au desfrunzit ca ulmii,
De astăzi poți în voie și liber să respiri,
Din leagănul vieții, în primăvara lumii.

II

Trecut-au anii'n goană, cu sbuciumări și moarte,
Ca un cutremur noaptea când vâlvă fac cocoșii,
De peste munți și râuri, peste câmpii, departe,
Venea eliberarea cu Armile Roșii.

Oșenii care pururi adânc urau războiul,
De înfundară codrul cel des și veșnic frate,
Pe când mai prinde iarna să își topească sloiul,
Au coborât ca valul, au coborât în sate.

Năvalnică lumină împodobește cu steme
Pământul încă rece și arborii treziți.
Dar până. alte fructe se împlinesc prin vreme
Copiii cereau pâine, de foame chinuiți.

Și țara ridicată de sub călcâi barbar
Parcă pe umeri încă purta ceva ca piatra.
Tot aspră era viața, mălaiul tot amar,
Incremenită 'n sine, tot rece stătea vatra.

Un sânge proaspăt însă, nestăpânit ca focul,
Dela ostașii vieții în piepturi le-a trecut.
Cercau să-și afle 'n lumea descătușată locul,
Durerii o scăpare și sărăciei scut.

Cum trec pe cerul toamnei sălbatice cocoare
Așa plecau Oșenii prin țară 'n lung și lat.
Știau ei unde-i bubă și focul care doare
Și cunoșteau dușmanul cel bun de spânzurat.

Dar Orșova-i departe, firizul taie greu
La Reșița și-Anina, la Toplița și Baia.
Tu treci cu ei prin noapte și luptă, versul meu,
Aprinde 'n braț puterea și 'n inimă văpaia!

III

Adeseori viața o cheltuiau pustiu.
Se întorceau acasă cu mădulări betege.
Mă 'ndurererez la toate acuma când le scriu.
Simt aripi ridicate în sbor să se deslege.

Ci unii mai rămas-au chiar la Negrești aici
Și coborau în mina adâncă de cărbune.
Stăpânii aveau cizme și ochelari și bici —
Intârzia răsplata și zilele mai bune.

Cu sutele de oameni tăiau în silă stratul.
— Ba apa dă năvala sub bolțile livide,
Ba că e scump salarul și se 'nrăiește Statul:
Cărbunele să doarmă și mina să închide!

Mai rătăceau pe câmpuri un soi de corbi uscați,
Cu vorbele stricate, zicându-și „specialiști”
Și sfredeleau adâncul ascuns și tulburați,
Nu te lăsau pe-aproape nici ochii să ți-i miști.

Din nou la cariera de piatră și la lemn
Oșanul luptă aprig și greu pentru viață.
Ascunsă 'n zăcămunte, arama face semn
Și plumbul și cărbunii se cer la suprafață

IV

O iarnă friguroasă cu sănii nevăzute
S'a strecurat cu vuiet și s'a culcat pe țară.
In viscolul acesta, pe vrute pe nevrute,
Poporul își aduse un veac de primăvară.

In cea din urmă casă, în cel mai mic sălaș,
Durerea tremurase pălind ca o gutuie.
Un alt fior acuma trecu peste Oaș
Ce tot mai viu în inimi, peste păduri se suie.

Și codrul și adâncul și apele și zarea
Sunt ale celui care a pătimit din veac.
Cu melodii vrăjite eu îmi ridic cântarea
Spre cei ce desrobot-au acest pământ sărac.

Și forței care bate în inimă și gând,
Care alungă noaptea și spulberă dușmanii,
Partidului cântarea cu foc și cu avânt
Să i-o închin acuma, ca să înfrunte anii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Avem în față mina ce s'a deschis acum.
Cu bolțile surpate din somnu-i e trezită.
Pe sub pământ, prin ape, Oșenii taie drum
Să rădă vie 'n soare huila strălucită.

De-acum nu mai colindă prin arșiță și ploii
Ținuturi depărtate, în anotimpuri grele
Aici ridică viața, aici zdrobesc nevoi
Și ard dureri sub focul nepieritoarei stele.

Mineri sunt și bătrânii, și tinerii aprinși.
Parcă aud prin spațiu cum se întorc cocoare...
Iar anii mei cei fragezi de visul lor cuprinși
Plutesc ca luntrea iute pe ape viitoare.

Parcă zăresc aicea un loc necunoscut:
Nici sate chinuite, nici prunci sălbăticiți
Un sunet de sirenă văzduhul l-a bătut.
Oșenii'n salopete din fabrică ieșiți.

Parcă mă fură noaptea cu becuri luminate
Și se frământă steaguri pe 'naltele furnale.
Parcă aud sub straturi, răsunător cum bate
Ciocanul pneumatic în planuri cincinale.

Visezu-l și pe Barta fruntașul de pe Jii
Când încă zeci de mine-s alătura de el,
Și mii de brațe încă puternice și vii
Vor înălța viața — nu moarte și măcel —

Iar apele acestea ce curg de mii de ani
Obișnuit ca timpul, nestăvilite 'n cale,
Printre aceleași țărături și-aceiași bolovani,
Le-aud nu 'n roata morii, ci 'n mari hidrocentrale

Și parcă văd iobagii suciți în lutul greu
Cu lacrimi pe față — de caldă bucurie —
Și văd venind cocorii și-i văd plecând merEU
In primăvara caldă ori toamna plumburie..

Atuncea poate părul rebel și castaniu
Al meu, va bate 'n iarnă sub anii risipiți.
Ci voi putea un cântec mai tineresc să scriu
Despre iubire poate și oameni fericiți.

CANDIDATUL SARCA LUȘCA

Răsucită frunză de gorun,
Prin cântare și eu o propun.

Fata despre care astăzi scriu
E mai vie ca argintul viu.

Numere-se câte primăveri,
Ea nu știe zdroabă și poveri.

Cătu-i Turul răsfirat și lung,
Noaptele pe uliți o ajung.

*Ea le ști' durerile la toți,
Ii cunoaște pe cinstiți și hoți.*

*Vorba sa e paloș, greu, de foc
Pentru cei ce țin viața 'n loc.*

*Cei mai tineri ani i-a slugărit,
Nici cu școala nu s'a pricopsit.*

*Dar citește 'n inimă ascuns
Bucurii și orice neajuns.*

*Sfredel nevăzut sunt ochii mici,
Când acolo duși, și când aici.*

*Niciodată rece nu-i — și tristă —
Cea mai sprintenă colectivistă.*

*O cunosc Oșenii și-o iubesc:
Nici chiabur și nice os domnesc.*

*O trimit cu dragoste și fală
Candidată la Regională.*

*Trece svonul lung din sat în sat ...
O oșancă astăzi deputat!*

*Răsucită frunză de arțar,
Proaspăt vânt și muguri ce răsar.*

COLECTIVA DIN TÂRȘOLȚ

*Câte-un Cristos pe tinicheaua roasă
Iși așează neșința 'n vânt
Și lung, prelung, plutesc peste pământ,
Pe sate, clopote armonioase.*

Oaş cu drumul noroios şi greu,
Cucernic ca o babă prea-plecată,
Ce dai şi astăzi popii bir şi plată,
Din leagăn, pân 'te-aşezi în copârşeu;

Oaş cu praznice şi-aprinse hori
De boli ascunse încă mistuit,
Cu port străvechi şi grai împodobit,
Cu ape care spumegă 'n vâltori,

Te chem din şapte sate să te-aduni
Pe caii tăi cei sprinteni, munteneşti,
Şi să te miri, să vezi şi să trăieşti
Cea mai lumească, azi, dintre minuni.

Aici, în miezul tău brăzdat de vânturi,
Ţăranii nevoiaşi deopotrivă
Şi-au întrunit în prima colectivă
Livezile şi asprele pământuri.

Ţârşolşul poate n'a visat nicicând
Tractoare mari, semănătoare grele.
Copiii mici aleargă după ele,
Bătrânii-s gânditori şi tac fumând.

Poate gândesc că viaţa lor, ca fumul,
Prin noapte a mocnit şi a trecut,
Iar azi, când limpezi zori au apărut
In lutul rece le vor duce scrumul.

Flăcăi voioşi, în loc să se mai taie,
Sorbind pălînca acră, arzătoare,
Citesc broşuri şi proaspete ziare
In care arde-o altă vâlvătaie.

Dogoarea ei străbate nopţi întinse,
Dogoarea ei şi'n zori învăpăiază
Ea este vie, limpede şi trează,
Ori la nămezi, ori în amurguri stinse.

Oşanului rămas în urma v'eşii,
Sub bezne feudale şi opace,
Ea apa de pământuri i-o desface,
De năvăleşte focul dimineţii —

• Otavă multă s'a cosit în vale ...
• Stupi plini și pomi și lanuri de secară
• Vor fremăta roind belșug la vară ...
• O altă viață și o altă cale!

• Găzdacii toți vor sughita în sec.
• E-al nost' pământul și-l lucrăm cu jind!
• Oașule, din zi în zi s'aprind
• Focuri înalte care nu mai trec.

• Și traiul tău adânc năpăstuit,
• Doar cu mălai și hrană primitivă,
• Se va nălța cu prima colectivă,
• Pământ sărac, Oașule iubit!

PETRE CIORBA ZACE 'N LUT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petre Ciorba zace 'n lut,
Nici cântat și nici lăut.
• Câine vechi, câine turbat,
• A fugit cândva din sat
• Colo 'n munții pădureți
• Cu jivine și mistreți
• Și venea noaptea să taie
• Om și pruncul din copaie,
• Să dea foc, să dea părjol,
• Să rămână satul gol.

• Cine mi-i, de ce-ă fugit,
• Câinele cu păr cernit?

In Țara Oașului
Toți îi cunosc moara lui
• Și moșia și pădurea,
• Greul palmei și săcurea.
• El fura grâul din sac
• Și vita dela sărac.

Chiar de-ar viețui sub ape,
Șarpe nu-i să ne mai scape!
Pasăre de-ar fi să fie,
Nu ne scapă la mânie!

Petre Ciorba zace 'n lut,
Nici cântat și nici lăut.
Jelui-l-aș, nu mă 'ndur,
Pui de viperă, chiabur!
Pietrele de pe vâlcele
Peste piept să-i steie grele,
Câte-s ciori și câți vulturi,
Ciugulească-i ochii suri,
Apele ce vin în jos,
Fiarbă-i trupul fioros,
Os să nu-i mai stea pe os!

Frați mai are el prin sat
— Neamul ăsta-i blestemat —
Ce rânjesc cu colți gălbui
La viața săracului.

Dar să afle și să știe,
Petre Ciorba nu învie!
Lutul de nu-i va primi
Fiarele i-or ospeți!

E ca duhul vântului
Furia poporului.
Braț de cremene și fier,
Toți dușmanii cad și pier.

NOAPTEA, CU TĂIETORII DE LEMNE

Ți-am inbit și eu cândva răceala,
Cu naive vise de școlar.
Tu ai fost aceeași stea vicleană
Și de-atunci m'am pocăit amar,

Lună ce plutești peste păduri
Și te culci pe piscuri ștregărește,
Lasă-ți calea ta de mii de veacuri
Și în astă seară mă 'nsoțește.

De nu-ți place trenul mărunțel
Ce se cațără pe munie greu,
Te invit să apucăm poteca,
Să urcăm, să tot urcăm mereu.

Și acolo unde focuri ard,
De se văd în noapte roșii semne,
Să trăim măcar o seară viața
Grea, a tăietorilor de lemne.

*

Toamnă e. Și seară. Cețuri albe
Ca mătasa trupu-și despletesc.
Trenul, opintit, se urcă 'ntr 'ună
Peste apele care vuiesc.

Numai luna a rămas departe,
Parc'ar fi o lebădă de foc,
Bate 'n ape, ne cuprinde fața,
E prezentă 'n fiecare loc.

Vântul ce-a urcat cu noi de jos
S'a trezit cu aripi înghețate.
Sgribuliți mestecenii rămân,
Au stejarii frunzele roșcate.

Dorm frânării 'nvălușiți în șube.
Sus, mai sus, pe șerpuita cale...
Se aud lemnarii cum lovesc
Și cu sgomot fagi ce se prăvale.

Drag mi-e cântecul acesta greu
Al firizului și al securii
Și oșanul care taie noaptea
De răsună inima pădurii,

Știve mari. Buștenii tolăniți...
Fum înecăcios și focuri, focuri...

Casele de lemn. Parcă-i un sat
De oșeni veniți din multe locuri.

Unii cântă lung și ascuțit,
In țepușe alții frig slănina.
Noaptea năvălește tot mai joasă.
Vremea e să-și mistuiască cina.

Ce se vede colo mai departe,
Sub lumina lunii, ca mormântul?
Sunt bordeie vechi și părăsite
Unde stat-au oameni ani dearândul.

Când Bicsadul boeresc era,
Codrii vechi se jefuiau cumplit,
Omul zăcea 'n gloduri ca sobolii
Toamna ud și iarna 'nzăpezit.

Paturi sunt în casele acestora,
Mese și lumină și căldură.
O cantină le împarte hrană,
Trudelor să fie pe măsură.

Numai vântul friguros se sbate
Și nechează caii mici și iuși.
Oamenii se odihnesc acuma
Peste patul moale așternuți

Unii povestesc din duse vremuri,
Ori de-acasă, de necazul lor.
Alții tac și poate-s chinuiți
Pentru prunci, de părintescul dor.

Iară alții răsfoiesc ziarul, —
Care știu citi, din întâmplare,
Pentru c'au avut de grijă domnii
Să-i supună 'n bezne, fără soare.

Câte lucruri s'au schimbat în țară
Și în lume se mai schimbă câte!
Izbăvite neamuri se ridică,
Altele la moarte sunt târâte.

*Dar semnăt-au ei Apelu Păcii,
Nu cu peana, ci prin viul grai
Și-l semnează încă 'n zi și noapte
Când lovesc cu muchia 'n putregai.*

*

*Gudurat te prinde și te-adoarme,
Somnul, ca o șmecheră pisică.
Oamenii dorm frânți de oboseală...
Măine până 'n ziuă se ridică.*

*Poate va ploua obositor
Ca în orice toamnă cenușie,
Poate albă va descinde neaua
Și nămeții până 'n brâu să fie.*

*Ei doboară arbori, fășonează
Metri, fac să 'ndestuleze țara,
Poate-au mai rămas cămine reci
Cu copii ce nu se joacă seara.*

*În orașele ce cresc înalte
Bat aceleași inimi muncitoare.
Foc să ardă, să 'nvelească iarna
Vetrele, în vâlvătăi de soare.*

*Iar acolo 'n satul mic de jos,
Soațele ce-așteaptă 'ngândurate,
Niciodată nu se mai gândească:
„Grâu puțin, mălaiul pe gătate.“*

*Și lovesc că țara e a lor,
Și lovesc că relele se duc...
Codrul tânăr nu se dă plecat
Și se stinge dușmanul năuc.*

*Luna-i vie. Trenul încărcat,
Fluieră frânării, se frământă...
Coborâm în vale, coborâm,
Peste apele ce pururi cântă.*

Vântul friguros ne bate 'n față,
Stejărișul tremură tăcut.
Vuietul securii îl iubesc
Și oșanul, meșter ne 'ntrecut.

PUMNUL DE FIER

Mi-s dragi cuvintele ca o comoară
Pe care greu aș smulge-o din pământ,
Dar omul care noaptea o doboară
Il prețuiesc cât viața și îl cânt.

Sunt eu întreg, cu patima și ura,
Cu chiote sau gânduri care tac,
In orișice Oșan ce dă deadura
Durerile acestui plai sărac.

Mă văd ieșind cu proaspătul miner
Din galeria neagră și bogată,
In brațe simt puterea grea, de fier,
A cioplitorilor de lemn și piatră

Ori vântul cu bătăi sfichiuitoare
Pe față-l simt ca un colectivist.
Durerea 'ntregului Oaș mă doare,
Cu el mă bucur și cu el sunt trist.

Dar când aud prin spații tulburate
Un sgomot surd, răpăitor ca gheața,
Și știu că mii de mame-s sfâșiate
Și mii de prunci plătesc cu sânge viața,

Când simt această furie turbată
Venind spre plaiul ce-l iubesc și-l cânt,
O forță iute, ca de foc și piatră,
Imi suie 'n glas din ape și pământ.

*Urcat parcă pe muntele Oaş
Strig să răsunе 'n satele trezite
Plutind s'ajungă până în oraş
Şi mai departe 'n câmpuri nesfârşite:*

*Nu! Dragi tovarăşi, de milenii lungi,
Noi aşteptăm un soare mai aproape,
Am stat la cazne grele şi la munci,
Ne-am svârcolit prin zloată şi prin afe.*

*Cum să le dăm lumina dimineţii
Şi sângele ce proaspăt năvăleşte,
Ori fetele gingaşe şi băieţii,
Pădurea noastră care înfrunzeşte?*

*Eu văd din casă 'n casă şi în sat,
Din codrii ca o apă agitată,
Pestè Oaşul tot cum s'a 'nălţat
Un pumn de fier, de flacără şi piatră.*

Virgil Iancu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MAȘINI NOI DIN FIARE VECHE

Poate-aceleași dragi privighetori
Sub aceleași stele 'nmugurite
Cântă azi ca niște vechi viori
Pe mormanul armelor strivite.

Fiarele acestea ucigașe
Amintesc de sângeroși fasciști,
De primejduitele orașe
Și de vieți strivite de tanchiști.

Hoardele cu tancuri le-a zdrobit
Stalinista oaste, vitejește,
Însă criminalii n'au sfârșit
Și măcelul tot mai îngrozește.

Și ostașii noștri-i răsvorăți
Ura contra umbrelor cu coase,
Jarul proiectilelor ținti
Sborul ăstor avioane arse.

Lângă crengile de arbori martori
Ieri, fulgerătoarele mâinii
Cu katiușe i-au răpus pe tartori,
Spulberând și tancuri și urgii.

De atunci copacii-s tot mai verzi
Râd copii pe arme sfârtecate,
Lângă forța omenească, vezi
Scripete puternic ridicate.

Sunt culese țevile plesnite
Topitori le-or arde în cuptoare
Din șenile vechi și ruginite
Vor vui mașini strălucitoare.

În curând prizoniere tunuri
Își vor da obolul pentru noi,
Vor vui 'n sirenele din turnuri
Sau în roțile uzinei noi.

Iar din tancul ăsta cât un monstru
Înjunghiat aici, lângă șosea,
Când va crește cincinalul nostru
Cel mai strașnic strung va necheza.

Fabrici mari spre boltă vor sui
Fruntea lor și brațul prins în muncă,
Ager, un strungar s'o arcui
Pe oțelul tancului din luncă.

El, în locul hidrelor fasciste
Cu metale se va război,
Nu va da cartușe teroristă,
Sculele vieții va struji.

Iar din fiare ce vor prisoși
Va nălța tractoare năzdrăvane,
Cu metalul ăstor avioane
Tinere ogoare 'om plugări.

El va ști că 'n depărtări strivește
Fiare și mașinile de pradă
Când din stive de unelte crește
Un puternic zid de baricadă.

Căci cu alte turnuri și armuri
Cu noi avioane și noi tancuri
Ale groazei și-ale morții flancuri
Duc Coreei cripte și torturi.

*Dar le frânge răcnetul de gheață
Glasul lumii tot mai arzător,
În Coreea, dreptul la viață
Măine va 'nvia strălucitor.*

*Cred bancherii că se vor salva
Prin sălbătecii, dela pieire,
Însă în măcel nu-și vor afla
Alte bogății, — doar cimitire.*

*Din dureri ce-or putrezi departe
Seva fericirilor va crește,
Căci nenumărați viteji trezește
Orice schingiuire, orice moarte.*

*Ori și unde s'or clădi uzini
Unde azi sunt numai abatoare,
Și 'n Coreea, vor vîi mașini
Din trofeul armelor barbare.*

*Pe oțelul altor tancuri arse,
Vor munci mai aprigi și mai vîi
Coreeni cu brațele vînjoase
Ca strungarul nostru, mii și mii...*

Ion Răhoveanu

FOLCLORUL NOU ÎN LUPTA PENTRU PACE ȘI SOCIALISM

Ivirea și dezvoltarea folclorului trebuie căutate în însăși existența istorică a poporului muncitor căci, după cum arată Lenin, „tradițiile naționale ale poporului se desființesc prin condițiile sale istorice de dezvoltare — complexul economic, social, politic intern și extern, condițiile de viață ale poporului în decursul întregii sale istorii.” Marele scriitor proletar Maxim Gorki ilustra aceeași teză atunci când afirma că „poporul nu este numai forța care produce toate valorile materiale, el este singurul și nepuizabilul izvor al valorilor spirituale, cel dintâi în timp, în frumusețea și genialitatea creației, filosof și poet, care a produs toate marile poeme, toate tragediile până-ântului.”

În operele folclorice sunt ogândite stările economice, sociale și politice ale diferitelor popoare și lupta înverșunată dintre asupriți și asupritori înăuntrul orânduirilor bazate pe exploatare. În epoca de construire a socialismului, folclorul suferă o prefacere fundamentală, devenind dintr'o literatură a claselor exploatare — literatura întregului popor muncitor eliberat.

Mănați de ura lor împotriva popoului, teoreticienii burghezi afirmă că folclorul ar fi o „relicvă” a satului neevoluat, care se închirocește și moare în vremurile moderne. Folcloristica sovietică a spulberat însă aceste teze mincinoase, arătând, pe baza a numeroase producții folclorice sovietice, că cele mai mari valori culturale și artistice ale poporului nu mor ci se dezvoltă și se îmbunătățesc mereu pe calea circulației orale, ogândind realitățile din trecut și din prezent. Folcloristica sovietică a recunoscut creațiunea poetică și muzicală a poporului

în primul rând ca oglindire a realităților noi, călăuzindu-se după teza stalinistă, conform căreia „depozitul psihic nu reprezintă ceva dat odată pentru totdeauna ci se schimbă împreună cu condițiile de viață”.

Folclorul oglindește totdeauna realitatea nemijlocită, fiind — după cum arată într'un rând Gogol — „o cronică vie, până de adevăr și culori, ce zugrăvește din toate punctele de vedere viața poporului.” Aceeași idee o populariza la noi Nicolae Bălcescu. Acest apărător al poporului asuprit aprecia mult literatura populară, arătând — între altele — că „din ea aflăm nu numai faptele generale, dar ea intră și în viața privată, ne zugrăvește obiceiurile și ne arată ideile și simțămintele veacului.” Eminescu a subliniat și el în repetate rânduri valoarea de cuncaștere și cea artistică a folclorului, din care a învățat atâta. Într'un articol din nr. 1 al revistei *Fântâna Blanduziei*, Eminescu recomandă scriitorilor să se inspire din literatura populară pe care o numea „izvor pururea reîntinerilor.” În alt articol pe care-l publica în *Federațiunea din Pesta*, marele poet arată că literatura populară poate sluji de exemplu scriitorilor în „făurirea de oglinzi de aur ale realității în care se mișcă popoarele.”

Viziunea realistă caracterizează toate cântecele populare. Folclorul este cea mai vie parte a artei unui popor. Desvoltându-se prin veacuri, literatura populară leapădă mereu elementele învechite, neconform cu realitatea în continuă înnoire.

De aceea, noile condiții de viață, noile ocupații, noile moduri și relații de producție, noua mentalitate se oglesc nemijlocit — fie în noile creații literare ale poporului, fie în creații populare mai vechi pe care se altoiesc elemente ale noilor relații „Cântecul popular — spunea savantul sovietic, acad. I. M. Socolov — este în același timp și un monument al trecutului îndepărtat și un glas puternic al actualității noastre.”

Fiind o oglindire a realității, în condițiile noi orânduirii sociale și desvoltându-se odată cu aceasta, folclorul reprezintă un tezaur artistic valoros și pentru orientarea sa deschisă spre viitor, determinată de nădejtile și năzuințele luminoase ale poporului ce-l crează. „Pe baza acestui material interesant — spunea V. I. Lenin, vorbind despre literatura populară — se poate scrie un minunat studiu despre năzuințele poporului.”

*

Transformările revoluționare survenite dela 23 August 1944 încoace în viața poporului nostru, nu au întârziat să se facă simțite și în literatura noastră orală. Marile acțiuni revoluționare: proclamarea Republicii Populare Române, naționalizarea, șantiererele naționale, planurile de Stat, alegerile — toate au determinat un ecou profund în folclorul nostru. Izvorând din actualitatea noastră revoluționară, noua literatură populară oglindește în cele mai variate forme artistice patosul construirii socialismului, în Patria noastră și transformarea men-

talității oamenilor. Apar poeți noi, adevărați cântăreți ai poporului, ca Ursuț, Mândica, țărancă muncitoare din Bontida-Cluj, creatoare a multor cântece în care se glorifică realizările Republicii noastre. Oglinzind răsunetul pe care-l au în sufletul poporului muncitor acțiunile mărețe de construire a unei lumi fără asuprire și exploatare, folclorul nou este un important document al vremurilor unice pe care le străbatem. Având ca teme de bază lupta pentru construirea socialismului și apărarea păcii, folclorul nou al Patriei noastre capătă tot mai mult și în chip firesc trăsăturile caracteristice artei realist socialiste. El capătă un tot mai dens conținut socialist și o tot mai simplă și mai aleasă formă națională.

Vorbind despre însemnătatea literaturii orale a poporului, ca despre unul dintre cele mai puternice mijloace de educare a maselor largi populare, folcloristul sovietic V. I. Cicerov sublinia că „folclorul trebuie să fie un mijloc al educației comuniste a poporului. Folclorul este creația artistică a poporului muncitor, înțeleasă și apreciată de toți și de fiecare, ca formă și conținut. Influența folclorului asupra poporului este excepțional de mare. Folcloriștii sunt datori să se amestece în înseși procesele care se împlinesc în arta poporului, să le dirijeze, să ajute poporul în creația sa.”

Pătrunși fiind de marea importanță pe care o are literatura populară nouă, ca document al vieții și luptei poporului nostru pentru o viață înfloritoare, cât și ca mijloc de educare în spirit comunist a maselor largi de oameni ai muncii, am socotit necesar să formăm un colectiv de studenți în jurul catedrei de literatură populară dela Universitatea „Victor Babeș”, care să culegă noile cântece populare ce apar în număr tot mai mare dela 23 August 1944 încoace. Textele culese de colectivul de studenți, împreună cu unele puse nouă la dispoziție pentru studiu de către Institutul de Folclor din București formează Archiva semănării noastre de literatură populară. Publicăm mai jos o parte dintre textele de care dispunem până acum. Cititorii vor găsi în ele expresia cea mai sinceră a sentimentelor, mentalității noi și luptei poporului muncitor din Republica Populară Română pentru pace și socialism.

Tancred Bănățeanu

CUM ERA ALTĂDATĂ

*Liberalii la putere
Dragoș* la coșul cu miere.
Oșanul la pușcărie
Sumanul la primărie
Pentru daj** de zălogie.
Vițelul și purcelul
Il mânca notarășul
C'asa era ordinul.
Haida Dragoș și tu Flore***)
Să-ți tragă Oșanu-o hore.
Fost-a Dragoș și'n Lechința
Era să-i pieie sămânța
Mărs'o și în Cărmăzana
Și era să-și beie zama.*

*) Dragoș Aurel, canonic, protopop de Vama, deputat.

**) Impozit.

***) Valeriu Floare, deputat.

(Cules de T. Bănășeanu, dela Rus Ana (născ. Pop), 56 ani, din Vama, 21. VIII. 1950.)

*

*La casa chiaburului
Din afară-i văruiță
Și 'năuntru-i otrăvită.
Din afară e cu var
Inăuntru-i cu amar.
Da' casa săracului
Din afară e cernită*

*Din 'năuntru-i odihnită
Din afară-i cu cerneală
Și 'năuntru cu tibneală.*

(Cules de Dumitrașcu Pompiliu, dela Simandi Ana, 17 ani, țărancă săracă, Mirăslău, raionul Aiud. 17 Sept. 1950.)

*Baronul până ce cină
Eu i-s sfeșnic și lumină.
Dacă-i gata de cinat
I-s așternător de pat.
Dacă baronul se culcă
Iau cuțitu să-mi tai pită
Lacrămile'n vale-mi pică.
Iau blidul să-mi pui mâncare,
Baronul cu gura mare
Strigă să nu-mi pui mâncare.*

(Cules de Tâmpănanu Flora în Jucul de Jos, Cluj, dela Armenean Maria 73 de ani. Mai 1950.)

*

*Decât slugă la popa,
Mai bine să bați doba.
Că doba o bați pe rând,
La popa umbli plângând.*

(Cules de Cucu Traian, dela Durnea Ioan, 19 ani, mijlocas, din Jucul de mijloc, Cluj.)

Du-te dracului găzdac
Tu tăt zici și eu să tac
Veni-o și vremea cea
Eu oi zice tu-i tăcea

(Cules de T. Bănățeanu în Lehe-
șeni—Bihor dela Pirtea Ion, 41 de ani.
22. X. 1950.)

*

Se cunoaște omul găzdă
Că-i umblă plugu prin brazdă
Și mănâncă pită-aleasă.
Se cunoaște care-i slugă
Că mănca pituță murgă.

(Cules de T. Bănățeanu, dela Jude
Gheorghe, 64 ani, din Săliște—Bihor.
23. X. 1950.)

*

Dragu mi-i de badea băl*)
C'o gură de apă-l spăl.
Da pe cela găzdac negru
Trebe Mureșul oprit
Și muieri la soponit,
Nici așa nu-l văd albit.

*) băl = alb

(Cules de T. B. dela Mircea Savile,
28 ani, din Ghighișeni—Bihor. 18. X.
1950.)

*

Și-auziți voi, mă feciori,
Când îți mere peștori,
Nu lăcomiți la iosag
Să luați ce nu vi-i drag.
Nu lăcomiți la avere
Să luați făr' de plăcere.
Că eu când m'am însurat
Foarte rău m'am înșelat.
C'am lăcomit la avere
Și-am luat făr' de vedere
C'am lăcomit la o sută
Și-o luai de șele ruptă.

M'apucați să o îndrept
Se rupse pe lângă piept.

(Cules de T. B. dela Nica Ioan, 22
ani, din Ghighișeni—Bihor, 18. X.
1950.)

*

Plăce-mi fata sărăcuță
Că umblă vară descultă
Și iarna cu opincuță.
Dară ceea de găzdac
Nici o gheată nu-i pe plac.
Că de oaie
Se tot moaie
Și de țap îi sare 'n cap
Și de capră
Se tot crapă

(Cules de T. B. dela Nica Ioan, 22
ani, din Ghighișeni—Bihor, 18. X.
1950.)

*

Se cunoaște că 's sărac
Căci tot voie bună-mi fac
Iar cela de gazdă mare
Nici o voie bună n'are.

(Cules de T. B. dela Secui Gavril,
22 ani, din Lunca Bihorului—Bihor, 20.
X. 1950.)

*

Dragă mi-i fata săracă,
Căci cu mâna ei se 'mbracă.
Dar fata bogatului,
Dă-o 'n mâna dracului
Că nici din pat nu se scoală,
Și-i cu mâinile prin oală.
Nici ochii nu și-i deschide
Și-i cu mâinile prin blide.

(Cules de Șoptărean Virgil, stud.
anul II Filologie, dela Gurghian Ma-
ria, 53 ani, din Iclânzul—Mureș. Iulie
1950.)

CĂ LUPTARAM ÎN RĂZBOI, PENTRU HOȚII DE CIOCOI

Vară, vară, primăvară,
Toate plugurile ară
Și de grâu și de secară,
Numai io-s străin prin țară.
La țară pe plug s'au pus,
La război mereu s'au dus.
Trec regimente din plin
Câte se duc nu mai vin.
Peste-o săptămână, două,
Ne-a venit ordin și nouă.
Nu mai vezi tânăr la plug
Nice patru boi la jug.
De coarne ține-un moșneag,
Plugul două vaci îl trag.

Și-o nevestă supărată
Strigă la vaci câteodată.
Și călcând peste ogor
Gândesc la bărbații lor.
Ea gândea când să le scrie
In neagra milițarie.
Hei săracii feciorii
Să știe când or muri
Da 's pe munți și pe izvoare
Și nu-i cine să-i coboare.
Nu-s atâtea sănități
Ca să-i coboare pe tăți.
Unu strigă: n'am o mână
Ce m'oi fa 'n țară străină?
Unu strigă: n'am picior
Ce moi fa 'n țară cu dor?
Mândră de ți-i dor de mine
Sui pe trin că trinul vine
Pe marginea Dunării
Până 'n frontul Rusii.
Unde-i vedea sânge gros,
Și-acolo să te dai jos.
Și-i vedea oase fărmate
De tunuri și de granate.
De-i vedea și capul meu,
Ie, să-l pui la sânul tău.

Dar să-l pui pe la fereastră
Să știi că mi-ai fost mireasă.
Să-l pui și în grădiniță
Să știi că mi-ai fost draguță.
Și la cap să-mi pui o pană.
La picioare măgheran
Să știi c'am murit de-un an.
Și la mijloc busuioc
Să știi c'am murit în foc.

(Cules de Dănilă Leonida, dela Sas Mărie, 19 ani, țărăncă muncitoare din Sieu—Maramureș, 5. VII. 1950.)

*

Din munții cu viorele
Vin obuze și șrapnele
Sute de mitraliere
Ard frumoase floricele.
De sus bat aeroplane
Cu bombe distrugătoare
Jos bat tunuri și ghiulele
Doamne, scapă-ne de ele.
Frunzuliță liliacul
Dă ordine comandantul
Să cânte goarnile-atacul.
Frunzuliță de alun
Sfinte, ce să vezi acum?
Numai vaete și fum.
Fum e de vaete multe
Și de bombe diferite.
Vaetele de voinici
Care jos rămân răniți,
Mâini și capete tăiate
Și picioare retezate

Cade, cade albă floare
Pe morminte nstrăinate
De cătane împușcate.
Nu de glonț dela dușmani,
Ci de glonț de căpitani.

LA MOARTEA PANDURULUI

Gheorghiță cu suflet drept
Cine te-o rănit prin piept?
Cine-i cel ce s'o 'ndurat
Și pe tine te-o pușcat?
Prim-pretorul, domn cel mare,
El te-o luat de pe picioare.
Fost-ai dus prin țări străine,
Și nu te-o omorît nime.
Fost-ai dus prin Stalingrad
Și prin Rusia-i umblat
Și Rușii nu te-o 'mpușcat.
Până te-ai dus la Icland
Te-ai dus dragă la ospăț
N'ai știut c' acolo-s hoți
Și tu dragă n'ai știut
Că notarul te-a vândut.
Că notarul te-a trădat
Prim-pretorul te-a 'mpușcat.
Și te-a pușcat mișelește
De nici n'ai luat de veste.
Tras-o 'n tine fără milă
Și te-a lovit prin inimă,
Măcar tu n'ai avut vină.
Dragul mamii, scumpul mamii,
Cum te-au omorît dușmanii.
Doamne, mult te-ai mai luptat
Tu pe domni i-ai apărat.
Greu ți-au trecut nopțile —
Domnii jucau cărțile.
Tu mâncai carne de cal,
Prim-pretorul făcea bał.
Tu te luptai vitejește,
El umbla după neveste.
Și-apoi când acas ai vint
Doamne, cum te-au răsplătit.
In loc să-ți deie ajutor
Ți-au dat un cartuș să mori.
Acum plânge lumea toată

C'ai fost sergent în armată.
Te plâng satele 'mprejur
C'ai fost un viteaz pandur.
Te plâng ăi dela hotar
C'ai fost tânăr voluntar.
Dragul mamii, scumpul mamii,
Cum te-au omorît dușmanii.
Când au tras cu arma 'n tine,
Să fi trimis după mine
Că veneam pe rătorele
Și-ți aduceam floricele,
Și-ți făceam leacuri cu ele.
Și atât te lecuiam,
Până sângele-ți opream.
Fi-i-ar moartea spânzurat
Ori de sabie tăiat
La cel care te-a 'mpușcat.
Fi-i-ar moartea de minune
Cum te-a omorît pe tine.
Noi abia te-am apucat
Să te mai întorci în sat
Și tu când acas-ai vint
Tâlharii te-au omorît.
N'aibă parte de lumină
Pe cum nici eu n'am hodină.
N'aibă parte de mormânt
Cum mi-ai făcut mie gând
Prim-pretorul, prim-pretorul,
Ala mi-a pușcat feciorul.
Rușii tare l'au grijit,
Pretorul l-a omorît.*)

*) Bocet creat de informatoarea. Gurghian Maria, de 53 ani, din com. Iclânzel—Mureș, cu ocazia omorîrii fiului ei sergentul Gurghian Gheorghe, voluntar în armată în timpul luptelor de eliberare a Transilvaniei, împușcat în dimineața zilei de 29 Ianuarie 1945 de către prim-pretorul reacționar din comună.

CĂ VREM VIAȚĂ MAI FRUMOASĂ ȘI PITĂ MAI MULTĂ 'N CASĂ

Chiaburiță buză roș
Cum e creasta de cocoș
Mâncai pâine cu slănină
Eu flămând o săptămână
Tu beai vin, tu beai șampane
Dar eu muritor de foame.
Tu cu ciorapi de mătăasă,
Eu pâine n'aveam pe masă.
Lucram ție pe ogoară
Cu mămăliguță goală.
Lucram cu zor până 'n noapte
Cu cămașa ruptă 'n spate.
Tu chiabură rea de gură
Bine 'ndopai la friptură
Eu găscă n'avem în șură,
Ca să mânc o mușcătură.
Chiaburiță cum erai
Câte servitoare-aveai.
Iar acum vă arde luna
Servitoare n'ai niciuna.
Nu ai bani să le plătești
Altul nu te boerești.
Că banii când s'au schimbat
Inapoi ce-ai căpătat
Două sute cinzeci lei,
Na cucoană, dacă vrei.
Piară vița boerească
Pe la noi să nu mai crească!
Piară vița de ciocoi
Să nu mai fie la noi!
Așa, cucoană Marghioală
Mâncă mămăliga goală.
Acum noi pământ avem
Și-l arăm și sămănăm
Și noi prăjituri mâncăm.
Jos cu voi
Cozi urâte de ciocoi!

(Cules de Dănilă Leonida, dela Moldovan Petre, țăran sărac, din com. Dumitra—Năsăud. 14. III. 1950. Creat de informator.)

Noi săracii ne-am unit
Colectiv am construit
In el sunt țărani săraci
Și mai sunt și mișlocași.
Chiaburii se uită rău
La colectivul nost nou.
Dar nouă nici că ne pasă
Că vrem viața mai frumoasă
Și pită mai multă 'n casă.

(Cules de Dumitrașcu Pompiliu, dela Moldovan Aurel, 21 ani, țăran sărac, din Mirislău, raionul Aiud, 17 Sept. 1950.)

*

Hai, mândră, să ne-avem dragi,
C'amândoi suntem săraci.
Hai, mândră să ne iubim,
Că 'n colectiv noi muncim.
Muncim să depășim norma
Să 'ntărim Republica.

(Cules de Dumitrașcu Pompiliu, dela Maier Vasile, 21 de ani, țăran sărac, din Mirislău, raionul Aiud, 17 Sept. 1950.)

*

Prin convoiul cel de muncă,
Care l-a pornit Partidul,
In comuna noastră astăzi
La ființă colectivul.
Oameni muncitori și harnici
— Cum vorbim noi pe la țară —
Vor munci cu bucurie
Ogorul în câmp, afară.
Ei vor da mână cu mână,
Intr'un suflet și-o gândire,
Bucuroși, scăpați de dijmă,
Și de-a relelor pornire.
De sigur că reacțiunea

Se 'ntristează foarte tare
Și mai mult se minunează
De-o asemenea lucrare,
Care este în folosul
Celora care muncesc

Când văd că dispar chiaburii
Mârâie și bombănesc

(Cules de Ieonaru Mioara, dela Ursuț Maria, țărancă muncitoare, din Bonțida—Cluj, 23 August 1950. Creat de informatoare.)

DA RĂZBOIU TĂT NU S'A FACE CĂ POPORUL NOST VREA PACE...

Aho, aho, surori și frați
Stați în loc și răsuflați
Căci venim din depărtare
Și venim ca să luptăm
Intâi Mai să 'ntâmpinăm!
Jos cu-acei cotropitori
Și de aur strângători
Ei vor războiu
Noi vrem pace
Și ne-o fi precum ne place
Ei vor bombe
Noi tractoare
Ei vor tunuri,
Noi pământuri.
Ei vor domni,
Noi vrem oameni muncitori.
Frunză verde și-un răsad
Stalin nostru-i ca și-un brad.
Frunză verde foi mărunte,
Noi cu URSS'n frunte
Vom munci și vom lupta
Pe dușmani i-om demasca,
Pacea ne-o vom apăra.

(Cules de T. Bănățeanu, dela Curta Gheorghe, 15 ani, Luna de Jos—Cluj, 15. VI. 1950. Creat de informator.)

*

Face-vom tot ce vom face,
Sus Apelul pentru Pace,
Pacea o dorim și noi
Nu mai vrem un nou războiu.

Foaie vrede mărgărit,
Lăgarul păcii-i întărit
Dela copilul cel mic
Pân' la omu 'mbătrânit.
Ce folos avurăm noi.
Că luptarăm în războiu
Pentru hoții de ciocoi?
Noi vrem pace, nu războiu!
Noi luptam peste hotare,
Și pe-acasă era jale.
Nevestele desbrăcate,
In casă n'avem bucate,
Căci pe front cine era?
Numai chiar țărâniștea,
Boierimea se distra,
Noi duceam mizeria.
N'avem nimic de împărțit
Cu Țara din Răsărit.
Numai hoțul de ciocoi
Ne-a trimis în front pe noi,
Au rămas văduve multe,
Părinți, mame amărâte,
Și copii fără de tată,
La inima te săgeată.
Suntem sălui noi de ei,
Nu mai vrem un nou războiu.
Inșă pacea noi în lume
Vom ști toți a o impune.
Partidul nostru nu doarme
Ci veghează zi și noaptea
Pentru apărarea Păcii,
Pentru-un traiu de libertate.

*Vor fi demascați cu timpul
Nu de alții, ci de noi,
Toți acei care lansează
Zvonuri rele de războiu.*

(Cules de Iconaru Mioara, dela
Mândrea Ursuț, țărancă muncitoare, din
Bonțida—Cluj. August 1950.)

*

*Tu Trumane vrei războiu
Dară Pacea-o dorim noi,
Pe Marșal ține-l acasă
Nici la lume să nu iasă.
Că șomerii toți sunt goi
Nu vor să meargă 'n războiu.
Grijește de țara ta
La războiu nu mai visa.*

(Cules de Dănilă Leonida, dela țăra-
nul muncitor Moldovan Petre, din Du-
mitra—Năsăud, 15. III. 1950.)

*

*Mă chiabure, prost mai ești,
Tăt la războiu te gândești.
Da război tăt nu s'a face
Că poporul nost vrea Pace*

(Cules de Dumitrașcu Pompiliu, dela
Ispas Ion 17 ani, Mirislău, raionul
Aind. 15. IX. 1950.)

*

*Zbirilor de-ar vrea războiu
Le vom pune'n cale, noi
Brazdă mare din ogor,
Ce-i întoarsă de tractor*

(Cules dela Eugenia Bârsan, din
Târgul Cărbunești—Gorj. Pus la dis-
poziție de arhiva Inst. de Folclor Bu-
curești.)

*

*Iar acel ce vrea războiu
Fie blestemat de noi
Să nu aibă noaptea 'ntreagă
Nice loc în lumea largă.*

*Să aibă de pace frică
Și pământul să-l înghită.
Iar noi să trăim în pace,
Cum la tătă lumea-i place.
Republica Românească
In liniște să trăiască,
Munca noastră să 'nflorească
Și producția să crească.*

(Cules de Busu Grigore, dela țăranul
sărac Sălăgean Vasile, 26 ani, din Sieu
Măgheruș—Năsăud. 15. IV. 1950.)

*

*Frunză verde măr rotat
Orice om cinstit din sat
Lângă noi acum să vină
Pentru Pace și lumină,
La Gostodăria noastră
Om cinstit ca să muncească.
Om cinstit cu suflet tare
Pentru clasa muncitoare.
Frunză verde de mălin
Tinerii cu toții vin
Frontul Păcii să 'ntărească
Republica să 'nflorească.
Frunză verde de alună
Hai cu toții împreună
Ca un zid să ne unim
Pacea să ne-o întărim.
Comitetul pentru pace
Ne cheamă pe toți încoace
Strâns uniți să ne-adunăm
Pentru pace să luptăm.
Frunză verde de pe munte,
U. R. S. S. e în frunte,
Și cu forța ei cea mare,
Frontul păcii-i cel mai tare.
Frunzuliță foi mărunte,
Cu Partidul nostru 'n frunte
Noi mai dârz o să luptăm
Pacea să ne-o apărăm.
Frunză verde ciocănași,
Noi săraci și mijlocași,*

Infrățiți, noi dârji vom duce

Lupta noastră pentru pace.

(Cules de Hulea Lucia, dela Gocan
Ioan, membru al Gospodăriei Agricole
Colective Luna de Jos—Cluj. 15. IV.
1950.)

*

*Foaie verde bob năut
Am auzit și am crezut
Că acuma s'a deschis
Tocmai 'n Franța, la Paris,
Un congres să ia 'n țăpoi
Pe cei care vor războiu.
Dar așa, i-adevărat
Muncitori s'au adunat
Să-i demaște pe tâlhari
Care 'ncearcă cu dolari
Să împingă lumea 'n foc
C'au făcut tâlharii bloc,
Sau un pact cum se mai spune
Ca s'arunce moartea 'n lume.
Sunt nebuni, bătut-i-ar sfântul,
Vor s'aprindă iar pământul,
Pentru pofta lor de bani.
Aștia sunt bancheri șnapani.
Ia te uită mă șnapane
De ce zic Americanii,
Dar prin fabrici, muncitorii,
Știu cine-s ațâțătorii.
La război sunt toți tâlhari,
Că și-l fac pentru dolari.*

*Ca să fie ei stăpâni
Și să-i ție strănși și 'n mâini.
Pe când Franco la Madrid
Impușcă femei la zid.
Căci bancherii l-au plătit
Ca să-i ție amorțiți.
N'are să le reușească
Că forța muncitorească
E în lume tot mai mare,
Forța păcii-i și mai tare,
N'are graniți, nici hotare,
Dă lumină și dreptate,
Dă pace și libertate.
E poporul lui Stalin,
Care-a dus pân' la Berlin
Steagul păcii și-al dreptății,
Până'n inima cetății.
Și bancherii, ori ce-or face
Tot va fi în lume pace.
Că nu vrem un nou război,
Pe pofta unor ciocoi.
Căci până'n anii trecuți
Tot ciocoi ne-au condus
Războiul de l-am trecut.*

*Și-a venit din răsărit,
Soare mare pe pământ,
Incălzind cu razele,
Dezrobind popoarele.*

(Pus la dispoziție de Arhiva Insti-
tutului de Folclor București.)

SEMNELE PĂCII

La câteva zile după ce s'a întors din vacanța de primăvară, a fost plenara pentru semnături. După ce s'au terminat orele de curs s'au îndreptat cu toții spre aulă, unde se țineau toate ședințele. Mirosese încă a văpsea, proaspătă, iar prin ferestrele larg deschise venea zvon de glasuri mici: copiii dela școala de peste drum aveau oră de muzică.

— Numai să nu țină mult, mormăi Paraschiva Buciu, nemulțumită că trebuia să rupă din răgazul dela prânz și să-l jertfească ședinței. N'avea ea nicio poftă să asculte pălăvrăgeala ăstora. Mă rog, pace le trebuie? (Că despre asta va fi vorba). Să și-o țină! Numai de-or putea, că la o adică tot ăla mai tare o să vă învingă. Și pentru Paraschiva Buciu nu încăpea îndoiială că „ceilalți” erau mai tari. „Ăi noștri”, cum le zicea ea câteodată, plimbându-se bot în bot cu Lenuța Flonta, în grădinița căminului de fete. Nu era căministă, dar îi plăcea să vină „în vizită”, așa, ca să mai stea de vorbă cu fetele. Când se întâlneau cu Ioana erau numai miere. Ioana ședea cu o carte sub mărul chircit dela capătul grădiniței. Se purtau cu mânuși. Mă rog, așa trebuia să te porți cu responsabilă de cameră. Și mirosiseră ele că nu e tocmai de jucat cu Ioana Pardele. Astăzi totuși și-a dat mai tare drumul glasului Paraschiva, tocmai în spatele Ioanei, cu gândul tulbure s'o încerce. Doar, doar s'o întoarce; ar fi știut ea, Paraschiva, ce să-i spună, n'ai teamă! Treabă e asta? Să-ți fure și puținul timp când dau buzna mediciniștii la cantină... Că ăștia tot în fugă mămăncă, în fugă pleacă, nici n'apuci să-ți pui bine ochii pe unul. Acuma o să ajungă tocmai pe la fundul oalelor, o să se sleiască mâncarea de cartofi și o să fie numai între ele, „filoloagele”, cum li se spune, mutându-și scobitoarea dintr'un colț al guri în altul și zgâindu-și ochii degeaba la mesele goale, la scaunele părăsite. Parcă de ce alt venise cu atâta grabă la Cluj! Tată-său, chiabur la Ghiorac, a vândut un cal s'o țină un an

în gazdă. Iar de când merg treburile tot mai rău și mai rău, dela Ghiorac numai răvașe cătrănite primește, ba să vină acasă degrabă, ba să se mărite cu băiatul popii, că doar așa, le-a fost vorba, /că nu le trebuie lor domnișoară, ar fi îndestulați s'o știe preteasă la ei în sat. Cu feciorul lui Clintoc voiau s'o mărite. Țsta era un lungan cu fața lăptoasă, năpădită de coșuri și bubulițe roșii ca smeura. A terminat teologia la Paști și pe la Crăciun era la răcoare, pentru tentativa de trecere frauduloasă a frontierei. S'au găsit și anume hârtii la el. A răsuflet atunci Paraschiva ușurată, deși tată-său tuna și fulgera că scăpase bunătațe de ginere. Cu popa Clintoc, bătrănu, s'a întâlnit Paraschiva la Cluj, zilele trecute. Venise popa la curs de îndrumare și era nițel afumat. Paraschiva se plimba tocmai sub teii din fața universității cu Mărgăvanu, medicinistul. Se țineau de mână și aveau un aer fericit, până la întâlnirea cu popa, după care Paraschiva s'a întunecat la obraz și n'a mai voit să se plimbe. De acasă n'a întârziat să vină scrisoare plină de amărăciune „că de aia spetim noi” și altele asemenea, și sfârșind cu recomandăția celui mai grabnic măritiș, „că nici mânzu nu se cumintește până nu-l priponești”. Toate acestea dovediră numai că, și la cursurile de îndrumare, popa Clintoc era iute de condei și se pricepea să, lege ițele.

Era ciudoasă Paraschiva în ziua aceea de primăvară grasă și din alte pricini. I se părea ei că se strânge tot mai tare un cerc din care nu va fi ușor să scape. Și ședința asta a căzut plocon, tocmai pe așa minunăție de vreme. Ar fi fugit bucuroasă, ca în alte dați, când se prefăcea că o ia pe celelalte scări, iar când ajungea la colț, cotea reperor și scobora treptele tot câte patru, de-i ieșea sufletul până în stradă. De data asta însă Ioana a ieșit tocmai în urma ei și i-a simțit privirile înfipte în spate ca două cuie înroșite. Niți să miște nu mai putea. Dar de protestat în gura mare tot îi mai ardea, nu era nici Ioana cine știe cine, știa ea, că sunt alții mai mari încă decât pipiriga asta cu înfățișare de buruiană pe vreme de secetă. Numai că tot se teamea de ea. Așa prăpădită cum arăta, avea glas și glasul ăsta avea greutate. Și minte avea, nu puteai zice nu. Parachivei îi păsa mai mult de asta. Ce-i drept, n'a venit ea aici să se prăpădească, învățând, nici n'avea de gând să iasă osticoasă din facultate, spera doar să ajungă așa, o profesoară ca altele, cum a avut ea pe la Beiuș, unde au purtat-o la școală. Nu se trudeau prea mult fostele ei profesoare. Mai degrabă le munecea gândul cum să-și facă mici venituri laterale, care să le îngroașe leafa și să le facă traiul mai ușor. Incolo, câteva distracții, un film la săptămână, așa câmpit cum ajungea în fundătura aia, puțină poliție cu folos prin bănci, prin serviete, pe la internat și razii la balul Crucii roșii și al armatei. Nici Paraschiva nu voia să încalce limitele unei vieți în care se visa doar, drept orice adaos, nevasta unui medic de circumscripție. Atunci ar veni la casă, și orătâni, ba chiar un porc de Crăciun. Cine știe, o să vină și copiii cu timpul. La acestea se rezumau planurile, modeste pe care și le făcea în timpul orelor, cu creionul oprit deasupra hârtiei neîncepte.

Că pe Ioana Pandele o invidia adesea, asta 'negrășit. La drept vorbind, ea n'ar fi numit-o invidie. Era doar o senzație în care-i plăcea să se cufunde ca într'o baie caldută și bună. După baie asta te simți mai curat și mai ușor, calci mai elastic. Și după ce mestecau vrute și nevrute pe seama Ioanei Pandele, Paraschiwa și Lenuța Flonta apăreau radioase la masa de seară, de credeai că cine știe cine le-a condus până la cantină și le așteaptă acum sub umbra rotată a unui arțar, mai încolo, spre colțul Colegului.

Invărtita aia, cum îi spuneau, crede că ea a pilit luna? De parcă n'o știu toți că tată-său a fost servitor la primărie, într'un tâng puchinos. Dacă, acuma își dă aere, umblă ca o domnișoară, și ea, care de când lumea n'a visat să intre în universitate, a ieșit la examen printre primele. Au lăsat-o dragă pe dinafară pe fata lui Dobre, medicul acela de-a fost deputat nu știu sub care guvernare, au trântit-o și pe Miți Feneșan, fată de fost industriaș, l-au respins pe Bob, (Bob care vorbește așa de bine englezește!

Așa îi plăcea Paraschivei să-și țeară viața. La seminarii stătea în banca întâi și privea drept înaintea, cu o mirare indignată, întipărită pe obraz. Dela un timp la cursuri nu mai lua notițe. Interpretarea care se dădea lucrurilor nu-i convenea. Numai la Antal îi venea înima la loc. Profesorul Antal era un om cărunț, puțintel la trup, roșcovan, cu limba ascuțită și cu multe activități nu tocmai curate în trecutul lui. „De când s'au schimbat vremurile”, cum avea obiceiul să spună, pe un ton plângăreț, cursul lui plutea într'o ceață deasă. Nu știa nici ce vrea, nici ce gândește. La început s'a apucat să țină un fel de discurs electoral, ca să le arate tuturor că, dacă voia, putea să dea și o „interpretare marxistă” fenomenelor.

— Pot. Am dovedit-o, rostea el fără putință de replică, dar mai am vreme, nu-i așa? Vremile nu sânt coapte. Mai așteptăm nițel. Și zâmbea subțire.

Intr'o altă lecție se apăra cu înverșunare de învinuirea de idealism pe care i se părea c'o citise în câțiva ochi, așa, la întâmplare, prin sală. Idealism? Doar în cursul lui nu era vorba decât de fapte materiale, silabisea, pentru cei tari de ureche și pentru eventuali responsabilii din sală, cu care nu era rău să te aranjezi din timp. „Astăzi, — îi spunea nevestei, în timp ce se descălța și-și trăgea apoi papucii de păslă, — studenții sunt totul. Dacă ei te vor, ministerul nu poate zice nici pis. Tace mâlc și te înghite, cu toate că te va mistui cam greu.” Și ridica brațele albe, în semn de invocare: — „O tempora!” Ii plăceau locușimile latinești și le pronunța ori de câte ori avea ocazia, chiar dacă nevastă-sa nu reușea să le aprindeze și 'poate nici să le pătrundă. În realitate doamna profesor Antal era una din acele ființe care, după ce au răsfoit câteva romane englezești și pot ciripi câteva cuvinte într'o limbă străină, își pot permite să patroneze mică ceaiuri amuzante în fiecare Joi. Așa dar micile mizerii universitare ale soțului cădeau dincolo de orizontul preocupărilor ei. Profesorul era însă mult mai precaut. Dela o vreme avea senzația că pășește pe ouă

și că e imposibil să nu spargă câteva. Senzația asta îngrozitoare îl urmărea și în somn. Dar numai fiindcă în fiecare dimineață se trezea cu același gând :eh, cine știe cum se întoarce lumea! Iar la masă declara unui invitat de ocazie, unul din mulții invitați pescuiți în ultima clipă de nevastă-sa: —„Vai, uitasem, l-am chemat pe X, nu-i așa că nu te supără?” (Pe Antal invitații nu-l speriau. Dimpotrivă, rupeau ghița care stânjenea toate mesele în doi. Așa dar se grăbea să vorbească despre mizeriile sale proprii:

— Dragul meu, sunt între Scyla și Carybda. Și mă gândesc câtă dreptate avea bătrânul Horatiu... Se gândea tocmai să citeze câteva versuri din *Ad Licinium* dar nevastă-sa ridică în mod ciudat din sprânceană, avertizându-l.

— Vă plictisesc, făcu, rușinat. Și sorbi șgomotos supa, să risipească senzația de năucire care urca în el. Musafirlul declara:

— Dimpotrivă, e foarte interesant. Acest Horatiu m'a preocupat timp îndelungat. În timpul acesta, musafir și nevastă scotoceau cu desnadejde prin vrafal amintirilor școlare, încercându-se în secole.

Toate astea n'au putut împiedica pensionarea sa în urma reformei din 1945. Dar aici e altă poveste.

Printre puținii care regretau cursurile încălcite ale profesorului era și Paraschiva Buciu. Nu pentru că s'ar fi dat în vânt după istoria medie, dar omulețul roșcovan, totdeauna proaspăt bărbierit și parfumat cu „Fleurs de Tabac” exercita asupra fetei chiaburului dela Ghiorac o fascinație greu de definit. Nu s'ar putea spune că Antal era subiectul reveriei continue în care se cufunda în timpul cursurilor. Mai de grabă medicinistul Mărgăuanu, un băiat molău, căruia încerca să-i aplice fără succes frizura lui Antal, tăetura hainei lui Antal și parfumul obișnuit al profesorului. În felul acesta, viitorul ei logodnic avea o înfățișare mai „distinsă”, un aer de „lume bună”. Pentru uzul ei întim îl numea pe Antal „apostolul”; un timp se gândise să-i spună „apostolul crucificat”, pe urmă îi răsări în minte expresia „apostolul neamului”, care circula pe vremea când ea făcea liceul. O auzise mai întâi dela profesoara ei de istorie, pentru care toți domnitorii deveneau invariabil „apostoli ai neamului”. Titlul suna pompos și fosnea asemenea unei mante princiere pe umerii mărunțelului Antal. Într-o zi, la cursul de literatură veche, renunță la „neamului” și rămase doar cu „apostolul”. Era mai sobru și se felicita pentru inițiativă. Micile corecturi vestimentare și de ținută ba chiar gesturile acestuia i le impunea lui Mărgăuanu în timpul plenarelor. Atunci se grăbea să căpete un loc în fundul sălii și ronțăia tot timpul un covrig gândindu-se la ziua când mirele ei nu va fi un doctoraș molău și fără voință, ci un băiat prezentabil mirosind copios a „Fleurs de Tabac”, fumând numai Tomis (acest nume antic, fără contingentă cu prezentul „decăzut”, sugerase profesorului alegerea) și schițând gesturi împregnate de o supremă distincție.

Când a fost exclusă din UTM, deși în sinea ei socotea că avea destule pe cap ca să fie exclusă, asocie primului gând și oarecare resemnare: „dascălului” nu i-ar fi plăcut să-și știe prozelizii intrați într-o organizație atât de „roșie”. Dar toată ziua se gândi ce va face dacă pe Mărgăuanu îl vor primi totuși în UTM. Ar fi un fel de ruptură între ei, nu? I-ar despărți adevărate baricade și era ferm convinsă că în acest caz, cu toate eforturile ei, medicinistul n’ar mai putea fi rețușat după un model atât de ilustru. A doua zi oftă ușurată: nici pe el nu-l primiseră. Acum putea să fie fericită: memoria „dascălului” era nepătată, iar fotografia sa zâmbea serafic într-o cadră aurită.

După un timp însă îi păru rău. Incepu s’o învinuiască pe Ioana Pandele că pe ea, Paraschiva Buciu, au exclus-o din UTM. Incetul cu incetul „dascălul” devenise o fotografie ștearsă. Acum se formase un alt cerc, mai puțin „distins”, își zicea, dar mai vesel. Dascălul, își amintea, mai aducea printre valurile de „Fleurs de Tabac” și un iz de naftalină, iar aici, în universitate, mirosea la viață, a veselie și a muncă. Coridoarele vuiau, jos la comitet se băteau cursuri la mașină, țăcănitul îți lua auzul, te simțeai ca în sala de mașini a unei uzine în plină producție... Seara se auzeau muzicile dela repetițiile corale, dela colectivul de dansuri, voicile vesele ale celor din grupa de teatru, năvălind târziu la cantină, cu câteva clipe înainte de închiderea ghișeului. Da, era un cerc, pe ea nu o puteau înșela, era un cerc din care ea cădea afară, neluată în seamă. Ea, Paraschiva Buciu, pe care profesoarele o sărutau la Beiuș pe frunte, felicitând-o cât de bune răspunsuri da, pe care profesorul Anta o luase în seamă cât de repede la motive și cât de gravă îi asculta cursurile, în banca întâi, nelipsită... Cine erau ei să o dea acum la o parte? Fără îndoială că Ioana i-o „făcuse”:

— Numai ea, purpica, numai ea e de vină. În fond, n’aș fi devenit și eu o utemistă ca ele? Ce, ele-s cu stea în frunte? Și-și mai săra inima vorbind în dreapta și’n stânga. Când s’a anunțat plenara pentru semănături, Paraschiva s’a străduit să-i zâmbească celeilalte:

— Adică cum, asta-i și pentru noi, nu-i numai pentru voi, utemiștii?

— Pentru toți oamenii de bine, după cum scrie în apel. Indiferent de concepții, indiferent de credință. Ai văzut doar, câți oameni mari din întreaga lume au semnat?

— Adică așa...

— Așa, Paraschiva Buciu, să vii neapărat. Doar nici tu nu vrei războiul! Și tu îți dai seama cât rău ar aduce omenirii...

— Iată-te și dascăliță, felito, se răsti cealaltă, acru, cred că-mi dai voie să fac singură raționamente. N’am obiceiul să le împrumut. Și-i întoarse spatele.

De fapt nu era asta. O rodea pe Paraschiva Buciu faptul că ei i se adresau profesorii cu „domnișoară”, iar colegele ziceau: „collega Buciu” sau „Paraschiva Buciu”, simplu, dar niciodată, nici măcar

din greșeală nu-i ziceau „Tovarășa Buciuț”. Asta o supăra mai mult ca orice. Nu știa prea bine de ce, doar nu-i trebuia ei „tovarășia” lor, numai necazuri i-a aduș, dar tânjea așa după cuvântul ăsta și mai mult decât după vorbă, după tonul cu care-l spuneau între ei colegii, băieții și fetele, sau profesorii: așa, ca o mângâiere frățească, încât i se părea că-și strâng mâna sau te bat călduros pe umăr, încurajator, ca un indemn. Se pomenea că în fața oglinzii, când nu era nimeni în cameră, schița câte un dialog imaginar în care cineva îi spunea cu toată drăgălășenia: „Tovarășă Buciuț, fă te rog graficul ăsta...”; „Tovarășă Buciuț, reînoești abonamentul la Scântea Tineretului?” Și din oglindă, fața bucălată, cu buze groase, răsfrânte și ochii mărunți, de viezure, se destrămau într’un zâmbet lătareț.

Asta o rodea și acum. Ioana o chema la plinară, dar îi spunea simplu, pe nume, fără niciun apelativ. Mă rog, măcar să-i respecte atunci titlul de „domnișoară”, la care credea că mai are dreptul. Era sau nu era domnișoară, fata orezarului Buciuț? Asta o muncea în clipa aceea, făcând-o să uite obrăznicia Ioanei Pandeale de-a o chema la plinară. În definitiv, ce-i purta de grijă? Mereu îi era frică să n’o piardă ca și cum ar fi dădăcit-o. Parcă nu știa ea ce înseamnă asta! Poliție curată!

Ioana făcu un pas mai mare și-o ajunse din urmă:

-- Nu e vorba să-ți împrumuți opinii, știi bine că nu e asta. Să discutăm deschis, n’avem de ce ne ascunde după deget. Este?

Ea tăcu, încrunțată.

— Aici e vorba de pace, continuă cealaltă nelămurată, asta e tot. Tu nu dorești pacea?

Se răsuci în ea, dușmănos: — „La naiba, cine o dorește? Pacea lor! Să și-o ție, de-or putea. Parcă pentru vești de pace umbra bătrânul Buciuț seara, la popa acasă, să prindă vocile din văzduh!”

— Bine, făcu tare „cu lehamate, am să merg și aici. Numai că dacă îți închipui că poți face primăvară cu un ghiocel, te cam înșeli. Uite, răsă în silă, cu câteva iscălituri poți stăvilii bombele să cadă? Iși recăstigase acum pofta de vorbă. Lasă că-mi vine și mie apa la moară, o săgetă un gând. Gândește-te, Ioana Pandeale, zise tare, ferindu-se s’o numească „domnișoară” sau „tovarășă”, crezând că în felul ăsta își ia revanșa, doar nu ești o fată proastă. (Știu bine că nu ești... Iși trase aer în piept, ca și cum ar fi voit să arate că vorbește din adâncul sufletului, sincer. Ioana voi să zică ceva, dar nu-i dădu răgaz:

— Ascultă-mă pe mine, de ce m’aș bucura de un războiu? Ce, noi suntem ne-oameni? Uită-te la mine, Ioana Pandeale sunt eu o scelerată? Făcu un gest larg desfăcându-și brațele, teatral. Și repede, repede, răspunse singură: Nu, nu sunt. De ce aș fi? Sunt o fată cu instincte normale, te asigur. Uneori gândesc ca voi, simt ca voi. Nu se deosebesc prea mult oamenii. De ce ași dori eu războiul și tu nu?

Ioana îi tăie perorația:

—Dar știi prea bine, de ce insiști? O știi foarte bine. Voi sperați că într-o zi toate se vor întoarce, că o să exploatați mai departe; o să vă cumpărați încă o tablă de plantații de orez, încă o pereche de boi, o să vă înmulțiți angajații... asta e. Lumea o să fie iar la dheremul nostru și al altora ca voi, mai mari, dincolo de ocean... Cași cum lumea poate fi tăiată în fâșii, sfărtecată după interese meschine... Cași cum istoria se întoarce îndărăt. Da, da, nu protesta, asta încearcă unii: s'o întoarcă. Ei cred că pentru operația asta sunt destule bombe... La ce să-ți mai explic, voi credeți că războiul singur ar mai putea amâna moartea capitalismului... Iată cât de mârșavi sunteți, izbucni, cu scârbă. Nu se mai putea reține. O apăsau vorbele. Ca un potop, așa le-ar fi revărsat. Și, totuși, nu reușea să facă alceva decât să îngaima două cuvinte, poate mici, poate neputincioase: da, mârșavi... da, mârșavi... Și se făcuse roșie de emoție. Undeva în străfunduri, se sbăteau vorbele, ca niște pești în fundul tacului. Paraschiva se spălă repede pe mâini:

—Eu nu-ți spun nimica, nici așa, nici așa. Știi doar... nu, nu, nu ți-am spus.. decât daor te întreb. Da, asta e: te întreb. Gândește-te și tu. Doar voi gândiți mai bine, mai drept și mai ușor ca noi,ăștia... Și-i întoarse repede spatele. Lui era teamă să nu fie luată la palmă. Noroc că discuția n'o surprinsese nimeni, era pe coridor, într-o porțiune pustie; de afară se strecura o lumină veselă, albă, de zi plină, cu mult soare. Ioana rămase o clipă descumpănită. Trebuia s'o pună la punct pe Paraschiva Buciuț. Albia acum își da seama ce dușmancă îndârjită se ascundea între ei. Rămase năucită. Ar fi trebuit să-i răspundă, să-i arate cât de greșit judecă lucrurile. Să-i arate ce? Și plenara? Ei da, plenara pentru pace... semnături... Se reculese: nu era aci problema, doar pacea va fi apărată și fără finte ca Paraschiva Buciuț. Se simțea mai întărită chiar. Ea de pildă, era gata s'o apere. Nu știa încă în ce fel, dar creștea senzația asta în ea. Și totuși, un grăunte de îndoială: semnătura asta... era de-ajuns? Se simți singură în mijlocul unui vuet uriaș. Peste lumina de afară trecu un nor.

Paraschiva Buciuț se așază tocmai la margine, să fie prima care sbugheste din sală, la sfârșitul plenarei. Pe Ioana o simțea însă pe umdeva pe aproape. Acum îi părea rău că vorbise deschis. Ce mâiba, o cam luase gura pe dinainte. Mai ales cu asta. Apoi își zise că bine i-a făcut. Au exclus-c, nu? Așa dar le datora tot atâta ură și câte o sământă de îndoială strecurată cu grijă în suflete. Știa să-și plătească datoriile cu vârf și îndesat. Și bătrânul Buciuț avea obiceiul să zică:

— Eu nu-s dator nimănu, niciun leu. N'am rămas dator micădată. Și-și lovea pieptul, cu mândrie de gazdă.

Paraschivei bucuria celorlalți i se părea insultătoare. O văzuse pe Ioana venind spre ea, cu un zâmbet luminos. Atâta încredere! Pfff! m'am cam săturat cu astea. Preaș luminate fețele pe aici. Puțină amărăciune nu strică. Își compuse o mutră de înmormântare și se gândea că ăștora nu le mai tace gura toată ziua. La manifestații

să te ții la lozinci și sbierete. La curs, pe coridor, citeau în gura mare articolele din ziarul de perete. Ba uneora le plăcea să cânte cântecele lor tot așa, tare, ca să-i împungă ei urechile. La cămin trebuise să-și rărească vizitele, din cauza unui obicei nou, luat dela muncitori: lecturi în grup. Halal! parcă omul nu mai poate citi singur! Nu. O săptămână citiseră o carte de Boris Polevoi. Și după fiecare capitol le mai plăcea să discute. Dar articolul lui Ilya Ehrenburg despre pace! A trebuit să-l înghită și ea, fără voce, într'o după amiază, când nimerise tocmai într'un grup de felul ăsta. Tot despre pace. Ii împuțaseră capul cu pacea lor. Unde se întoarcea, numai vorba asta o vedea. Și pe geamurile autobuzelor sburau porumbei decupați, prin vitrine și pe clădiri, pe trotuare, cu var, cu vopsea, cu orielionul, cu cărbunele, pe ziduri, cu litere decupate din hârtie, cu litere strâmbe, mari, drepte, de tot felul. Intr'o după masă se întoarcea dela cursuri pe niște străzi lăturălnice. Era una din acele după amieze cu lumină scăzută, cenușie, toamnătecă. O ulicioară din Clujul vechiu, cu case muced, apropiate unele de altele, cu înfățișare zgriburită. Un copil cu ghiozdanul pe spate, cu o bască trasă pe o ureche, ștregărește, scria cu un ciot de cretă prămas dela școală, pe un zid verzui: VREM PACE! Se uită încoace și'ncolo: strada pustie. De undeva, din centru, claxonul unui automobil. Apucă repede copilul de urechi și-și trase o palmă. Se răsuci întotdeauna și o luă la fugă, speriată. Ce dracu făcuse? Mai simțea atingerea unui obraz buclat și clipirea unei priviri mirate, fără să priceapă. Dar era o ușurare în ea și pași mai elastici, mai plini, îndată ce se amestecă printre trecătorii gălăgioși ai străzii principale. Fără îndoială se petrece ceva, își zise. Nu mai putea suporta vocile lor vesele, tari, aspre, moi, mângâietoare și certărețe, ea, care de câte ori avea de împărtășit ceva, își scădea vocea până se făcea șuer subțire, șoptă moale, vorbă de păslă. În ființa ei se strecurase ceva străin și grețos, ca o spaimă de mlaștină în care te afunzi. Călca fără voce în vârful picioarelor, înainte de a intra în dormitoare, la cămin, trăgea cu urechea la ușă, când ședea pe scaun rămânea ușor încovoiată, într'o atitudine de continuă pândă. Urechile îi erau atente — la cel mai mărunț șgomot. Ca un câine de pază, așa stătea. Auzea șgomotele intime ale caselor, apa gălgâind în ivană, țâșnind în robinet, vasele lovite unele de altele, la bucătărie, soneriile care transmiteau mesagii secrete în toate direcțiile, asemenea unor nervi subțiri. Fără să știe de ce, se temea de ceva și aștepta să se întâmple ceva, cu aceeași încordare.

Zumzetul vocilor în sala de ședințe, înainte de deschiderea plerării, o supăra. Mai ales azi. Poate din pricina discuției cu Ioana Pandelescu. Pe urmă îi păru bine, amintindu-și că a văzut în ochii celeilalte o sticlire ciudată, repede, ștearsă, așa ca o săgeată de supărare, ca o spărtură într'un zid. Și o s'o doară asta pe Ioana Pandelescu, care se ține bună utemistă. O s'o doară, așa cum te doare crăpătura în zidul unei case pe care ai clădit-o cu trudă. Semn de șubrezenie. Și la gândul ăsta zâmbi mulțumită. Când începu ședința, aproape îi venea și ei să aplaude, cu un fel de entuziasm.

— „Pentru noi e o cinste să semnăm”, spunea tovarăşa Marian, cea pe care au ales-o nu demult în Comitetul de pace al facultăţii. Era îmbujorată din pricina emoţiei. Între sprâncenele îmbinate i se formase o cută. Asta înseamnă hotărâre, curaj, gândi Ioana Pandelescu, uitând glasurile copiilor care solfegiau maiiv la şcoala de peste drum. Dacă ar avea şi ea combativitatea fetei asteia, multe lucruri ar reuşi să rezolve. Într-o zi se va schimba, fără îndoială, şi ea cu totul. Îşi închipui ziuă aceea ca o senzaţie de curat şi nou. O haină nouă, bine călcată. Aplaudă mecanic. Nu reuşea să fie tot timpul atentă. Câteva voci cerură cuvântul. Înainte de discuţia cu Buciu şi-a propus să ia şi ea cuvântul la plenara asta şi-şi notase câteva vorbe pe o bucată de hârtic. Se simţea încă şcolăriţă, îi era teamă să nu se piardă în faţa celor adunaţi. Hârtiuţa aceea era pe undeva prin servietă. Nu făcu niciun gest s'o caute, nici nu se înscrie la cuvânt. Ti veni odată să ridice mâna, să-i facă un semn tovarăşei Marian, dar nu făcu gestul. Mâna stătea moale, pe bancă. Lemnul era uşor umer şi cald. Acuma vorbeşte profesorul Bunea, un om cu părul alb, adus spre frunte, cu o figură puţin turtită, în mijlocul căreia sticleau ochii veseli, aproape jucăuşi. De data asta erau triste ochii lui Bunea. Făcea şi un gest cu mâna, vorbind. Un singur gest, obsedat, ca şi cum ar fi repetat acelaşi cuvânt sau s'ar fi stricat un resort secret. Nu era un orator profesorul, la curs îşi citea notele, numai la seminarii i se desgheta limba şi vorbea atunci cald, ca un prieten cu care stai de vorbă despre lucruri petrecute dela ultima întâlnire. Acuma spunea lucruri trăite. Şi parcă îi dureau toate, cum le smulgea din amintire. Ioanei i se părea că-şi smulge bandajele de pe răni necicatizate. Rănille astea începeau să sângereze îndată. Credea lot ce spunea Bunea. Ştiuse şi înainte multe din lucrurile astea, dar e altceva când le citeşti într-o carte de istorie, unde cifrele se'ngrămădesc, dar rămân moarte. Când vine cineva să-ţi spună: uite, mi-a murit tata în războiu, mi-au rămas nouă fraţi. Mama nu putea munci ca să ne țină pe toţi. După un an o duceam şi pe ea la groapă. Toate astea sunt realităţi. Ai impresia că le poţi pipăi, că sunt alături de tine, că trebuie să faci ceva ca să le îndrepti, că nu se poate să mai fie așa... Așa dar e adevărat.

După câteva clipe iar reveni la semnături. Așa dar războiul nu e inevitabil? Dar semnăturile... Acuma se încurcau toate. Deşi nu voia să și-o mărturisească, vorbele Paraschivei Buciu îi sunau încă în urechi. Le alungă. Reveniri, ca un bâzâit de muște. Gândurile îi erau sburătăcite. Prvi pe geam, lumina de miere de afară. Undeva, jos, se ghiceau creștelele înfrunzite ale teilor. Mirosea a frunze strivite între degete, un miros amar, crud. Copiii reîncepuseră solfegiarea cântecului de 1 Mai. Undeva a claxonat un automobil, huruia o căruță pe caldarâm, poate venea dela gară, încărcată... Trenuri... Cosurile unei fabrici... Erău peste tot oameni, ca ea, din carne și oase, oameni

care inubeau și urau, luptau, știau să mângâie și să gândească dar știau să se și apere. Asta era pacea. Atât de simplu. Asemenea unei dimineți clare, când se pune temelie unei case. Până la amiază zidul s'a săltat cu câteva palme, roșu, vrâstat cu albul mortarului.

Acuma da, era simplu. Aproape se certa: ce prostie că nu reușesc să gândesc mai drept, ca toți ceilalți. Și totuși era o bună utemistă. Lucra cu suflet, punea multă dragoste în toate activitățile. Uneori însă, cioturi în care se împiedica, judecăți strâmbе, reticențe care o rușinau. Și știa că nu rușinea era sentimentul indicat. Trebuia să smulgă buruienile din rădăcină. Acum mai ales. O trezi o lozină pornită din fundul sălii. Venea rostogolindu-se peste bănci, ca un râu care-și crește apele cu o sumedenie de afluenți culeși în drum:

„Pentru pa-ce lup-tăm noi...”

...și totuși acuma era o adevărată problemă pe care simțea că n'o poate rezolva singură: putea ea opri războiul? Ea, Ioana Pandele, semna pentru pace. Semna și ei, toți, colegii, gospodinele din Mănăștur și muncitorii dela „Unirea”... Ei și? Ce-i păsa de asta domnului Truman, de pildă? Ce le pasă domnilor de peste Ocean că ea a semnat?

...jos cu cei ce vor războiul!”

Parcă ei ascultau vocea ei! Era mică, slabă. Cum ar suna oare în mijlocul unui univers haotic, în care mișunau șgomote de tot felul, dacă aici, într'o sală și se pierde...

„Vom munci, vom în-vă-ța...”

...Se pierde? Nu! face trup cu vocile celorlalți și le amplifică. Da, da. Acuma simte că e așa... Dar dincolo, războiul. O deslănțuire de elemente, cu mugete de ape ce rup zăgazuri și inundă totul.

„...pacea o vom apăra!”

S'a ridicat la catedră mecanicul dela atelierele universității, să închidă ședința. Era mulțumit, se vedea asta pe fața lui. A fost o ședință frumoasă, copii, pare că zice. A fost tare frumos, măi tovarăși. așa o să învățăm să apărăm pacea...

Ioana simți vorbele astea nerostite, plutind în aerul dens al sălii. Erau ca o replică la vorbele înveninate ale celorlalți. O căută pe furiș, printre capete. Paraschiva Buciuț era acolo lângă ușă și o văzu pregătindu-și plasa pentru plecare. I se întipărise pe față — din timpul ședinței — masca unei demnități jignite. Ioana se simți stingherită, ca și cum ar fi prins-o cineva cu idei de contrabandă. Acum erau atâtea aplauze că s'au topit în ele și gândurile și corul de copii dela școala de peste drum. Din spate auzi câteva voci șuerate:

— Acu să te ții dragă, vin semnăturile.

— Simt că mi-e rău, nu alta.

— Ce ți-e și cu plenarele astea...

— Ați auzit? o să ne silească să semnăm!

— Ei, nu mai spune!

— Parol, că cine nu semnează nu capătă cartelă de alimente...

— Pff, mare brânză, tot nu capăt: avem paispce hectare...

— Ce cartele, că niști nu te lasă să ieși până nu iscălești.

— ...le trebuie cifre dragă, mă'nțelegi...

— ...și cartela cu puncte, zău, adineaori mi-a spus.

Șuerul vocilor, ea un abur rece, îi atingeau urechile. Apoi conțeni. Cineva făcu un „psst!” și nu se mai auzi nimic. Tovarășul dela ateliere anunță:

— Acuma să trecem, dragi tovarăși, la semnarea listelor. Pentru pace, pentru viețile noastre și ale părinților, fraților și copiilor noștri...

Se produse un fel de freamăt. Un grup începu să scandeze lozinci, dincoace, căministele, care se adună ciorchine la fiecare plenară, începură să cânte:

— „Tinerețea ni-e dragă.

Pentru pacea la luptă pornim...”

Vocile începură să sune iar, buimace:

— Ce stai, soro, nu vezi că nu ne controlează!

— Și-au pierdut capul!

— Hai s'o ștergem, până nu ne'nhață...

— Dacă ne ginește careva?

— Ei, și tu, găscă mai ești!

— „Nu sta pe gânduri, intră în rânduri

Vino'ntr'un paș cu nooi...”

Apoi mulțimea se rupse în două: o parte se îndreptă spre mesele le lângă geam, alta spre catedră. Acolo erau listele. Creșetele albe ale Decanului și profesorului Bunea se vedeau de departe, în marea de oameni. Ieși din bancă și se îndreptă spre prima masă. Spre cea mai apropiată. A mai avut doar timpul să repeedă o privire spre banca din spate: câteva fete se îmbalzeau spre ieșire, iar în fruntea lor, asemenea unui căpitan, cu pieptul scos în afară, a mândrie, Paraschiva Buciuș și Mona Rădulescu.

Astea nu semnau. Vor războiu. Așa dar, acum era mai limpezi toate. Gândul, rețezat, se legă din nou: mai limpezi. Se ciocni de un coleg. O îndemnă vesel:

— Haide, Ioano, până mai e loc pe liste! Un băiat care dădea și el din coate, ca să ajungă mai repede la masă, întoarse o figură vinovată:

— Scuzați-mă, v'am călcat?

Ea se sili să zâmbească: nu, nu-și făcuse nimic. Dar băiatul se simți dator să-i ajute să pătrundă până la liste. Puse mâna pe lemnul mesei. Luă tocul albastru pe care i-l întindea o tovarășă. O cunoaștea vag dela Sector. Iși aminti că a vorbit la ședință. A spus doar atât: i-au murit doi frați în războiu. Pentru cine au murit? Căută un rând gol. Hârtia era înțesată de semnăturile care formau un păienjenis de firicele întortochiate, încă umede. Scrise niște litere străambe. Avea impresia că semnează un lucru de mare importanță și în același timp ar fi voit să-l semneze cu inimă curată. Tânărul care o însoțise îi ceru tocul, zâmbind. Se trezi, rușinată. Ieși, lovindu-se de cei care veneau în

urmă. Abia în stradă, trase aer curat în piept. Era năucită. Ii vuiau urechile ca la sgomotul unei ape mari. La cantină înținse mecanic cartea perforatorului, se așează la masă, cu gesturi străine. Mâncă în silă, fără să simtă gustul bucatelor.

*

La o masă vecină Mona Rădulescu râdea, cu capul dat pe spate. Un medicinist îi explica cu gesturi largi:

— Te asigur, te asigur, un cadavru valorează cât un poem...

Pe Mona Rădulescu a urmărit-o zile întregi, cu un interes crescând. Nu e o fată ca celelalte, de asta a încercat s'o convingă Dodel, făcându-i cunoștință cu ea, pe coridorul Decanatului.

— Eu îi spun Ramona, a zis Dodel, e mai poetic așa.

A trebuit să se despartă în cea mai mare grabă de proaspăta ei cunoștință, căci avea un curs.

— Ei și? s'a mirat Ramona, dumneata mergi la toate cursurile? Sunt câteva pe care nu pot să le sufăr!

— Bine, dar... a încercat să protesteze, suntem în întrecere, trebuie să realizăm 90% din frecvență. Și apoi, e obligatoriu...

— Asta, se amestecă superior Dodel, s'o spui altuia. Nu că mă laud dragele mele, dar de cinci ani stau în facultatea asta și în fiecare an s'a spus același lucru: anul acesta va fi frecvența obligatorie...

— Și? făcu Ramona ochii mari, ca să le sublinieze frumusețea

— Și niciodată n'a fost.

S'a despărțit în grabă de ei. Sunase. Dodel a mai făcut un semn spre tovarășa sa, („o scrântită!”, voia să zică semnul), apoi Ioana i-a pierdut în vâlmășagul de băieți și fete care urcau și coborau scările.

În adevăr, Mona Rădulescu nu venea decât rar la cursuri. Uneori o zărea câte o secundă în cadrul ușii, ca și cum ar fi manifestat cea mai vie dorință să intre și să se așeze în bancă. Odată chiar a strigat unei fete: „Tanti, ține-mi un loc lângă tine!” Dar n'a intrat, deși Ioana a fixat banca, să n'o piardă din vedere. În ultima clipă, un medicinist, fălfâindu-și ostentativ halatul, a zărit-o și i-a strecurat o invitație:

— Am o oră liberă, nu vii să luăm o savarină?

„Ori, — judeca Ramona, — o savarină e mai gustoasă decât cursul de latină vulgară, nu?” Așa îi-a spus a doua zi Ioanei, care încercase să-i arate necesitatea frecvenței.

— Și apoi Gigi e un băiat subțire... Ce, nu-l cunoști pe Gigi? Am să ți-l prezint. E băiatul fostului președinte al Curtii. Acu l-au debarcat „ăștia”. Voia s'o întrebe pe Mona ce înțelege prin „ăștia”, dar n'a avut când. Un ins o salută donjuanește și ea se scuza, brusc grăbită:

— Trebuie să merg să-i spun ceva lui Titel. Mă ierți?

N'a mai avut ocazia să stea de vorbă cu ea decât într'o Sâmbătă. Sâmbăta mai răsufliă și Ioana, — sunt numai trei ore de curs, una

se ține în sala mare a Colegiului, comună cu alte facultăți. Are atunci ocazia să se întâlnească cu câțiva prieteni din liceu și poate ține la cursul ăsta, căci se surprinde întotdeauna, fredonând o melodie veselă când urcă scările Colegiului. În ziua aceea se rezemase de un stâlp de ștuc, așteptându-și prietenii, în timp ce Mona venea îmbujorată, drept la ea:

— Bonjour, dragă, mergi la curs?

A dat din cap. Ea s'a așezat alături.

— Știi, începu, responsabilă voastră profesională e foarte scârboasă. Nu vrea să audă nimic. Mi-a pus o serie de absențe și mi-a promis c'o să mă se înfunde. Va trebui să vin de acuma regulat la cursuri. Și dacă ai ști ce greu îmi e! Eu nu sunt obișnuită să mă scol la șapte dimineța, am venit la filologie numai fiindcă mi s'a promis că aici cursurile încep spre ora 11... Dar așum ce poți face, spune și dumneata? și scoase o oglinjoară, începând să-și dreagă fardul. Cu „ăștia” nu te poți pune, vorbi ea scăzut, ca și cum s'ar fi adresat celei din oglindă. Ioanei îi veni iar s'o întrebe cine erau misterioșii „ăștia”, dar ceeaaltă nu-i dădu răgaz:

— Ia zi, nu vrei dumneata să-mi dai fișa de prezentă? Nu face nazuri, ce te costă? Eu am o groază de lucruri de aranjat, mi-e imposibil să rămân la curs, zău... crede-mă. Și-i strecură, cu aerul că-i spune un lucru foarte însemnat așa fiindcă avea încredere în ea: dă-seară e un mic rummy-party la profesorul Antal acasă. Ți ții minte pe profesorul Antal, ăl de l-au debarcat „ăștia”...

Până să se desmeticească, a rămas cu fișa de prezentă frumos caligrafiată, în mână. Rupse hârtia în bucățele mici.

A doua zi a întâlnit-o pe stradă. Pe vremea aceea era la începutul străzii Doja un magazin cu un galanter scund, în care se expuneau lucruri luxoase, cu prețuri foarte pipărate. Trecea pe acolo și o zări pe Mona admirând, foarte preocupată, mărfurile străine, ciorapii nylon, tabacherele încrustate, valuri galbene și violete de shantung și o mulțime de nimicuri lucrute în chihlițar și marochin. Credea că n'are s'o observe și trecu tiptil, privind spre autobuzul ce venea dela gară. Se auzi strigată:

— Hello, colega, nu te interesează lucrurile fine?

— Mă interesează mai mult cele imediat necesare și practice.

— Ah da, uitasem, dumneata ești practică în toate. Și după o pauză: și șmecheră. Te-am dibuit eu, îi făcu cu degetul, ești și dumneata din „ăștia”. Nu, nu protesta, nu-i așa, că nu mi-ai dat fișa la cursuri, Sâmbătă?

— Nu puteam face așa ceva, a protestat, ridicând vocea. Imi repugnă, dacă vrei să știi. E incorect. Mona se agăța de nasturele dela paltonul celeilalte și o sgâlțâia:

— Ei bine, acum înțeleg de ce nu te interesează ciorapii nylon. În clipa următoare ultase disputa: — A fost splendid la profesorul Antal. Ce conșă turbată am tras! Se speriaseră vecinii. Și unde mai pui că l-am întâlnit, în fine, pe Bob... Ei, asta-i, nu cumva ai să-mi spui

că nu-l cunoști pe Bob... Pe „Bob diabolicul!” De doi ani umblu să-i intru în grații. E cel mai nălbădios băiat din oraș! Stai să ți-l descriu, văd că nu trăești pe planeta noastră: e brun, cu ochi mari, verzi, sprâncenat, cu gene lungi, lungi. Eii bune, e imposibil să nu ți-l reamintești acuu. A fost și la balul Crucii roșii și la...

Cum ajunseseră tocmai în dreptul unei stații, Ioana se scuză și urcă în primul autobuz.

Mult timp a pierdut-o din vedere. La cursuri nu venea, pe coridor n'o întâlnea. Apoi deodată, într'o dimineață, pe o ninsoare deasă, a apărut de după colțul Colegiului:

— Mergi la curs?

— Da.

— Vrei să-mi dai fișa?

— Asta nu pot, ți-am mai spus.

— Ei bine, nu spuneam eu? Dar nu face nimic, din săptămâna viitoare am să frecventez regulat. Acum s'a isprăvit, nu mai merge.

— S'a isprăvit ce?

— Cum ce? dumneata nu știi? Toată universitatea știe: amorul meu cu Bob...

— Bob diabolicul?

— Vezi că știi...

Săptămâna următoare a întâlnit-o în adevăr la toate cursurile. Ii trimitea bilețele în timpul orei, din spate: „Mă plăcutesc de moarte.” Sau, mai scurt: „Dă-mi ceva să citesc!” Intr'o zi un profesor își intrerupse enervat expunerea:

— Domnișoară dacă ai să continui, am să fiu silit să te poftesc afară... S'au uitat cu toții spre banca spre care vorbea profesorul: era locul Monei, care stătea singură și lega un sveter de lână. În pauză a venit la Ioana, consternată:

— C'est affreux, dragă, să nu poți face ce vrei! Dar e o ignominie, te asigur! Unde e libertatea pe care o trâmbițați, voi „ăștia”? Și ce mitocan, să mă facă atență în plină sală! O, profesorii de altă dată erau cu mult mai gentili...

Un timp a fost ocupată cu niște grafice, pe care trebuia să le facă la profesional. Erau, apoi, în întrecere. Intr'o zi Mona o prinse pe coridor:

— Nu vrei să me plimbăm puțin?

Era obosită, o durea capul. S'a uitat la ceas, nu avea niciun curs, până la masă mai era vreme și afară lucea un soare primăvăratec. Mona voia să meargă neapărat în parc.

— E ceva important ce vreau să-ți spun, așa că nu ți-aș putea scoate o vorbă pe strada principală. Afară de asta am nevoie de cadru, ca să mă reculeg. Și dumneata ai nevoie de nițel aer. O privi, silindu-se s'o compătimească: ești foarte palidă, se vede că muncești. Voi, cu toții munciiți peste măsură... Iată pentru ce vă admir! și oftă cu aerul ologului care jinduește picioarele trecătorilor.

— Vrei o savarină?

— O, nu e nevoie, protestă Mona, dumneata ești din „ăștia” și n’ăș vrea să-ți creez dificultăți. Mai bine în parc. Nu riscăm să întâlnim pe nimeni...

Parcul era în adevăr, neobișnuit de frumos, înzăpezit, cu aleile neatînse, cu soarele strecurându-și razele printre brazi. Lacul era înghețat, dar niciun păținor nu sgârâia oglinda netedă. O cioară trecu prin fața lor, croncănind. Mona păru să se trezește:

— Știi ce-aș vrea? ei bine, vreau să muncesc! Poate o să ți se pară ciudat, și o privi bănuitor, cu coada ochiului, dar mi s’a spus că acumă trebuie să muncim cu toții. Cine nu muncește nu mănâncă! sau cum ziceți voi? Nu prea văd eu ideologie... Vrei să-mi ajuți să mă înscriu într’un colectiv?

— Cu plăcere, dar...

— Nu, nu vreau cu „dar”. Ți-am cerut să mă ajuți. Sunt atât de neînorocită! și începu să șteargă, de zor lacrimile fictive. Apoi își potrivî fardul. Voia să devină o fată model, să învețe, să muncească. Ce, dacă era fată de megustor. E drept că tată-său vundea portocale și coloniale la Constanța și că mai făcea câteodată contrabandă, ba era chiar proprietarul unor călce care treceau în Turcia de câte ori reușeau să scape controlului, dar așa erau vremurile. Asta nu înseamnă că trăiau din greu? E riscant să faci contrabandă, nu? Câte emoții, câți nervi măcinați și la urmă poate să nu iasă niciun câștig, ba iese chiar închi-soare... Își șterse iar ochii.

— Bine, să lăsăm toate astea, nu ți-am cerut să mi le spui, o întrerupe Mona. Voiam să spun că dumneata ești liberă să muncești în orice colectiv. Te-a oprit cineva? Nu. Te duci și-ți alegi un colectiv, unde te trage inima, și vorbești cu responsabilă să te treacă pe liste și să-ți dea sarcini. Uite, de pildă, difuzarea are mare nevoie de oameni...

— Adică ce poți face acolo?

— La difuzare se împart ziarele, se fac abonamente, se întreprind acțiuni de difuzare în oraș...

— Ceva așa în genul ălora pe care-i vezi duminică dimineată ațînându-ți drumul cu câte-o Scânteia?

Strămbă din nas. Ioana își păstră calmul:

— Ei bine, ia atunci o muncă administrativă. Poate îți place mai mult să stai la birou. Sau una sportivă. Sau artistică. Poți lucra la presă, eventual. Și aici sunt lipsuri... Natural pentru toate astea îți trebuie o muncă susținută și... în primul rând o serioasă pregătire ideologică.

— Vai, dragă, știi bine că nu pot suporta economia politică...

Părea acum foarte puțin dispusă să continue conversația. Ii tre-cuse entuziasmul muncii și își exprimă dorința să iasă din parc. I se părea dintr’odată mesuferit. Prea era liniște. Prea erau multe ciori.

Mai târziu a găsit-o totuși trecută în colectivul artistic. La o ședință de analiza muncii însă printre cei dați ca exemplu de neîndeplinirea sarcinilor, neglijență în muncă întârzieri la repetiții sau absențe la ședințe era și numele Mona Rădulescu.

În primăvară, când începu munca pentru reinscrierile în UTM, se pomeni într-o zi cu Mona la ieșirea dela o ședință. Aflase de undeva că se vor face excluderi. Ioana își murea gândul să afle cine i-a putut spune, cine întreține vești de felul ăstora printre studenți. Mona mai ales era un adevărat ferment de panică. Se ținu de ea tot drumul până la cămin, prinzându-o de nasturii paltonului, oprindu-se în mijlocul străzii, gesticulând și vălcărindu-se în gura mare:

— E adevărat că nu mă vor primi în noua organizație? Dar n'am muncit deajuns? Nu m'am înscris într'un colectiv? Ce vor mai mult, spune-mi și dumneata. Sunt înscrisă și la ARLUS, am și carnet, am plătit regulat cotizațiile... Le-am jertfit atâtea! Dar nu pot să renunț la tot! Am și eu obligațiile mele... profesorul... câte un ceai, un rumenț, și la cursuri vin regulat... dumneata știi bine că eu nu uez ca alții de tertipură, zău, dumneata trebuie să mă ajuți, dumneata ai legături, trebuie să mă salvezi, te rog să nu spui nu!

Trebuie să-i explice pe'ndelete, silindu-se să nu-și piardă răbdarea, că lucrările de înscriere nu țin seamă de intervenții, că ea trebuie să se trezească odată și să vadă că nu mai e lumea veche, vremurile acelea au trecut. Doar ea, Mona Rădulescu, și-a dat autobiografia. Pretinde că a lucrat într'un colectiv, că a activat? Ei bine, cei din comisie se vor judeca, vor cântări. Să știe numai că atârnă foarte greu dovada de atașament pe care a arăbat-o sau nu față de organizație, față de clasa muncitoare și de lupta ei. Mai greu atârnă sinceritatea decât mărunțurile unei activități artistice într'un colectiv care nici nu-ți cere prea multă bătaie de cap... Mona nu înțelegea ce vrea să spună Ioana, sau se făcea a nu înțelege:

— Dumneata știi bine că eu sunt sinceră. Știu să fiu și revoluționară, dacă trebuie. Am însă preț mult temperament, dumneata știi ce înseamnă asta. Mă aprind ușor și mi-e teamă că nu m'aș mai putea opri...

Numele ei figura pe lista celor excluși. A lipsit intenționat dela ședință, presimțind ce avea să se întâmple. Ioana o căuta cu ochii prin sală și-i păru rău că n'o vede. Din caracterizările ce i le făcuseră colegii ar fi avut multe de învățat.

Că după toate astea Mona Rădulescu sau Paraschiva Buciuț n'au semnat, n'o mira. Era firesc să fie așa. Da, ele vreau războiul. În așteptare, cred că asta ar fi ultima scăpare. Fie. Era aici un capitol încheiat.

III

Toată după amiaza se gândi la asta: e războiul inevitabil sau poate fi înlăturat prin voința lor, a oamenilor muncii, a milioanele de oameni

care împânzesc globul. Și cum putea ea, cu fărâma ei de voință, să oprească războiul, să ajute celorlați să-l zăgăzuiască? Iși repeta mereu: dar nu sunt singură, nu sunt singură. În zadar. Povestea Monei sau a Paraschivei Buciuic o copleșea. Trebuia să facă ceva. Dar ce? Până acum muncise pe ici pe colo, dar avea impresia că era o muncă de cârpeală, că nu făcuse ceva esențial pentru pace. Ce ar fi putut face; încă nu era bine lămurită.

Rătăci un timp pe ulicioarele întortochiate ale orașului vechiu, se uită la clădirile sure, cu ochiurile ferestrelor dușmănoase, traversează o piațetă mucedă, cu ziduri verzui, și, când văzu la capătul unei străzi peria verde a parcoui, răsuflă ușurată. Iși mai amintea casa în care a locuit în anul I, înainte de a intra în cămin: o clădire veche, cu înflorituri baroce și ziduri mâncate de ploii. Parcul era undeva la capătul străzii. Iși ghicea prezența verde, în aer, când te uitați pe geam. Ioana venea rar pe acolo. Numai vara se oprea cu câte o carte în luminișul rotat, în milocul cărui era o fântână arteziană stricată, înconjurată de nimfe și fauni cocliți. În spate, o clădire cu înfățișare de templu, despre care unii spuneau că e un muzeu etnografic. Restul parcului era o învălmășeală sălbatecă, neexplorată de vegetație tristă, prăfuită. Totuși, când trecu de primii copaci, se bucură ca la înălțarea unei vechi cunoștințe. Apoi dintr'odată, i se părură că totul o doare. Era și foarte oboșită, își simțea tălpile picioarelor aprinse de atâta umbrel. Se trânti pe o bancă și gândurile se așezară iar, — stol.

Poate era numai izolarea de vină. Izolarea, a fost dușmanul ei cel mai puternic. E greu până spargi cercul, rupi stăvilarele. Apele năvălesc apoi mari, ca o ploaie cu călbuci. Viața ei i se părea săracă. Trebuie că undeva există alta, cu mai mult conținut. Poate viața lui Pavel Aslan. Se răzvrăți: și în ea se schimbaseră multe. Nu putea să se schimbe pe toate dintr'odată. Viața de Facultate pare că izolează. Stai în bibliotecă și citești cărți prăfuite; descifrezi texte din alte secole, înveți, înveți. Lupti și tu în felul tău, cucerești pas cu pas o știință de care o să aibă nevoie copiii ăștia care se joacă pe malul lacului verzui, acolo, în luminișul rotat.

A mai fost odată așa, — monologă ea un timp, — cu mult înainte...

Pe atunci toate erau încă îndepărtate și cetcoase. Trăiam absentă, gândi. N'aveam mici prieteni. Pe Pavel Aslan îl pierdusem din vedere, până într'o zi când l-am văzut într'un camion cu voluntari. Orașul era desfundat de ploii, se săpau pe toate străzile șanțuri adânci pentru conductele de gaz, câteva bulevarde erau baricadate. Apoi veni înghețul. Mai târziu, ninsoarea. Munca nu slăbi. Seara, ici, colo, vedeam arzând focuri și parcă poposiseră în mijlocul orașului adormit, taberele unor oști ciudate. Mă gândeam la dealurile bătute de vânturi dinspre Ceanul Mare, la focurile de acolo, la poveștile și oamenii care erau acolo. Nu îndrăzneam să-mi mărturisesc nici mie că mă gândeam numai la Pavel. În realitate mă mira doar faptul că el se dusesese printre

primii. Era frumos să muncești la o conductă, să te bucuri apoi de făsnirea flăcării albastre în mijlocul orașului... Asta mi-a spus-o și el. Dar eu nu reușisem încă să rețin decât laturea pitorească și, seara, prin geamul camerei mele, nu pricepeam din luminile orașului decât imaginea lor fantastică, de vis...

Eram o fată conștiincioasă, îmi făceam datoria la universitate, nu lipseam de la cursuri și citeam regulat bibliografia indicată. Dar viața asta mărunță și fără însemnătate mă face astăzi să zâmbesc. Poate am ajuns să înțeleg mai multe, să înțeleg mai ales că sunt lucruri pe care nu poți și nu ai dreptul să le privești din afară. Nici sensul lor, nici măreția ce-o cuprind, nu le poți înțelege dacă stai undeva înafara cercului, într'un punct mort. Încă atunci, privind orașul sfârtecat de șanțurile conductelor, tăiat de luminile reflectoarelor și florile de foc ale gazului metan, încă atunci mă simțeam vinovată. N'ăși fi putut spune de ce, aveam doar munca mea, sectorul meu, măsurat cu rigla, între sălile de curs și bibliotecile cu aer stătut. Acolo îmi făceam datoria, eram printre primii... Dar e de ajuns? Tocmai faptul, că îmi măsurasem eu însămi sectorul, acesta... Începeam să-mi simt îngustimea. Era ca o cameră prea strâmtă, în care ai senzația că te sufoci. Erau ziduri pe care le ridicasem în jurul meu și zidurile acestea se cereau dărâmate...

... În vacanța de vară am plecat în orașul meu. Era și acesta înainte un biet târg adormit și fără viață. Mă gândeam la zilele lunei pe care n'am să știu cum să le umplu, la singurătatea asta nefirească, la izolarea în care mă sbateam. Erau gânduri puțin obișnuite pentru un călător în ziua aceea luminoasă de Iulie.

... Dimineața, la lucru. Suntem cinci, repartizați la vagonete. Se construiește un pod în oraș. Un pod uriaș. În curtea șantierului, marginit de barăci, magazii de materiale, vestiare și birouri, — stau stive de lemn cu miros de pădure despicată, cai și oameni așteptându-si rândul la muncă... De jos, urcă schimburile de noapte cu ochii cârpiți de somn. Sună pentru lucru. Pe podul vechiu a început circulația de dimineață, vine lumea de la plată cu coșurile pline...

... La sfârșitul lui August UAER-istii cerură ajutorul Cercului Județean Studentesc pentru pregătirea coregenților și examenelor de toamnă. Profesorii sunt ocupați cu niște cursuri de îndrumare, trebuie să le ajutăm noi, să nu rămână niciun repetent.

... Prima oară, azi dimineață. Nu pot nega, am emoții. Ceasul arată opt fără câteva minute când intru în clădirea clubului elevilor. Înainte, clădirea asta era un institut de maici, purtând numele unei sfinte obscure. Coridoare lungi, aer și lumină filtrată, geamuri înguste, dând spre o curte interioară în care cresc flori mănăstirești. Statuia unei sfinte, ținând o carte. Apoi un șir de lozinci decupate învelesc peretele alb. Fotomontaje, o frază din Bălcescu și un bust al lui Stalin.

La opt, președintele clubului, un băiat mărunț, plin de nervi, grăjiiu să mă simt bine la ei, mă conduce spre clasa unde sunt repartizată.

De departe se aude vacarmul. Când intrăm, se face liniște. Băieții stau îngrămădiți într-o săliță prea mică. Mă ațintesc curioși și-și foșnesc foile maculatoarelor. Unii stau pe margini, în picioare, alții s'au cocoțat pe pervazul ferestrelor deschise.

— Lipsă de spațiu, mormăie a scuză președintele, încercând să închege o conversație, până încep lecția. La anul o să fim mult mai bine amenajați. Ce vreți, abia acuma am smuls clădirea asta din mâinile popilor... Facem cum putem. Eu nu vă mai rețin, vă urez... Și păru că-și caută cuvintele. Eram desamăgită că totmai acuma, la sfârșit, se fâstăcise. Dar nu era asta: privea fix insigna UNSR-ului, prinsă de rochia mea de stambă înflorată. Abia atunci o zărise, și strângându-mi mâna, zâmbi cu toată fața luminată:

— Îți urez noroc bun, tovarășă.

Câte nu se schimbă cu vremea. Nici eu nu mai eram aceeași. Ca o furtună care mătură totul, pentru mine o mulțime de gânduri nu mai existau. Erau însă altele, noi, neașteptate...

Orașul el însuși e altul, spintecat în mijloc de șantierul podului. Stive de lemne, traverse, mormane de pietriș și nisip și reflectoare care luminează munca toată noaptea. Și profesorii care vin din provincie pentru cursurile lor, străzile în care năvălese pe la amiazi elevii, dela cluburile UABR-ului cu cărți sub braț, cu glasuri tinere. Dinspre stadion vin fetele cu fuste albe, cu rachete sub braț. Se întoarce dela gară un camion cu brigadierii. Cântă. Iese lumea la ferestre; vânzătorii din prăvălii. Nu, orașul nu mai e același, orașul s'a schimbat...

... Înainte de sfârșitul vacanței m'am întors singură spre casă. Era foarte târziu. Pe pod m'am oprit. Reflectoarele lumineau ca ziua. Lucra schimbul de noapte. Mă rezemai de balustrada vechiului pod. Există aici ceva minunat, gândii, privind forfota de jos. Intre scândurile schelăriei se vedeau mișunând zeci de muncitori, goi până la brâu, lucrând în aerul cald al nopții de vară. Ciocanele băteau ritmic, un vagonet descărca pietriș, altul se întorcea, hurducându-se, gol. Oamenii lopătau, dela fundații se auzeau pufăind pompele, dela birou se vedea o zare de lumică. Un compresor începu să funcționeze, sgomotos. Vocile veneau înăbușite, ca de sub apă. Din când în când, câte o privire se urca spre cerul înorat. Nu, nu va fi ploaie. Norii au trecut mai departe, s'au destrămat, ca niște trâmbe de ceață. Sgomotele orașului s'au stins, numai șantierul vibrează, duduie, palpită, ca ziua. Casele și-au tras oblocanele, s'au închis în ele ca niște melci, au adormit. M'am simțit suspendată pe podul vechiu, ca într'un balcon, privind o defilare de 1 Mai. Dar izolarea era înfrântă, simțeam că aici, în podul ăsta nou care crește, undeva în picioarele lui de beton există un nisip pe care eu l-am purtat cu vagonetul, ceva care mă leagă de construcția asta uriașă. Era ceva din al meu în podul care se înălța.

Străzile erau pustii. Pașii răsunau ritmic pe pavaj, trezind ecouri în tăcerea cartierului. Undeva hămăiau câni, sus, la vii. M'am simțit deodată obosită de atât drum. Dar nu mai era oboseala coplesitoare a unei zile prea încărcate, ci ceva care aproape mă bucura. Imi sim-

team acum existența canalizată spre un scop anumit, spre ceva trainic și măreț. Nu mai era risipirea incertă, șovăitoare și inutilă. Nu mai era lânzezeala între patru pereți. Mă voiui obișnui cu sonoritatea aspră a cuvintelor, cu frumusețea lor nouă, adâncă. A-ți regăsi busola, a pași cu ceilalți în unison și nu în contratimp...

*

Se uită speriată la ceas. Ce târziu e! Parcul s'a golit, dinspre oraș venea șgomot înfundat de trăsuri și mașini, iar peste case s'a lăsat o ceață albăstruie îmbulbată cu praf, vapori de benzină și un miros vag de cină caldă. Printr'o fereastră deschisă se auzea un glas de femeie cântând. Avea o voce metalică, aproape aspră. O luă spre casă, cu pași mari. Se simțea învionată.

IV

Numai că nu în amintiri stă rezolvarea, și-a' zis a doua zi, pe când se îmbrăcea. Era totuși multă hotărâre acum în ea, poate și lumina și aerul aspru al dimineții îi dădeau senzația asta. Camera era răvășită, în jurul patului zăceau maldăre de ziare, broșuri, o carte, pantofii prăfuiți, amintindu-i drumul prin parc. Se spălă și apa rece îi trezi gândurile. Abia când se întoarse în cameră și văzu lucrurile vraiste și-a amintit de Pavel Aslan. Numele sări de undeva dintr'un colț întunecos, unde a stat piitit tot timpul. Trebuie să pun lucrurile la loc, lui Pavel nu-i place desordinea, își zise. Ii veni să zâmbească: niciodată Pavel Aslan n'a fost în camera asta de cămin. Se duse la geam și-l deschise larg. Aerul năvăli, tare, proaspăt. Undeva, într'o curte, cântau cocoși. Peste zaplazuni se vedeau câțiva vișini îmbrăcați de paradă. N'avea timp să-i salute, le întoarse spatele și începu să așeze cărțile și ziaarele într'un teanc pe care-l vâri sub pat, apoi se răsgândi și-l încuie în pupitru. Ridică pantofii să-i bată unul de altul în fața geamului, stârnind norișori de praf. La Pavel Aslan se gândi încă odată, când zări coșul fabricii profilat ca o linie dreaptă, în zare, peste marea de acoperișuri presărate în fața geamului. De data asta era o hotărâre directă: am să merg la el și am să-i spun totul. El o să mă lămurească. Simțea nevoia asta. Altfel toate s'ar fi întors iar pe dos. Era și ea o fată ca altele, mai avea nevoie să fie îndrumată, ajutată, lămurită.

În autobus se mai gândi odată: fără îndoială că noi avem dreptate: vom cucerii pacea. Suntem doar cei mulți, cei tari. Aici era toată problema. Brațele noastre, mințile noastre vor putea opri războiul. Acuma nu se simțea singură. Atunci de ce că-l caute pe Pavel Aslan la Unirea? De trei ori pe săptămână avea și ea treabă la turnătorie: cursuri de alfabetizare, spre seară. Sarcină UTM. Dar azi nu avea cursuri acolo și era încă dimineață. Poate că Pavel Aslan e ocupat acum. Dar trebuia să-l vadă. El știa să-i spună altfel lucrurile. Când le

explica el, toate deveneau mai limpezi. Așa era și soră-sa, învățătoarea. S'a înscris în partid în 1945 și de atunci n'a putut să se întâlnească cu ea decât de două ori. Dar acele două întâlniri i-au fost de-ajuns ca să vadă cât de mult se schimbase. Vorbele ei îi dădeau o senzație de siguranță și încredere. I scria din când în când. În ultima scrisoare îi spunea că singura ei dorință e ca elevii ei să devină luptători conștiinți pentru o nouă lume, mai bună, nu carne de tun pentru niște asasini. În fiecare zi mă străduiesc, scria soră-sa, să le sădesc în suflet dorința fierbinte de a apăra pacea. Noi avem o mare bătălie de câștigat, termina, ea și cum i-ar fi dat un sfat.

Prin ziare putea să citească tot mai des scrisori de felul acestora, tocmai de aceea i s'a părut în prima clipă că sora ei, învățătoarea, ar fi putut găsi alte lucruri despre care să-i scrie. Intr'o zi a cetit însă o scrisoare în Lupta. Era scrisoarea unei muncitoare dela Iris și citind-o avu impresia că e o continuare a răvașului primit dela soră-sa, atât de înrudite erau gândurile, fierbinții, străbătute de un fior ciudat. Le citi cal și cum muncitoarea i se adresa ei. Apelul trebuia semnat, scria ea, pentru ca pacea să fie cucerită cât mai e timp. Avea trei copii și nu voia să-i vadă sfântecați de bombe. Tocmai de aceea e gata să dea totul pentru pace, pentru că pacea însemna viața copiilor ei. Nu spunea decât atât, dar în vorbele astea se închidea o lume. Și era lumea vorbelor lui Pavel Aslan și a soră-sii, învățătoarea din Munții Apuseni. De aceea îl căuta acum pe Pavel Aslan.

Când ajunsese la Unirea treceu peste un maidan cu zgură și peste șinele încrucișate ale unei linii înguste, apoi se opri la portar să-i facă fișa de intrare. Aici lucra Pavel Aslan, sus, la secția de studii. Era desenator. O cunoștea portarul de când venea pentru cursurile serale, dar vizitele acelea erau așa de scurte, se ducea drept la cămăruța din spatele atelierelor, unde se țineau cursurile de alfabetizare și se întorcea tot grăbită, pe întuneric. Toate halele și atelierele tăceau, numai la turnătorie mai duduiau cuptoarele cele mari. Așa că niciodată nu reușise să viziteze toată uzina. Pavel Aslan o aștepta la ieșire și luau autobusul dela stâlpul care, înfipt în mijlocul maidanului, ținea loc de stație. În mașină ședeau amândoi ținându-se de mână uneori fără să-și spună mare lucru. S'a pomenit cu el într'o seară strecurându-se în sala de curs, cu mare grijă să nu fie observat. Ușa scârțâia însă și-l trădă. Se duse în fund, urmărind-o din când în când cum scria pe tablă temele. Ii era teamă să nu-i întâlnească privirile și s'o stingherească. Asta o amuza. Cum de a aflat că lucrez la Unirea? se întreabă după un timp. Dar niciodată n'a încercat să afle. Il cunoștea demult, din anul întâi, când era o fată stingheră, năucită de o mulțime de lucruri noi. Incețel cu încețel el îi ajută să iasă la capăt. Nu căuta anume să-l întâlnească și totuși îl regăsea de câte ori simțea nevoia să stea de vorbă îndelung cu cineva în care să ai încredere. Ii era drag Pavel Aslan, de ce s'o ascundă? Totuși, gândul o neliniști puțin ca o bătaie mai tare de inimă. Privi rezervorul de apă, înfipt în capătul curții, se uită la hala de montaj (deasupra ei era secția de

studii) și, socotind pașii până acolo, găsi, că avea un răgaz suficient ca să-și lumpezească gândurile.

Hala de montaj semăna cu un hangar de avioane. Înșirate pe două rânduri, mașinile de scărmanat bumbac își luceau tamburele în lumina lăptoasă care năvălea prin geamurile verzui. În prima clipă Ioana clipi din ochi, din pricina luminii schimbate. Mirosea a ulei și fier. Urcă scările spre secția de studii, cîți în fugă un afiș cu litere roșii: „Cinste tovarășului Horvath, care a depășit norma cu 140%” și bătu la ușă. Se descurcă cu greu printre mesele de desen. Nu avu timp să se mire de schițele complicate ale pieselor și mașinilor. Il căută din ochi pe Pavel. Nu era.

— Poate la turnătorie, îi spuse o voce de după o planșă. Nu prea dă dimineața pe aici; după masă însă vine negreșit...

Când ieși, se lovi încă odată de literele roșii ale afișului. Un frunțas în producție, gândi. Se ține bine bătrânul Horvath! Jos, în hală, dădu de alt afiș, mai mare: „Lupta împotriva rebuturilor e o luptă pentru pace!” Atunci își simți gândurile clocotind iar. Trebuia să-l găsească pe Pavel. O să-l caute la turnătorie, peste tot, trebuie să-l dibuiască undeva.

Nici la turnătorie nu-l găsi. Intră în hala laminoarelor. Nu era nici aici. Nu era Pavel Asian, dar era altceva.

Când a intrat în hala laminoarelor și frezoarelor s'a oprit, ca și cum ar fi voit să-și adune gândurile. Nu, nu era deajuns să privească. Până atunci totul a fost exterior, aproape pitoresc: cuptorul, vedrele cu fontă topită, incandescentă, scânteele colorate, macaraua care trecea pe sus, huruind, și vocea muncitorului din balcoanașul suspendat, dând de veste celor din cale să se dea la o parte: heeei... heeeci... heeeci...

Asta era tot? Oamenii munceau încordat, a mai observat și asta. Aveau fețele aspre, aplecate peste munca lor, mâinile mai ales aveau o repezițiune în mișcări, gata să te ametească dacă priveai mai mult gesturile. Le pierdeai șirul. Și aici era așa. Mai ales la presa de colțuri și la frezoare. Fiecare gest are o preciziune rapidă, împrumutată dela mașina care-i impune un anumit ritm. Ioana se mimună cum ies din cuptor barele înroșite de oțel și cum trec în cleștele oelii care mănuește presa. Capătul barei intră în gura presei, unde e răsucit și învârtit, până capătă forma colțului, apoi e decapitat cu gestul definitiv al unei ghilotine. Colțul gata, presat, lunecă singur într'un jghiab, unde se înșiră altele ca el.

Greu să gândești cu înțelea cu care vezi lucrurile, își zise Ioana. Orice comparație e palidă, uzată și banală. E destul să vezi, poate, fără comparații: sunt inutile toate. Mai privi cum se sucește și răsuțește bara în cleștele presei, apoi cum cade capul colțului și-și începe lungă-i călătorie pe jghiaburi, până la frezoare. Și poate nu asta era principalul. Mai mult decât interesul pe care i-l trezea munca asta nouă, cum nu mai văzuse, o uimea preciziunea cu care

lucra omul. Toate gesturile semănau, fără să fie identice și nici unul nu era gestul inițial. Desigur, era greu să le prindă înțelesul. Nici să le rețină pe toate nu putea. Nici descrie. Orice vorbă era săracă. Iși zgâia numai ochii, ca un copil, la vederea unui lucru neobișnuit și minunat. Era pentru prima oară că vedea aceste lucruri și nu se mai sătura privind.

Observă că nu e singură. Stătea alături de ea bătrânul Horvath, fierarul. Iși răsucea taticos o țigară și o privea cu coada ochiului, cu un zâmbet șiret, în colțul buzelor. Se întoarse gata să treacă mai departe. Poate nu e voie să stai așa, să privești. Repezi o privire circulară: peste tot se zăreau brațe ridicate, spânări încovoiate peste umelte și un zgomot înțesat de sunetele ascuțite ale fierului bătut și de vâjâitul laminoarelor, peste care se suprapunea țâcănitul frezoarelor și preselor. Un țâcănit cam ca acela al vagoanelor când se schimbă macazul. Așa își închipuia Ioana și din nou avu impresia că orice comparație e săracă și deci inutilă. Revenind, îi fu rușine că sta în fața presei, când toată lumea se trudea în jur. Forfota oamenilor se topise pentru ea în jocul de sunete și lumini al presei de colțuri. În mijlocul hălei era fierăria. De acolo venea bătrânul Horvath: fața smeadă, plină de crețuri, cu câțiva țepi suri, alburii. Păr rar, ochi mărunți, cu sticliri vesele, fără gene, cu spâncenele părlice și ele la focul lângă care lucra veșnic. Bătrânul era un om bine legat, trebue că în tinerețe a fost un zdrahon în stare să ridice o sută de kilograme dintr'odată. Acum trupul înalt se boltise. De ce a venit bătrânul? O zărise fără îndoială de acolo de lângă focul lui, unde bătea fierul și i s'a părut ciudată fata asta împietrită înaintea preselor. Pentru el, care lucrează de patruzeci de ani aici, lucrul ăsta era cel puțin ciudat. Sunt mulți patruzeci de ani! O viață de om. Și totuși îi plăcea și lui uneori să se minuneze de mișcările mașinilor și brațelor.

— Îți place? o întrebă fără veste.

Ea dădu din cap, fără să-și deslipească ochii. Bătrânul își umezi cu limba țigara răsucită și o lipi, apoi o aprinse, dădu fumul pe nas și plecă mai încolo. Se luă după el spre lumina de afară, blândă, viorie.

— Azi ai cursuri cu ai noștri?

— Nu, zise fata, am venit doar așa...

„Să-l întreb dacă l-a văzut pe Pavel?... adică nu, lasă, poate îl găsesc mai pe urmă...”

— Bine ai făcut că te-ai ocupat cu ale cărții. Și la bibliotecă ai pus ordine, erau cam aruncate lucrurile dintr'o parte în alta... Așa e când nu ai un bibliotecar destoinic. Da' acum-a-l avem pe Fane. Îl știi pe Fane, nu? Un băiat bun, nu-i vorbă. Zice că scrie și versuri. Bine face, avem nevoie și de asta...

Ioana îl asculta cu un aer distrat. Se gândea la fierar. O fi făcut două războaie? E greu când treci așa prin viață... Poate el mi-ar putea explica...

Fierarul observă că fetei ăsteia îi stau gândurile în altă parte. Nu mai zise nimic dar se apucă să desemneze cu un bețișor inimi pe nisipul din fața halei. Zâmbi:

— Iacă mă pomeni și eu desenând inimi. Numai tinerii desenează inimi când stau de vorbă cu o fată, hai? Râse și-l înccă tusea. E vreme multă, reluă el, de când m'am mai stat de vorbă cu fetele... Or fi având și ele alte gânduri acuma. O iscodi cu coada ochiului, apoi se păru că renunță s'o descoasă. Vorbi despre anii în care era un fecioraș căruia abia-i mișea mustața. Atunci venise el să între la uzină. A apucat ani grei care se 'năspreau mereu. Ioana nu mai știe cum a adus Horvath vorba, dar se pomeni că el îi vorbește acuma despre ilegalitate. Cu o fi ajuns aici?

— Eram câțiva care lucram și'n ilegalitate, îi spuse bătrânul. Încet, încet, deabusilea, dar tot mergea treaba și făcu un gest repetat, cu palmele întinse, ca și cum s'ar fi târît pe brânci.

Erau afară acum, pe o bancă, lângă hale. Ioana își simți sufletul la gură. Tare i-ar fi plăcut să vorbească bătrânul Horvath despre pace. Dar lupta asta a lor, îndârjită și aspră, din ilegalitate, nu era oare tot o luptă pentru pace? Doar tot pentru asta luptau: să fie o viață mai bună, să nu se mai măcelărească oamenii între ei... Gândul ăsta îi veni fără veste și aproape o miră. Cum de nu se gândise mai demult la asta? Era totuși adevărat și numai acum o știa... Nu, erau acum numai niște seminături. Întâi că literele care împânzeau hârtia se prefăcuseră în potcoave, în mașini de scărmanat, în mașini de țesut. Asta o văzuse. Și apoi mai era ceva, despre care povestea fierarul. Asta o auzise.

— Se fabrica armament aici... Și bombe. Ce-i drept, mai mici, pentru trupe... pentru front... Poți gândi cu ce suflet lucram. Ca într'un iad. Hei, îi înflori un zâmbet șiret, mici noi nu eram proști. De câte ori, în loc să mulțumim focoasele înainte de a le vâri în bombe, le aruncam în foc. Și plecau bombele fără focos... Iși întinse picioarele să se desmortească. Soarele ajunsese deasupra rezervorului de apă din mijlocul curții. Frigea. Sufla un vânticel subțire, șuerat, cu miros de câmp fierbinte, buruieni amare și colț de iarbă.

-- Acuma avem producție de pace: piese de mașini, culturi de potcoave... Prinse a râde, ca și cum ar fi știut că tulburarea fetei:

— Tot lucruri mărunte, tovarășă studentă. Mărunte și trainice.

— Dar toate astea, îngăimă, toate astea sunt de ajuns pentru...

— Oho, nu-s numai atâtea! Undeva, la Sud, se mută cursul unei ape bătrâne.

— Și dacă ceilalți fac bombe...

— Iar aci, pe la Vadu' Crișului am văzut zidirea unei hidrocentrale...

— Nu stau degeaba, au uzine, laboratoare, culturi de bacterii...

— Apoi vine electrificarea, zâmbi bătrânul; și le vedea pe toate, acolo, pe fundalul cerului. Clipi un fulger peste oraș. Ioana izbucni:

— Cum poți să lupți cu toate astea? Doar trebuie să le aperi. Când zidești o casă, te gândești îndată cum s'o aperi de foc...

Se hotărâse dintr'odată. Primele vorbe o speriară, gândul ascuns, scos la lumină, era tăios, crud, o durea ca urma unui cuițit împilantat cu dibăcie...

Cineva i-a strecurat gândul ăsta, își spusese bătrânul. Vuetul mașinilor jumplu câteva clipe tăcerea dintre ei.

— Noi toți o să le apărăm. Atâta i-a spus, cu o liniște mare.

— Și cum s'o aperi cu mâinile astea? își continuă Ioana gândul început arătându-și palmele mici. Se sperie și le ascunse sub bancă, rușinată. Ce poți face cu o fărâmă de voință, când trebuie să aperi ceva atâta de măreț?

— Cu o fărâmă! Dacă nu poți asculta cum bat inimile oamenilor, înseamnă că au amuțit? Dacă nu se văd amintirile crâncene, înseamnă că s'au șters? Eh, și dacă-i până acolo, multe faci cu o fărâmă de voință...

Căută în memorie și vorbe apăsate: undeva a fost o fată ca dumneata, Raymonde Dien o chema. Râse molcom: știi povestea ei, așa-i?

Undeva era o fată ca ea. Poate s'a sbătut și ea mult, până să găsească o cale. În lucruri zace un fir lăuntric și trebuie doar să-i dai de capăt...

— E mare lucru să ții pacea. Șopti aproape vorba asta, căci până acuma niciunul din ei n'o nostise și s'a strecurat dintr'odată între ei ceva ca un suflu mou, ca o gură de aer într'o încăpere mucedă.

-- E mare lucru să aperi pacea...

— Un fel de legământ.

— Intr'un legământ fiecare face ceva. Pentru un vis...

— ...pentru visul ăsta mulți am luptat! Pe ulicioarele astea de margine și pe maidanul din fața fabricii zgura s'a amestecat cu sânge...

— Nu-i destul să semnezi, așa-i? Trebuie să găsești calea pe care să lupți.

— Îmi pare acuma mai limpede totul. Își zise. Nu-i ca și cum noi ne-am găsi dincoace de un zid de nepătruns, iar ceilalți ar vrea să-l sară. Oamenii vreau peste tot să se bucure de soare, de câmpul înverzit. Nu-i niciun zid.

— Trebuie să faci ceva și nu știi ce?, mormăi bătrânul, păcănind din țigara stinsă. Scotoci după chibrituri. Dar ce? Nu înveți oare oamenii să citească, să scrie, n'o să înveți azi mâine copiii să îndrăgească găzele, pomii și munca? Asta e lucru de mare preț. Când citești și scrii ți se luminează deodată multe lucruri. Toate ți se limpezesc, ca după ploale...

Ioana își aminti mirată că a încercat nu demult senzația asta, la cursurile de alfabetizare: oamenii păreau că se trezesc dintr'un fel de amorie. Ca după un somn lung.

— Sunt ei câțiva care ar vrea să prelungească somnul. La noi e prea târziu acum, suntem ca stupul... Și când toată lumea o să se trezească din somnul ăsta greu, înseamnă că am făcut ceva. Iată, listele astea cu semnături is așa ca niște deșteptătoare care dau de veste în lung și'n lat, pe la răspântii...

— Altă dată oamenii aprindeau focuri pe culmi...

— Focuri? se miră bătrânul. Se poate. Aveau va să zică și ei căile lor să dea semn de primejdie. Așa și noi. Numai vezi că ei ațâțau focuri și se găteau cu suflete grele, pentru prăpăd. Nu-l puteau opri, cum nu poți zice furtunii să steie. Iară noi ăsta cm face-o...

După un timp își mai aduse aminte de ceva:

— C'apoi știi, făcu, desenând o bombă pe nisip, povestea cu focosul... Bombele nu se fac singure și nici nu zboară așa, ca păsările. Doar asta nu-i mare filosofie, cum am făcut-o noi, or mai face-o și alții...

Bătu mai tare vântul, apoi se auzi iar vuetul de pădure bătrână al uzinei. Ioana ar fi voit să zică ceva, ca un fel de mulțumire. Urca în ea bucuria. Ar fi fost gata să-l îmbrățișeze pe bătrânul Hcrvath pentru vorbele acelea, atâta de adevărate erau și de simple. Gândul ei întortochiat le ocolise și i se păru că trecând pe lângă cărare a străbătut pădurea, zgâriindu-se în hățisuri.

Venea ploaie; scădea și lumina. Numai în marginea gardului câțiva ploi tineri puneau pete verzi. Toată ziua îi ninge zgura și-i mânjește, gândi ferarul. Vine o ploaie bună și-i spală; numai ce-i vezi apoi că-și lucesc firuzulițele 'n vânt, ca niște săbii. După fiecare ploaie scot lăstare noi, Au crescut mult de când i-a sădit el și înc'or mai crește...

Privi furis la fata de alături și-i văzu fața luminită în aerul greu din preajma furtunii. Aștepta să zică fata ceva. Dar ea tăcea și zâmbea, cu fața întoarsă către morii scămoși. Numai mâinile și le secase de sub bancă și le ținea acum în poală, ca și cum le-ar fi odihnit înainte de a începe o muncă grea...

Când ieși pe poarta fabricii o învălui — pe maidanul cu șinele încrucișate ale vagonetelor — un vânt cu miros de ploaie. Mâine avea cursuri dela șapte. Mâine o să-l întâlnească pe Pavel Aslan. O aștepta totdeauna când ieșea dela cursuri. O să-i povestească totul și el o să se bucure că ea și-a învins îndoiela strâpurată în suflet de Paraschiva Buciuș. Acuma știa cât de puțini sunt aceia care vor măcelul, știa că nu peste mult o să le sune și lor ceasul... O lovi în obraz vântul, cu câteva picături de ploaie. Mări pașii. Nu se vedea nicăeri autobusul. Întârzia. Stația era pustie. Norii se vâlăuceau peste maidan, spre oraș se vedea o ceață alburie: ploaia. Zidurile se topiră în neguri. Aproape alengă acuma, dar nu se teama de ploaie, fi era și dor de săgețile ei reci, de susurul streșinilor. O străbătu un gând: trebuie ploaie pentru semănături. Gândea uneori ca o femeie dela țară. Zâmbi. Era veselă, ar fi avut poftă să pâlăvrăgească cu cineva și să râdă mult, mult.

Ploaia începu cu câțiva stropi mari, dați, apoi veni cu răpăituri pe acoperișurile de tablă ale căsuțelor muncitorești. Pomii din grădini începură a foșni ciudat, se trânti un geam, se auzi o voce de copil: mamăaaa! și doi câni jechoși traversară ulița. Apoi începu să toarne cu găleata, norii coborîră în pânze sfâșiate. Ploaia cădea șiroaie. O simțea prelingându-i-se pe față, pe gât. Sub răpăituri, grădinile răsufiau adânc, casele luară o înfățișare pomosită, zidurile păreau de carton muiat. Pe marginea străzii apa curgea în pârâiașe repezi, spre canal. O streășină stricată o întâmpină ca un duș rece. Se scutură. Ei era părul ud. În nări simțea mirosul de iarbă și pământ. Umblă așa prin ploaia repede, lipăind cu pantofii muiați și cu hainele leoarcă, pe strada pietruită. Era atâta bucurie în ea că o simțea revărsându-se ca ploaia acolo unde începea câmpul, să-l vadă cum doarme sub ploaia uriaș și fericit ca o lehuză. Acolo unde a fost într-o zi de Martie cu Pavel Aslan. Atunci ieșea colțul ierbii și colțul grâului. Acuma iarba crescuse mare, grasă, grâul era des și verde. Ploaia asta o să le grăbească creșterea, o să ajute germinarea altor semințe. Poate așa a crescut și dragostea ei pentru Pavel și așa va mai crește.

Prin pânza ploii răzbătu o rază săracă de soare, se jucă întâi cu o picătură de apă de pe o frunză, apoi cu tot frunzișul arțarilor, apoi luminează un colț de grădină și aprinse focul în geamurile unei case. În fîșnetul ploii, mătăsoasă și vegetală, i se părea că aude crescând porumburile viitoare. Și-i venea să cânte, așa se simțea de liberă, de fericită și de puternică.

Mircea Zăciu'

MIHAIL ISACOVSKI:

SE DUC MIGRATOARELE PĂSĂRI

*In sbor, migratoarele păsări,
Fe cerul tomnatic, senin,
Se'ndreaptă spre țările calde,
Dar eu lângă tine rămân,
Dar eu voi rămâne cu tine,
Al țării pământ părintesc!
Nu-mi trebuie țarmuri străine
Și-al Africei cer nu-l doresc.*

*Trecut-am cu pușca în mână
Prin multe ținuturi și țări
Și-un dor de nestins după tine
L-am dus până'n mari depărtări.
Și multe gândiri răscolit-am
Mergând cu tovarășii-atunci
Și n'a fost poruncă mai mare
Ca dreptele tale porunci.*

*Era să îngheț printre sloiuri,
Era în noroi să mă 'nnec —
Dar dacă din nou îmi vei spune,
Prin toate din nou am să trec.
A mele nădejdi și dorințe.
De tine pe veci le-am legat —
De asprul, dar fără de seamăn
Al tău viitor minunat.*

*In sbor migratoarele păsări
Spre-o vară mai bună plutind,
Se 'ndreaptă spre țările calde,
Eu nu vreau aripe să-mi prind
Căci eu voi rămâne cu tine,
Al țării pământ părintesc.
Nu-mi trebuie țărături străine,
Pământul străin nu-l doresc.*

în românește de Vasile Nicorovici

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DJEK ALTAUSEN.

PATRIA SE UITA LA MINE

*Eu am intrat în casă. Insera.
Izbea în uşă vântul a pustiu.
În casă jale şi pustiu era,
Dar tot ce-a fost întrânsa părea viu.*

*Bucăţi de var stăteau împrăstiate;
Torcea pe-o pernă ruptă un motan.
Şi jucării, de-avalma, colorate,
Se odihneau într'un ungher, — morman:*

*Un dromader, un elefant vopsit,
Alături, două ciocuri lungi de raţă,
Un Moş-Gerilă vechiu şi prăfuit,
Şi o păpuşă trează se răsfată.*

*O puşcă chiar, cu piedica netrasă,
Un fluer văduvit de melodie,
Şi-alătura, în rama de pe masă,
Un copilaş zâmbea 'n fotografie.*

*Copilu-avea suviţe moi de m.
Din cadrul alb, de-alătura, spre mine,
Cercetător, îşi aţintise lin
Privirile tăcute şi senine.*

*Oblonul rupt a jale se sbătea,
Iar eu ședeam pierdut și' fără grain
Și Patria la mine se uita
Cu ochii copilașului bălăiu.*

*Atunci pe armă degetele 'ncaier,
Cu pasul dârz pornesc scrâșnind din casă
Spre podul de pe râu, svârlit în aer,
Spre grindina de schije, furtunoasă.*

*Plecam să dau asalt cu viața toată,
In bubuitul asprei vijelii,
Ca, pe pământ, dușmanii niciodată
Să nu despartă prunci de jucării!*

Traducere din rusește de D. Florea-Rariște .

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*) Djek Altausen (1906 — 1942) a murit eroic pe câmpul de luptă, în războiul de apărare a patriei sale; a fost decorat cu ordinul „Steagul Roșu“.

SEMEN GUDZENCO:

GLASUL PĂCII

Comod și simplu — prețios
(Făcut aici la noi acasă)
Un radio pe unde scurte
Îmi șade frumușel pe masă.

Și aparatul îmi clipește
Mereu din ochiul său verzui,
Precum s'ar arunca rachete
Peste-o pădure-a nimănui —

Ard lămpile incandescente,
Cutia toată-i o cascadă,
Parcă 'n văzduh s'ar avânta,
Ca la asalt, păsări de pradă.

Ard lămpile mai furios, —
Cutia palma mi-o 'ncălzește,
Parcă 'n păduri, lângă Berlin,
Am sta la foc, militărește.

Acestea noaptea îmi apar.
Și, uruind, dă buzna 'n casă,
În spațiile tulburate,
Streină lume, mincinoasă.

De dincolo, de peste-ocean,
Miroase-a fum și-a carne arsă,
Războiul cu mișcări viclene
Iși joacă infernala farsă.

*Învârt: Rusia mea natală
Din ochiul verde mi-a clipit,
Cum peste tânăra pădure
În suflu nou s'ar fi trezit.*

*Ard lămpile incandescente,
Bat șgomotele cu duiumul,
De parcă, nădușit, tractorul
Și-ar fi lăsat, fierbinte, fumul.*

*Cutia arde potolită,
Palmele iar mi le 'ncălzesc.
Parcă pe-un câmp de primăvară
Aș sta la un colhoz rusesc.*

*Pe vânturile desmorțite,
Pe apele încă 'nghețate,
Vin cântece muncitorești
Născute 'n stepe 'ndepărtate,*

*Sau unde fierbe viu oțelul,
Sau unde pânze moi se țes,
Ori în cazărmi — la regimentul
Ce dela Don la Elba — a mers.*

*Noi, oameni pașnici și modești,
Trăim prin munca liniștită,
Prieteni buni, vecini iubiți
Primim în casa înșorită.*

*Pâine și cântec împărțim,
Cu cinste știm amici a fi —
T'ait-am iernile blocadei,
Sub gloanțe noi putem trăi.*

*Noi știm că sate vietnameze,
Birmania 'n păduri opace
Și proletarii lumii toți,
Cu noi votează, pentru pace.*

*... Acestea noaptea îmi apar
Când spațiile 'ntregi se mișcă
De-atomic vânt american,
De lupta păcii, stalinistă.*

Traducere de Virgil Iaricu

DIN LITERATURA ALEGERILOR DE ALTĂ DATĂ

Academicianul Bambu Lăzăreanu, într-una din interesantele și bine informatele sale broșuri referitoare la trecutul nostru apropiat (este vorba de broșura tipărită de P. C. R., sub titlu *Despre alegeri censitare*, București, 1946), aduce un foarte prețios material privitor la moravurile electorale care domneau în țara noastră în jurul lui 1880. D-șa analizează aici, întemeiat pe o parte a literaturii închinată alegerilor, componența colegiilor electorale și unele dintre metodele utilizate de burghezo-moșierime pentru a păstra în mâinile sale conducerea statului. Printre scriitorii români care au oglindit sistemul de alegeri censitar, (Bambu Lăzăreanu citează, fugar și pe Nicolae T. Orășanu, redactorul foilor satirice antiguvernamentale și antimonarhice, *Nichipercea* și *Codița dracului*).

Intr'adevăr, în operele acestui scriitor sunt prezentate în colori realiste moravurile decăzute ale conducătorilor țării, care, pentru ajungerea sau menținerea la putere, întrebuițau variate „metode” electorale. Inventivitatea clasei posedante s'a menținut în domeniul acesta de-a lungul anilor în care a guvernat țara și alegerile — așa cum le făcea ea — constituiau, fără îndoială, o „farsă” permanentă pe care partidele burgheze și moșierești o făceau întregului popor. Farsa electorală a fost însă demascată întotdeauna de către scriitorii progresiști. Și operele lor au găsit în rândul cititorilor sau al ascultătorilor un ecou deosebit de viu. **O scrisoare pierdută** — cunoscuta comedie a marelui I. Caragiale — este un caz elocvent. Dar farsa alegerilor a fost mai ales obiectivul preferat al revistelor noastre satirice. Pentru secolul trecut, care înregistra în cartea istoriei noastre primele alegeri electorale, revistele conduse de N. T. Orășanu cuprind un bogat material

documentar. Scrierile lui Orășanu însuși formează pentru noi un prețios izvor de cercetare a motiunilor caracteristice zilelor de campanie electorală și a metodelor de convingere întrebunțate de burghezo-moșierime cu prilejul acesta. Citindu-l pe Orășanu ne putem face o imagine justă și precisă despre ceea ce însemnau la noi alegerile în timpul orânduirii capitaliste.

Pentru a putea stabili, pe baza materialului literar scos din opera lui Orășanu, imaginea alegerilor din jurul lui 1880, se impune să facem o scurtă paranteză, care pentru cititorul de azi, este absolut necesară. În țara noastră, până după primul război mondial, era în vigoare sistemul electoral censitar, în cadrul căruia n'aveau drept de vot decât cetățenii care dețineau o anumită avere. Potrivit averii pe care o aveau, alegătorii erau grupați în patru (sau trei) colegii. Colegiile I și II și IV (sau I și II, când erau 3 colegii) erau formate din așa numiții „proprietari”. Aceștia votau direct. Colegiul al III-lea era format din țărani și muncitori și el alegea doar delegați care să aleagă la rândul lor deputați. Votul acestor alegători era așa dar indirect. Cât de nedrept era un asemenea sistem electoral ne poate spune orice statistică. Iată ce scrie, de pildă, *Calendarul muncii* pe 1908 pe care-l citează B. Lăzăreanu în lucrarea amintită mai înainte: „Colegiul I și II, unde sunt numai 50.715 alegători... trimite 145 de deputați; iar colegiul al treilea, al țăranilor și muncitorilor, adică (aproape) al întregului popor român, trimite numai 38 de deputați, care reprezintă un milion de oameni ce votează. Dacă facem acum socoteala vom găsi că un deputat din colegiul al treilea revine la 26.316 alegători, pe când un deputat din colegiul întâi și al doilea la 356 de alegători.” La alegerea senatorilor poporul nu era invitat nici măcar formal.

Vorbind de pe pozițiile acelei părți a burgheziei care mai păstra ideile revoluționare de la 1848, Nicolae T. Orășanu demască viguros simulacrul alegerilor din țara noastră. El are curajul, cu o vervă neobosită, să pună degetul pe rănilor adânci ale țării, arătând adesea cauzele de ordin social care susțineau exploatarea în România acelor ani.

În definiția pe care o dă el alegerilor, în *Dicționar politic sau epoca pruso-ciocoistă*, este concentrată farsa, pe care o juca poporul — din vreme în vreme — clasa asupritoare. Ce sunt alegerile (sau selecțiunile, cum le numește Orășanu, în limbaj latinizant)? Ele sunt

... adunare pe colege și comune

Unde s'aleg deputații ce guvernul îi propune,

Operațiune care, recunoscută de lege,

Se efectuează-adesea prin trânteli și prin ciomege

Bandele de haimanele sunt motorii principali.

Când se află la putere boieri constituționali.

Scriitorul prezintă aici și una din metodele electorale cele mai des utilizate de către partidele burgheze: bătaia. Faptul l-au mai consemnat

în literatura noastră și alți scriitori (ne gândim în primul rând la cunoscuta nuvelă a lui D. D. Pătrășcanu, **Candidat fără noroc**, și la Tony Bacalbașa, care în proza sa gazetărească prindea viu și colorat bătaia electorală, asemuind-o cu o luptă de toreadori.) Dar consemnarea cea mai categorică a acestei metode o întâlnim tot la Orășanu. În numeroase bucăți satirice, redactorul lui **Nichipercea** pune în lumină rolul esențial pe care bătaia, în septă băta, îl avea în campania alegerilor. Definiția pe care el o dă bătei, ca instrument electoral, este deosebit de interesantă și în același timp deosebit de grăitoare pentru moravurile societății burghezo-moșierești:

Băta, argument politic, mai presus de orice lege,
Prin care guvernul nostru candidații și-i alege;
Acest argument în mâna bandelor electorale,
Aplicat peste spinare, peste cap și peste șale,
Dovedit e că produce efect foarte constat,
Căci alege azi în țară fără forme deputat.

Dar, adaugă Orășanu, avertizând:

Băta însă cum se știe, fie veche, fie nouă,
E făcută din natură capete să albă două;
Și mă tem ca, ce'or care îi cânt astăzi și ea joacă,
Măine chiar p' a lor spinare băta să nu li se 'ntoarcă.

Scriitorul nota aici, ca principali mânuitori ai acestei unelte, bandele electorale. Ce erau aceste bande electorale? Orășanu însuși ne spune într-o altă definiție din același **Dicționar politic**. Vom cita întreaga definiție, pentru că ea cuprinde un foarte bogat material, care desvâluie nu numai componența acestor bande, ci și moravuri perpetuate la noi până la eliberare. Definiția subliniază însă în versul ei final și interesul pe care-l manifesta domnitorul însuși față de întrebuințarea unor metode electorale ca mituirea cu băutura, mâncare, etc., ceea ce constituie o flagrantă desmințire a așa zisei imparțialități cu care monarhul constituțional privea alegerile. Iată definiția:

Banda, în sensul politic, nu e bandă muzicală,
N'are trâmbiți, clarinete, tobă mare sau cimbală,
Nu e nici ceală ce ține codrul, drumurile mari,
Ci-i o mare-adunătură de pungași și de tâlhari,
Recrutați în ziua mare de prin cele mahalale,
Crema de prin pușcărie, tot faimoase haimanale,
Și plătiți din banii moștri cu diurne însemnate,
De către miniștrii țării, cei cu pepturi decorate,
Misiunea astor bande e d'a merge prin colege,

Și d'a-alege candidații guvernului prin ciomege,
 A forța pe națiune să abdice dreptul ei,
 În favoarea unor șarle, ai guvernului lachei,
 Aste bade desfrânate de bețivi și de pungăși,
 De tâlhari fără de lege, de tot felul de bonfași,
 Comit crime 'ngrozitoare, bat, sparg capete, omor,
 Fără frică de pedeapsă, căci guvernul e al lor.
 Da, guvernul le proteje, ș'au poliția în cap,,
 Procurorii închid ochii, tribunalele îi scap,
 Și maestri-i îngrijește, ca plângerea bieteii țări
 Să nu poată ca să urce ale palatului scări.
 Nu doar c'acolo dreptatea ar avea trecere mare!
 Urechile-s bumbăcite și ochii vederi nu are,
 Căci tipicul așa-i scrie prin Bismark dela Berlin:
 Să nu vadă, să n'audă al Românului suspin.
 Prin urmare banda în țară suverană azi domnește,
 Cu guvern și cu Agie prin grădini se țucsuește,
 Și turbată la alegeri, este'n cap cu basamac,
 Căci așa o vrea guvernul și cu domnul conț prusac.

Rolul nefast al acestor bande electorale, canduse în vremea aceea de celebritați politice ca Popa Tache, Ilie Giambașul, Trancă Temelie, Lambru, Scorțeanu, Chipiliu, Căcățui, etc., este desvăluit de scriitor și în alte versuri ale sale (vezi de exemplu Alegerile, Publicațiune pentru înrolarea în bandele electorale, etc. apărute și în volumul de Opere satirice, București, 1875.) Ciomăgeala era pentru alegerile din vremea aceea inerentă. Un deputat nu concepea să candideze fără să iaibă înapoia sa ajutorul oportun al bandelor electorale. Și ultimul sprijin în campania electorală îl constituiau acestea. În poezia sa Alegerile, Orășanu, arătând beizadeaua în postură de candidat, scrie:

Beizadeaua 'n furiață
 Necăjită, rușinată,
 A 'nțeles că nu s'alege
 Decât numai prin ciomege.
 Așa dar și prin urmare,
 Fără multă cugetare,
 Otărî, ca să alerge
 Iar la bandă și ciomege.
 Iar la Popa zurbagiu
 Iar la conu Catargiu,
 Iar la cei din pușcărie,
 Iar la orbii din Agie...

Intrunirea cu bandele electorale are loc la poliție, transformată, sugestiv, în cârciumă:

Beizadeaua sta călare
 P'un butoi destul de mare
 Și-i da pinteni ca să curgă
 Mândra-i oaste ca să sugă;
 Iar în juru-i se adună
 Căpitani cu voce bună,
 Stâlpzii ordinei activi
 Toți pungăși și toți bețivi.

Aceasta era atmosfera în care banda electorală lua cunoștință de docrințele candidatului și de metodele pe care ea va trebui să le în-
 trebuințeze printre alegători. Turmă de bețivi, adunătură de pungăși,
 de haimanale, bandele acestea aveau un singur ideal: băutura și mân-
 carea. Orășanu îi prinde adesea pe membrii ei în ipostaza de bețivi și
 de mâncăi și le desvăluie necruțător ignoranța și caracterul lor de
 umelte. Mîtuindu-i cu țuică, vin și mâncare îmbelșugată, candidații
 făceau din aceste bande electorale niște instrumente care slujeau pe
 rând, după interes, feluritele partide și pe feluriții „independenți”.
 Băutura și mâncarea deveneau astfel un mijloc obișnuit de cumpă-
 rare a cunoștințelor:

Tremurați dară d'a noastră ură
 Toți liberalii din ăst oraș
 Căci Beizadeaua de băntură
 Ne-a dat vin, bere, rachiu mișmaș (bis)

Să vadă chiar Beizadeaua,
 Ce fac bandiții p'un irmilic!
 Și când stropită le e măseaua,
 Cum scot din urnă orice tipic!

(Marselieza bandelor, 1871)

Bandele electorale aveau în timpul alegerilor un rol multiplu. Ele de-
 pășeau simpla muncă de agitație între alegători și acționau temeinic
 asupra votării însăși. Furcul de urne era un fenomen foarte obișnuit în
 alegerile efectuate de burghezo-moșierime și este specific și astăzi
 regimurilor capitaliste. N. T. Orășanu, în poezia *S'a ales Primaru*, sub-
 liniază și acest ultim rol al bandelor electorale, frecvent și în alegerile
 — foarte rare — pe care guvernele le făceau pentru consiliile comunale,
 primari etc.:

Siata primărie
 Sta în văduvie,
 Dar însă acum,

Bandele vroase
 Cu bătele groase
 Eșiră la drum.

Esiră și 'ndată
Urna fu luată
De cu noapte chiar.

Și astfel se dete
De bandele bete
Comuniș Primar.

Și adaogă Crășanu, explicând:

De-acum fiecare
Vede foarte bine
Că lucrul s'a pus,

Pe calea curată
După cum fu dată
Porunca de sus.

De altfel, în timpul alegerilor burghezo-moșieresti intervenția nu se făcea numai de sus, dela guvern sau dela rege. Soarta alegerilor era determinată foarte adesea, mai ales după intrarea României în circuitul capitalist, de intervenția puterilor apusene. Crășanu, cu obișnuitele-i insinuări antimonarhice, descriind un interior de cămăruță, populat de diferiți corifei ai unuia dintre partide, precizează acest amestec străin în treburile interne al României:

Mai la 'nfundătură
Allă secătură:
Un Neamț de la Rin,
De țară străin,
Pe toți îi privea
Și-astfel le vorbea:
— Ser gut, saperlot!
Acum merși la vot;
Sicher nu-î eșit
Rote diputirt
Saperlot ein mahl!
Vo ist liberal
Trebe dat batut,
So her Strusberg vrut.

(Chef electoral, Cântec poporan, 1870.)

Guvernamentele pentru a se menține la putere utilizau în timpul alegerilor cele mai variate metode. Barbu Lazăreanu citează între altele suveica, urna cu două funduri, mormântul care votează, etc. Definind votul, N. T. Crășanu semnalează în treacăt foarte frecventul obiceiul pe care-l au oamenii partidelor burgheze de a vota și cu bule-

tinele ai căror posesori de drept erau de mult morți. Votul este transformat în felul acesta într'un bilet aruncat „fără control” de către „bandiții stăpânirii”.

Când scot cinci mii de sufragi pentru albi patrioți
Când votează Popa Tache, când votează chiar cei morți.

Obiceiul acesta electoral se va perpetua de-a-lungul întregii epoci de orânduire burghezo-moșierească și el este practicat astăzi în țările capitaliste. Este cunoscut doar cazul preoților catolici din Italia, care, cu câțiva ani în urmă, votau pentru partidele reacționare, utilizând buletine eliberate pe nume de persoane decedate. La noi, obiceiul a rămas de asemenea în vigoare și după introducerea votului direct, până în 1944. Două epigrame semnate de C. V. Plăeșu, citate de M. Sevastos într'un articol publicat în *Adeverul literar și artistic* din 5 Decembrie 1937, traduc plastic această metodă de a găști ga voturi:

Votului direct:

Direct și personal e votul
Printr'o severă procedură
Se exceptează numai morții
Căci ei votează prin procură.

Gardistului de noapte: (Măine încep alegerile)

Gardist obscur și umilit
Ce sarcini mari pe umeri porți
Azi aperi viața celor vii
Măine votezi pentru cei morți.

Revenind la N. T. Orășanu, trebuie să subliniem faptul că scriitorul a prins în versurile lui câteva chipuri interesante de candidați și de deputați. A zugrăvit, în năzuința lui de parvenire politică pe candidatul cu aparență de „independent”, care cere alegătorilor de diferite partide și colorii să-l aleagă în unul din cele trei colegii electorale, dar a prins în liniile lui caracteristice mai ales pe candidatul conservator. Poezia *Manifestul Grafului*, — semnată simbolic Graf-Flagi Scarlat, Conte de Rosetti —, este deosebit de elocventă. Vom extrage dintr'însa un singur pasaj, în care graful, adresându-se alegătorilor, le spune între altele:

Voi știți bine, câtă trudă mi-am dat eu prin mahalale,
Câte jertfe mai făcut-am, cât plătit-am la ocale,
Marturi iau pentru aceasta douăzeci de cârciumari,
Bez stomacurile voastre c'a cămănelor de mari,

Unde mai pui alengatu-mi cu mantaua într'un peș.

Treerând prin mahalale în papuci și fără meș!

Unde mai pui căciulirea... Auzi acolo! Un graf,

(Să-l vezi făcând temenele unui mojiic de insaf.

În sfârșit le-am făcut toate... Dar toate-mi sunt în zadar,

Căci guvernul vrea pe altul să 'ntărească de primar.

Orășanu prinde bine portretul grafului, iar manifestul pe care îl atribuie acestuia păstrează, în general, linia manifestelor conservatoare. Cele mai adeseori candidații partidelor burghezo-moșierești erau oameni lipsiți de moralitate și incapabili din punct de vedere

real. Dandanache din **O scrisoare pierdută** este un caz tipic. În istoria țării noastre una dintre cele mai renumite incapacități furnizate de partidul conservator a fost însă beizadeaua Dimitrie Ghica. Anton Bacalbașa, într'unul din articolele sale de gazetă (citate de Barbu Lăzăreanu în broșura **Anton Bacalbașa**), prinde admirabil nu numai trăsături din caracterul negativ al portretului lui Ghica, ci și ecoul pe care-l avea în masele lengi vestea candidaturii acestuia:

„S'a admis candidatura lui Beizadea — Mitică

— Dar nu vorbește: a replicat un tânăr.

— Dar nu scrie! /a replicat un altul.

— Dar nu vede!

— Dar nu gândește!

— Dar nu există!

— Dar nu a existat niciodată!

— Dar nici n'a fost vorba măcar să existe!

— Cu toate că partidul l'a aclamat!

Noul Boulanger, a cărui deviză este: „fii dovleac și vei izbuti”, a fost investit cu titlul de candidat.

...La vară la Sinaia parcă văd pe Beizadea rățoindu-se ca 'n Parlament și rostindu-și eternu-i discurs:

A...ă...ă.”.

Specifice sunt pentru epoca burghezo-moșierească și discursurile pe care diferiții candidați le țineau alegătorilor. Într'o scenă bufo-tragică, publicată în **Sarsailă** (din 24 Aprilie 1886) și intitulată **Candidatul în ziua alegerilor**, autorul, care semnează **Candidașescu**, reproduce cuvântarea unui candidat plămădit din pasta din care va fi plămădit ulterior **Cațavencu și compania**. Demagogia, promisiunile vagi, apelarea continuă la istoria națională și la exemplul marilor puteri europene, revenirea permanentă la expresii ca: „eu sunt patriot”, fraza încurcată, neînțeleasă, sublinierea ostentativă a liberalismului, toate sunt prezente în discursul acestui candidat; și mai este prezentă ceva: citarea de versuri cu scopul de a îmbrobodi, de „a da gata” mulțimea și de a-i smulge votul. Autocrul acestei scene reproduce și câteva versuri de soiul următor:

Credința, a! Credința!
Sublim patriotismul!
E crudă îndoița,
Căci nu, liberalismul!

Prin stihuri de factura acestora voia candidatului de pe vremuri să convingă pe alegători de justetea politicii sale! Aceeași revistă satirică, pe care am citat-o mai înainte, publică în numărul următor o „scenă duioasă” intitulată *Alesul*, în care înscrie și aceste rânduri revelatoare pentru ținta urmărită de candidați: „În sfârșit mă alesei! Astăzi sunt reprezentante al țării, pot vorbi în numele ei, mănca în numele ei, dormi în numele ei.” De sigur de asemenea producții și de publicarea lor în revistă n'a fost străluciri nici Crășanu. Pentru că în definiția pe care o dă adunării deputaților, reliefează și el parazitismul ce caracterizează pe deputații care o compun:

Adunarea însemnează o mare adunătură,
De lachei de slugi plecate, de clăpani, de cască gură,
Adunați din toată țara după ce făgăduiesc
C'or vota după porunca celor care îi numesc.
Ei s'aleg de stăpânire, de prefecti și de zăpaci,
Ori de voie, ori prin băte, ori prin escamatorii.
Pentru plata osteneții, țara le plătește 'n bani
Doi galbeni pe zi de geaba; — nu-i destul pentru golami?
Iar guvernul le mai pune și neamul în slujbușoare,
Bez' că de nu cunge pică și alte mai mici trebșoare.

S'ar putea întreaba cineva: cum de erau posibile asemenea alegeri în țara noastră? Era doar o constituție, o lege electorală, care nu îngăduiau bunăoară furtul urnelor, votarea morților, etc. Erau doar alegeri „libere”. Crășanu arată însă în ce consta libertatea pe care o propovăduia regimul „pruso-ciocoiesc”:

Libertate de alegeri, când s'alege deputați
Cei pe care-i vrea guvernul să-i propuie candidați
Liber este cetățeanul să strige puterii ura.
Dar s'o critice nu-i liber, ci-i liber să-și ție gura.
Liber este fiecare să vorbească românește
Dar să cugete nu poate decât numai în șvăbește.
De vreți alte înțelesuri la cuvântul libertate
Cruci cu tibișiru 'ndată vi se așterne pe spate.
Și banda după aceea vine 'ndată de le ștenge
Prin libera pănuială și prin libere ciomege.

(Libertate)

Iar Nichipercea, parodiind în 1861 proaspăta lege electorală promulgată de domnitor, înscria la articolul VI aceste cuvinte, care purtau

în sinea lor conținutul unor realități ce vor dura încă, mai bine de 80 de ani: „Baionetele vor fi în vigoare pentru libertatea alegerilor.”

Moravurile electorale pe care N. T. Orășanu le-a denunțat atât de viguros în scrierile sale au rămas specifice de-a-lungul întregii existențe a regimului burghezo-moșieresc. Scriitorii ca Ion Luca Caragiale, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Anton Bacalbașa, D. D. Pătrășcanu, Mihail Sadoveanu, Dr. Ulieru ș. a. au prins și ei, în operele lor, aspecte ale acestor moravuri. Ce a însemnat, de pildă, pentru țara noastră adoptarea aceluși simulacru de alegeri libere, introdus de partidele clasei dominante sub presiunea ecoului puternic pe care l-a avut la noi Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, ne arată maestrul Sadoveanu într-o schiță publicată în volumul **Pildele lui Cuconu Vichentie** (Iași, 1922): „În sala de vot, pe un piedestal, am observat un foarte frumos grup de bronz, o operă de artă: Justiția îmbrățișându-se cu Libertatea. Iată emblema zilelor de azi, zicea cam declamator domnul M., unul dintre viitorii deputați. Într'adevăr, i-am răspuns cu (Cuconu Vichentie), se îmbrățișează de despărțire: își zic adio pentru multă vreme”!

De fapt burghezo-moșierimea aruncase un zid între dreptate și libertate și pervertise, după propriile ei interese, legea votului liber, direct și universal. Dreptatea, libertatea, alegerile libere au rămas în mod consecvent departe de obiceiurile clasei exploatare.

Astăzi, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, oamenii muncii își aleg ei înșiși candidații, își hotărăsc ei înșiși soarta. Moravurile electorale ale trecutului au rămas: svârлите în lada cu gunoi a istoriei. Mituirile cu bani și băutură, șantajele, plastografiile, cico-măgelile sunt procedee pe care tineretul nu le mai cunoaște decât din cărți. Parcurgând operele scriitorilor progresiști care, în vechea noastră literatură, au oglindit alegerile, cititorului de astăzi i se oferă o ocazie nimerită de a compara moravurile trecutului cu viața electorală de azi. Nimic n'a mai rămas din ceea ce era specific campaniilor duse de partidele burghezo-moșierești cu prilejul alegerilor. Pentru alegătorul de acum refrenul, comun odinioară: „eu cu cine votez?”, este un anacronism. Au dispărut și cetățenii turmentați de băutură sau de politicianismul sec și demagogic. Au rămas o amintire din vremea partidelor „istorice” și Cațavencii și Farfurizii și Dandanachii.

La 3 Decembrie 1950 oamenii muncii stăpâniți de o conștiință sigură își vor alege reprezentanții. Votul lor va însemna o întărire a regimului de democrație populară și o nouă palmă dată atâțătorilor la război. Întreg poporul muncitor din Republica noastră este antrenat în campania electorală pe care a deschis-o Frontul Democrației Populare. Scriitorii noștri sunt și ei prezenți în această acțiune. Ziarele și revistele au început să publice nu numai scrieri care redau specificul alegerilor de altădată, ci și opere menite a reflecta entuziasmul cu care oamenii muncii se pregătesc pentru marea sărbătoare dela 3 Decembrie 1950.

Aurel Martin

MIHAIL SADOVEANU LA 70 DE ANI

Insul creator se caracterizează, în concepția staliniană, prin neostemita-i capacitate de înnoire. Dușman al închistării dogmatice pe poziții învechite, el nu se închină concepțiilor ce și-au trăit traiul, ci răstoarnă normele trecutului, îmbogățindu-se cu experiența nouă a vieții. Viața și opera lui Mihail Sadoveanu constituie un impunător exemplu de înnoire artistică și umană a scriitorului, în focul limpezitor al luptei pentru socialism. Dela „oameni din lună“, pierduți în sterpe îndeletniciri, sau dela lunecările în visare molcomă, în umbra „crengilor de aur“ — până la vigoarea combativă și strălucirea oțelită a lui *Mitrea Cocor*, — dezvoltarea epicei sadoveniene indică un salt calitativ. Invingând limitele de clasă chiar ale propriei sale opere, marele prozator al generației posteminesciene se situează pe pozițiile revoluționare ale clasei muncitoare. Peste acest fapt plin de înțelesuri nu se poate trece cu ușurință. Legile dezvoltării sociale și logica internă a creației impun, deopotrivă, identificarea marilor creatori de cultură cu partidul marilor creații transformatoare. În acest sens, Sadoveanu nu prezintă un caz izolat, unic. Nu numai în Uniunea Sovietică, dar și în lumea capitalistă, scriitorii reprezentativi au mers pe calea aceasta. Anatole France, Martin Andersen-Nexö, Henri Barbusse, G. B. Shaw, Paul Eluard, Th. Dreiser, H. G. Wels sau Louis Aragon au simțit nevoia poruncitoare de a-și acorda scrisul și activitatea socială, — în general, cu năzuințele și lupta proletariatului. Tot mai adânc se impune conștiinței contemporanilor adevărul că, în zilele noastre, „toate drumurile duc spre comunism“.

Aceasta e, de fapt, o lege a dezvoltării sociale.

Calea lui Mihail Sadoveanu spre „clasa care poartă viitorul în mâinile sale“ n'a fost nici netedă, nici ușoară.

*

Mihail Sadoveanu are 70 de ani. Opera sa sporește an de an, cu regularitatea domoală a succesiunii anotimpurilor, de mai bine de jumătate de veac. Actualitatea scrierilor sale nu se datorește unei simple aniversări, ci *prezenței* lor în sufletul și în viitorul poporului român. Prin gura lui Mihail Sadoveanu glăsuiau, în diferitele etape ale dezvoltării lor, țărănimea și, într-o măsură mai mică, păturile de mijloc ale țării. Evoluția ideologică a scriitorului este strâns legată de starea de spirit a masselor țărănești.

Aceste câteva observații nu au pretenția de a cuprinde evoluția complexă a operei sadoveniene. Ele încearcă, doar, fixarea unor puncte de reper.

Critica a relevat deseori „tolstoianismul“ concepției lui Mihail Sadoveanu. Această indicație este de cea mai mare importanță. Asemănările dintre cei doi scriitori au pricini adânci: analogia împrejurărilor sociale în care-și desfășurau activitatea, apropierea poziției lor de clasă și ideologice.

Măreția și originalitatea lui Tolstoi constă în aceea că scrierile lui oglindesc, cu puterea și sinceritatea marelui artist, atitudinea acelei „masse de multe milioane a poporului rus, care a ajuns *deja* să urască pe stăpânii societății actuale (capitaliste, — nota noastră, P. A.), dar nu a ajuns *încă* până la lupta conștientă, consecventă, neînduplecată și dusă până la capăt împotriva lor“. Mai departe, Lenin observă: „Tolstoi oglindește atât de just starea lor, încât el însuși introduce în învățătura sa naivitatea, înstrăinarea lor de politică, misticismul lor, dorința lor de a pleca din lume, „non-violența“, blestemele neputincioase la adresa capitalismului și a „puterii banilor“. Țărănimea prerevoluționară din Rusia se caracteriza deopotrivă prin „ura arzătoare, tendința spre mai bine ajunsă la maturitate, dorința de a se izbăvi de trecut, — și lipsa de maturitate, proasta educație politică a spiritului revoluționar slăbănog.“

Secole de asuprire iobăgistă și ruina pe care a adus-o apariția capitalismului, au făcut să se coacă în țărănime o mânie și o ură clocotitoare, — hotărîrea disperată de a mătura totul. Critica rostită de „democrația țărănească“ asupra stărilor noi — e aspră, pătimașă, necruțătoare, redând groaza țăranului patriarhal „de care a început să se apropie un dușman nou, nevăzut, neînțeles care

venea de undeva din oraș sau din străinătate, care dăruia toate temelile vieții sale țărănești, care aducea cu sine o nemaivăzută ruină, mizerie, moarte, sălbăticiune, prostituție și sifilis — toate dezastrele „epocii acumulării primitive“ (Lenin).

Țărănimea visă o mare transformare, însă poziția ei de clasă în orânduirea capitalistă nu-i îngăduia să soluționeze numai prin propriile ei forțe problemele ce i se puneau. Ori, tocmai aceasta era năzuința adâncă a ideologilor țărănești spontane. Tinzând spre schimbarea grelei sale situații, țărănimea o „concepea în mod inconștient, patriarhal, bigot“, fără a ajunge la descoperirea cauzelor reale și a forțelor motrice ale viitoarei revoluții. Astfel, lupta împotriva statului asuprașor îmbrăca forma negării politice în general, neparticiparea la viața politică, iar critica sistemului capitalist se stingea în apatie și fugă din fața problemelor puse de dezvoltarea acestuia. Adversitatea față de popime se canaliza spre propovăduirea unei „noi“ religii.

Reflectarea *integrală* a acestei poziții contradictorii imprimă operei lui Tolstoi vigoarea ei, dar și contradicțiile ei nerevoluționare. „Ideile lui Tolstoi sunt — conchide Lenin — oglinda slăbiciunii, a greșelilor răscoalei noastre țărănești, în ele se oglindește lipsa de energie a satului patriarhal și lașitatea ruginită a „săteanului gospodar“. Analiza leninistă evidențiază, în creația lui Tolstoi, un șir întreg de contradicții, care-i explică nu numai conținutul ideologic, dar și procedeele artistice. Creatorul puternicelor imagini ale vieții ruse, rămânea, totuși, „moșierul scrântit întru Hristos“. Protestul pasionat împotriva falsității sociale ștătea alături de mistică propovăduire a unei răsuflăte „autodesăvârșiri morale“, după cum și critica necruțătoare a vicilor exploatării capitaliste se dizolvase în predica „non-violenței față de rău“. Puternicul realism tolstoian și răspândirea credinței fără biserică, isvoresc din aceeași poziție.

Ambele aceste aspecte ale artei lui Tolstoi — nu numai cele pozitive — l-au determinat pe Lenin s'o considere ca o „oglină a revoluției ruse“ din 1905—1907.

Mihail Sadoveanu a început să scrie în momentul când destrămarea economiei patriarhale din țara noastră se desfășura în ritm precipitat. Prin conținutul ei ideologic, opera sa oglindește acest proces de pe pozițiile țaranului liber, ruinat în condițiile capitalismului.

Spre deosebire de Tolstoi, Sadoveanu a urmărit mai departe evoluția acestei mase. Opera lui Sadoveanu reflectă desorientarea țărănimii și dureroasa ei căutare de soluții în condițiile tot mai complexe ale imperialismului și revoluțiilor proletare, dela încercările

de a reînvia trecutul, dela dorința de a rechema stările pre-capitaliste, până la marea și definitivă limpezire pe care au adus-o anii crizei generale a capitalismului, influența crescândă a Uniunii Sovietice, experiența celui de al doilea războiu mondial și revoluția democrației populare, ca rezultat al eliberării țării noastre de Armata Sovietică și al luptei revoluționare a oamenilor muncii, sub conducerea partidului comunist.

Crescută pe temelia acestei experiențe istorice, opera lui Mihail Sadoveanu, păstrează și ea contradicții asemănătoare cu cele descoperite de Lenin în ideile lui Tolstoi, ridicându-se totuși până la găsirea soluționării lor în *Mitrea Cocor*, roman ce marchează un punct de cotitură spre realismul socialist.

În această perspectivă, contradicțiile interne ale operei nu încetează, dar dobândesc o altă semnificație, din moment ce scriitorul a descoperit poziția de clasă care-i permite depășirea lor.

Critica literară burgheză înregistra, nu fără răutate, înegalitatea scrierilor lui Sadoveanu: pe lângă opere de artă necontestate, — lucrări mai puțin realizate sau deadreptul nesemnificative. Procedul nu este nou. El a fost aplicat de ideologii burgheziei de preferință marilor scriitori cu tendințe înaintate. Într-o operă, de proporții balzaciene sau hugoliené, care cuprinde aproape douăzeci de mii de pagini, asemenea înegalități nu dovedesc mare lucru. Un înțeles cu adevărat lămuritor au însă contradicțiile care se manifestă puternic în scrisul marelui prozator.

Din primele volume se desprinde un protest plin de tărie, direct și deschis, împotriva nedreptății sociale. *Povestiri* (1904), *Dureri înmăbușite* (1904), *Crâșma lui Moș Precu* (1905), *Amintirile Căprarului Gheorghiuță* (1906), *Bordeenii* (1913), *Strada Lăpușneanu* (1921)... cuprind viguroase pagini de veștejire a asuprașirii. Prin poziția sa, autorul nu putea decât să constate nedreptatea, fără a se ridica la revolta conștientă. Rostirea lui Moș-Năstase din *Bordeenii* cu oamenii săi aspri și tăcuți, sintetizează poziția de atunci a lui Sadoveanu: „Cucoane Tor, ce-ți trebuie dumitale patru odăi așa de mari? Ce faci cu ele?...“ Întrebarea naivă a bătrânului sătean traduce expresiv chinuitoarea trezire a țaranului, ce se sbate între constatarea categorică a nedreptății și frica de boier, în care a fost crescut. Văzută în liniile ei mari, contradicția dintre săraci și bogați o va înfățișa Mihail Sadoveanu și în evocările sale istorice: *Vremuri de bejenie* (1907), *Neamul Șoimăreștilor* (1915), etc. Deși arată continuitatea acestui conflict în decursul istoriei, prozatorul își diluează totuși viziunea într-o ati-

tudine contemplativă, de regret și dușoșie înăbușită, de resemnarea fatalistă care devine un însoțitor al scrierilor sale. De aici și până la alunecare spre poziții mistice nu e mult, — și Sadoveanu nu s'a putut opri să nu bată aceste drumuri.

Iată prima contradicție a operei sale, care nu va lăsa neinfluențată forma ei artistică. Tratatrea realistă se va diforma sub influența acestei contraziceri, în evocare subiectivă, manifestată prin ștergerea hotarelor dintre real și imaginar, părăsirea temelor îșvorite din realitatea prezentă sau istorică pentru a îmbrățișa trecutul indeterminat, plutind deasupra condițiilor sociale concrete: *Hamul Ancuței* (1928) și mai ales *Creanga de aur* (1933).

Numai forța uriașă a realismului sadovenian a făcut ca el să reziste acestei periculoase pante.

Imprejurările sociale contemporane apar mereu în scrierile lui Sadoveanu. Regimul capitalist, cu toată brutalitatea lui, cu ălaiul său de josnicie, cruzime, minciună și morala sa ticăloasă, a provocat acea descompunere a satului și degradare a oamenilor săi în brutele îndobitocite din *Crâșma lui Moș Precu*. Procesul a fost înfățișat și de Caragiale și de întreg realismul critic al clasicilor literaturii române. Sadoveanu critică în numeroase lucrări regimul capitalist, concurența feroce, depravarea, venalitatea vieții sociale, veștejește militarismul prusacului Carol I-ii, înfierează profitorii războiului din 1916—1919, oferă în *Cazul Eugeniei Costea* (1936) o demascare a familiei burgheze, prin analiza descompunerii căsniciei lui Laurențiu Costea. Nici Occidentul burghez nu este privit cu mai multă simpatie. În *Olanda* (1928), descoperă „o țară de vizitat, nu de locuit“, ironizând mecanizarea vieții și cumpătarea mic-burgheză. În acea vreme de desfrâu cosmopolit, lucrarea închipuie o oază de sănătate morală.

Critica rânduielilor capitaliste e făcută de pe pozițiile trecutului patriarhal, de aceea și cauzele sociale adevărate zac în umbră. Opoziția dintre exploatarea capitalistă și interesele maselor trudoare se preschimbă de cele mai multe ori în opoziția dintre lumea „civilizației“ și vremurile fericite ale „barbariei“ sănătoase și voinicesti. Soluționarea acestui conflict ne este indicată prin două căi: ori reîntorcerea la felul de viață din trecut, ori singurătatea, înstrăinarea de viața colectivă. Prima cale domină romanele istorice: *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă* (1929), *Nunta domniței Ruxanda* (1932), *Frații Jderi* (1935), *Izvorul Alb* (1936). A doua cale își găsește expresia în romanele care cântă singurătatea ca soluție a acestui conflict: *Insemnările lui Neculai Manea* (1908), la fel cu numeroasele povestiri de vânătoare și pescuit — prielnice pretexte de înstrăinare de viața colectivă.

Cum se reflectă în tehnica povestirii această contradicție? Înaintea de toate prin acea „poezie a trecutului“, prin regretul blajin și îndurerat care înconjoară cu o atmosferă mereu aceeași epica sadoveniană și care crează și o anumită impresie de monotonie a întregii opere. Acest clar-obscur al amintirii duioase nu îngăduia realizarea deplină a vigoasei tendințe realiste, care totuși izbucnește ca în *Baltagul* (1930). Sobrietatea realistă a acestui din urmă roman, contrastează izbitor cu sfâșietorul aer sentimental al *Florii ofilite* (1906) și al celorlalte romane „sentimentale“, care formează una din părțile cele mai puțin rezistente ale operei.

Privită în perspectiva desvoltării sale, opera lui Sadoveanu prezintă imaginea unei continue efortări spre o viziune realistă. În *Haia Sanis, Venea o moară pe Siret...* (1925), în evocările istorice sau în *Baltagul*, filonul de aur al realismului îl conduce la realizarea unor tablouri magistrale ale vieții sociale, ale oamenilor și ale maselor ce-și apără pământul și libertatea. Sadoveanu este un maestru în felul cum știe să surprindă vastele mișcări de masse. El a dat poporului român o puternică imagine a vieții de pe aceste meleaguri, imagini în care se cristalizează momentele caracteristice ale vieții de pe vremuri și din zilele noastre. În întregul său, opera redă cu înaltă măiestrie trăsăturile specifice ale „oamenilor și locurilor“, dar în multe din amănunțele ei se pierde în pâcla deasă a unui fantastic artificial în care realitatea cedează locul mitologicului. Într-o astfel de ambianță, încremenirea în sălbătăcie poate triumfa asupra civilizației înnoitoare (văzută însă exclusiv sub aspectul ei dizolvant) — ca în *Noaptea de Sânziene* (1934), iar Dumnezeu devine meșterul făurar al întâmplărilor. Cu toate că Sadoveanu are marele merit de a fi acordat poporului și lumii producătorilor toată importanța lor, viziunea îi va fi dominată de prejudecăți când va prezenta figurile idealizate ale unor domnitori sau boeri.

Realismul lui Sadoveanu se va putea realiza mai deplin în momentul în care scriitorul va rupe cu poziția sa anterioară, care, precum am văzut, împiedica nașterea și împlinirea operei. Momentul coincide cu adoptarea conștientă a poziției de luptă revoluționară a clasei muncitoare. Expresia lui artistică este *Mitrea Cocor*.

*

Mitrea Cocor (1949) este una din cele mai izbutite opere ale scriitorului. Plămădită în perioada plină de frământări a revoluției noastre, istoria vieții țaranului dela Malu-Surpat e însăși istoria eliberării din robia moșierească a țărănimii, dar și istoria creșterii scriitorului însuși.

Cartea reflectă o bogată perioadă istorică, ce se întinde din anii 1930 până la desăvârșirea reformei agrare. Tipurile și conflictele sociale caracteristice satului nostru din această epocă sunt precis conturate. Felul cum e surprins ascuțitul conflict de clasă, care sparge până și tiparele atât de rezistente ale familiei țărănești, dovedește o înaltă măiestrie artistică. Conflictul dintre Mitrea și fratele său chiabur, arată cum lupta de clasă nu cunoaște și desființează legăturile de sânge sau comuniunea sentimentală între forțele în luptă.

În figura lui Mitrea Cocor, putem urmări întregul proces al transformării conștiinței țărănimii muncitoare sub înrăurirea antagonismelor sociale tot mai accentuate cât și în urma luminării ei prin exemplul Uniunii Sovietice și prin munca de educație întreprinsă de partidul clasei muncitoare Ridicat la nivelul conștiinței revoluționare, Mitrea Cocor devine un pionier al viitorului socialist; din tânărul îndobitocit de exploatarea boierului și a fratelui chiabur, băjbând neputincios și sălbătăcit în întunericul propriei sale ignoranțe, se formează, în cursul anilor de luptă și învățătură, conducătorul maselor țărănești revoluționare. Poate nimic nu face să simțim mai mult transformarea radicală din viața lui, decât faptul că acest țăran, urnit din apatia lui de setea aproape animalică de pământ, nu degenerază într'un „gospodar“ obișnuit, ci *reușește să înfrângă propria lui sete individuală de pământ.*

Aceasta e o schimbare într'adevăr epocală în mentalitatea țărănimii, dovedind liberarea sa nu numai din jugul material al exploatării, dar și din cătușele nu mai puțin înrobitoare ale concepțiilor feudale și burgheze.

Realist, Sadoveanu n'a fost niciodată indiferent față de eroii săi, pe care fie că-i înconjură cu dragoste de frate, fie că îi petrecea cu disprețul său. În ultima povestire, atitudinea activă față de personajele sale se precizează în sensul unei răspicate tratări partinice. Exploatații, moșierul Cristea sau chiaburul Ghiță Lungu, apar în lumina crudă a urii de clasă; ei „n'au părinți, n'au frați, au numai lăcomia de bani.“ În schimb, setea de dreptate a țăranului, înfrățirea acestuia cu proletariatul conducător, dușmănia spontană a poporului împotriva războiului nedrept, încrederea în socialism, născută din primul contact cu minunata realitate sovietică, prezența forței călăuzitoare a Partidului se simt în desfășurarea evenimentelor însoțite de toată căldura sufletească a scriitorului.

Mitrea Cocor este povestea adevărată a transformării milioanele de țărani abrutizați, stâlciți chiar în ființa lor intimă de regimul burghezo-moșieresc, dar care poartă în ei posibilitatea unor mari înălțări omenești, despre care mărturisesc cu prisosință zilele

noastre. Rupți din mizeria și ruina ucigătoare în care a împins satul românesc apariția și dezvoltarea capitalismului, în condițiile menținerii practicilor iobăgiste, țărani devin abia acum, pentru prima oară oameni, în adevăratul înțeles al cuvântului.

Dela acel Mîtreă din *Baltagul*, ferecat, cu toată ura lui nestinsă împotriva exploatării, în cătușele neștiinței, superstițiilor și sălbătăcirii — se ajunge la acest nou Mîtreă, figură adânc umană și curitoare prin întreaga ei concepție morală.

Cu *Mîtreă Cocor*, Mihail Sadoveanu a pășit pe drumul realismului socialist.

*

Această transformare imprimă o nouă strălucire *întregii* opere sadoveniene.

Rolul determinant în această transformare îl au condițiile obiective, care se datoresc eliberării țării noastre de către Armata Sovietică și avântului construcției socialiste în Republica Populară Română. Dar asemenea condiții obiective nu produc *dela sine*, automat, înnoirea viziunii și a artei scriitoricești. Această nouă etapă, saltul calitativ realizat de Sadoveanu își trage origina și din forțele intrinsece ale întregii sale creații de până acum.

Care sunt izvoarele interne ale reînnoirii artei lui Mihail Sadoveanu?

Dragostea și apropierea de popor au fost dela început una din temelii scrierilor sale. La nici un scriitor român nu se simte mai puternic prezența continuă a poporului „de jos“ nu numai în tematică, dar și în atitudine. „Alecsandri scria *Rodica* și alte perle idilice, auzia concertul din lunca dela Mircești, și satul în care-și petrecea orele senine era și este și azi, — spunea Sadoveanu în 1916 — unul din cele mai triste și necăjite sate ale țării“. Sadoveanu se apleacă cu dragoste, dar și cu un ochiu ce știe și vrea să privească asupra „poporului cel mare al nostru, și azi necunoscut“, oprindu-se asupra masselor anonime, țărănimea legată de brazdă, vlăguită de munci istovitoare, frământându-și pământul propriu sau cel boieresc în sudoare, lacrimi și nu arareori și în sânge. Chiar în condițiile degradante ale capitalismului timpuriu, el vede în adâncul înjositei ființe sătești, licăriri de omenie. Asprii și bănuitorii oameni din *Bordeenii* realizează o luminoasă tovărășie. Eroii pozitivi ai epicei lui Sadoveanu abundă în figuri luminoase de țărani sau de sătence, minunați prin frumusețea și curățenia lor, ca acea Chiva din *Păcat boieresc*...

Calda omenie a povestitorului știe să descopere calitățile poporului român, specificul său național, pe care-l călcau în picioare,

în aplauzele sgomotoase ale partidelor șovine și fasciste, „culturalii“ epocii. Înțelegerea, cumpătarea, curajul, sunt trăsăturile distinctive ale eroilor dragi ai lui Sadoveanu pe care le opune lumii de desfrâu, lașitate, necinste și răutate a celor îmbuibăți.

Al doilea motiv conducător al artei sale este adâncă dragoste de viață și de natură. Eroii lui Sadoveanu tânjesc spre împlinirea vieții, spre fapte mărețe. Clocotitoare este energia lor, vitală și ea devine uneori distructivă numai din cauză condițiilor sociale ce împiedică manifestarea lor firească și susținută. Vremea patosului tineresc al haiducilor, avântul eroic al luptelor pentru pământ și libertate, talmăcesc de minune această atotbiruitoare forță a vieții. În timp ce literatura burgheziei zăcea în mocirla perversiunii și a erotismului, arta lui Sadoveanu cânta un imn plin de soare și gingășie dragoste. Poezia iubirii preamărește dragostea caldă, cinstită, dar pătimașă a oamenilor simpli, aducând în literatură un svon înviorător de primăvară și de rodire.

Acestei atitudini pozitive față de viață, Sadoveanu i-a creat un cadru de frumusețe răpitoare. Natura e înfățișată atât de viu, scripitor, încât nu odată criticii au stat la cumpănă: Sadoveanu e un „mare poet liric în proză“ — sau un mare povestitor? Intensitatea descrierilor de natură egalează fără îndoială poezia eminesciană a naturii:

„Și-mi era drag tare mai adâncul codrului aceleuia, miezul lui cu piscuri pietroase. Acolo, departe, în bolțile bătrâne se cernea umbră ca de amurg, și rar câte o floare se întindea vie, strălucită, pe covorul moale de o culoare gălbuie, dulce, stinsă. Păseri nu zburau, nici n'ajungeau până acolo: le speria întinsa singurătate. Pârâul Cerbului sărea pe trepte sure de stânci și împraștia lacrimi de pietre scumpe pe mușchiul gros, verde închis, al malurilor; tremura cu svon moale, neîntrerupt; și în svonul lui, în singurătate, pe oglinda mișcătoare a undei câte-odată, dintr'un tufiș, ca dintr'o hrubă de întunerec, răsărea, neclintită, ca tăiată din lespezi, o căprioară cenușie, într'o mișcare gingașă de oprire. Altfel era o tăcere așa de grozavă... Rar glas de corn tremura departe și răsbea pân' la mine înăbușit, trist, ca din fundul pământului.

Treceam printre fagi uriași încărcăți de jâr... ne strecuram printre tufișuri, pe poteca umedă, înecată în bogăția de verdeață. Când dădeam de margine, creștea lumina și se auzeau spre Câșlărie tălângile vacilor boierești Sunau lin cu sunete felurite, o scară de sunete lungi, care picurau domol...“

Pagini asemănătoare acestui fragment plin de miez, din *O istorie de demult*, abundă.

Legătura strânsă cu bogăția artei populare învestește limba lui Sadoveanu cu o plasticitate și valoare intonațională specifică. Stăpânită, deși plină de sevă, fraza are o limpezime și sobrietate clasică, valorificând întreaga savoare și prospețime a graiului vorbit.

Inspirația populară a artei și limbii lui Sadoveanu l-a ferit de pericolul formalismului, constituind totodată o pavază și ascuțită armă împotriva cosmopolitismului.

Motivete permanente ale operei sale, izvorâte dintr'un contact strâns cu poporul, la care se adăuga o sănătoasă concepție despre rosturile artei — mijloc de împărtășire a ideilor și sentimentelor, mijloc de educație și perfecționare a omului — anunțau în construcția masivă a scrierilor sale înnoirea de azi.

*

Feluritele aspecte ale acestei uriașe creații soliciță interesul mereu neadormit al cititorului.

Bucurându-se de popularitate, chiar în vremea când scribii mercenari ai clasei stăpânitoare îl ponegreau în mod vulgar, Sadoveanu și-a cucerit abia acum adevărul său public: poporul muncitor, recunoscător pentru frumusețile cu care l-a dăruit, care știe să aleagă din scrierile lui ceea ce aparține viitorului. Pentru ca opera lui Sadoveanu să devină cu adevărat bunul tuturor, — a fost nevoie de luptă; luptă împotriva ordinii sociale care a condamnat milioane de truditori la întunec, asupra, muncă silnică și mizerie; lupta scriitorului împotriva pozițiilor de clasă retrograde din propria sa operă. Și poporul și scriitorul au repurtat victorii decisive. Scriitorul a reușit să se depășească, deoarece și-a legat lupta pentru desăvârșirea sa artistică de lupta reală, concretă a poporului său. Prin aceasta și-a înălțat arta pe noi culmi, prin aceasta și-a servit poporul.

Drumul sigur, pe care pășește astăzi, drum luminat de Partidul clasei muncitoare, este, atât pentru popor cât și pentru el, chezașia creației și împlinirii rodnice.

Sadoveanu nu mai este cântărețul „durerilor înăbușite“, ci vestitorul zilei de mâine. Pe frontul luptei pentru pace, în cuvântul lui răsună nestinsa voință de pace ce clocotește în gândurile și faptele poporului nostru muncitor.

Pavel Apostol

UN POET AL VIETII NOI

Volumul *In numele vietii**) cuprinde poeziile scrise de Dan Deşliu 'cu începere dela primul nostru Plan de Stat. Ele sunt legate de cele mai însemnate înfăptuiri ale regimului nostru de democrație populară. In aceste versuri respiră deci suflul fierbinte al actualității, căreia poetul încearcă să-i surprindă freamătul luminos.

Goarnea inimii (1949) — întâiul volum al lui Dan Deşliu — reunea versurile perioadei sale de căutare, ce coincide cu prima fază a poeziei noastre noi și reflectă starea ei generală, elanul, eforturile și dibuirile ce o caracterizau. In prima lui carte Dan Deşliu, pornind dela condamnarea artei formaliste, cu care avusese oarecare contact (colaborase sporadic la *Lumea, Revista Literară* etc.), își propune să exprime prefacerile revoluționare din țara noastră. Poeziile sunt străbătute de entuziasm, de înflăcărarea sinceră în fața înnoirilor din Republică Populară Română, dar intenția de a da ființă artistică acestor înnoiri își găsește împlinirea doar parțial. Primele poezii cuprinse în volum au caracterul de manifeste lirice; celelalte, cu toate elementele de viguroasă poezie, nu exprimă în general decât palid minunatele realități de care se leagă. Poetul nu știe încă să surprindă laturile esențiale ale vieții, așa încât, de pildă, el ne vorbește despre un nou București ce crește ca în basme, fără să ne înfățișeze oamenii care iau parte la reconstrucția lui. Munca de pe șantierul Bumbești-Livezeni e văzută, în *Cântec de faptă*, doar sub aspectul ei mecanic, exterior și cu totul general. Ea e reprezentată simplist, ca o încăierare între brigăzile de tineri și natura înfățișată ca un monstru. Și în alte poezii, realitatea e fals zugrăvită: peste tot lumină și cântec, nicăiri greutate, sau dacă sunt, ele se prăbușesc dela sine, parcă doborâte de o forță magică. Atitudinea poetului față de realități este adesea aceea de entuziasm gratuit și de „optimism“ facil.

*) Dan Deşliu: *In numele vietii*, poeme, Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din RPR, 1950.

Ca urmare a lipsei de adâncire a temelor, imaginile sunt de multe ori inexpressive. Adesea întâlnim formulări răsuflete, care nu mai exprimă nimic, sau pur și simplu discursuri și notații prozaice. Astfel, e utilizat în repetate rânduri motivul răsului (care abunda în acel timp în versurile multor alți poeți, în frunte cu Victor Tulbure): „*râde poemul zorilor de lumină*“, „*inimile râd ca hvezile'n horbotă*“, „*râd oamenii muncii, — râd femeile, pruncii, — ... Râd pe culmile țării, râd pe spumele mării, — râd că geme hambarul...*“ etc. etc. Abundă în aceste versuri verbele gămbase, inexpressive: *hohotește, clocotește, vruște, crește, cântă, dudue*, etc., ca și substantivele de aceeași speță: „*ropotul ciocanelor*“, „*clocotul cazanelor*“ ș. a. Cât se poate de supărătoare sunt apoi metaforele teribiliste și epitetele umflate, ce amintesc tocmai sforăiala gândiristo-pășunistă ca: „*răsărit de baladă*“, „*umăr zdravăn*“, „*mamă voimcă*“; „*tărâncopul vorber*“, „*mama volmăc, drept lopată și plug*“; „*brazde noi de baladă*“ ș. a.

*

Indrumarea Partidului (tradusă concret prin încadrarea poetului în colectivul redacțional a *Scântei*), apropierea mai atentă de realitățile revoluționare și studierea artei sovietice (Dan Deșliu e un bun traducător de poezie sovietică), a marilor noștri clasici și a poeziei populare, au luminat drumurile poetului, ajutându-l să birue obstacolele, să-și perfecționeze uneltele, limpezindu-și cântecul.

În numele vieții nu mai e doar o încercare de a cânta viața nouă, ci o culegere unde în multe poeme au primit viață principalele frământări din țara noastră. Sub arcușul deja încercat al cântărețului, cuvintele se adună inspirat, constituind imagini de adevărată artă, în care recunoaștem aspecte vii ale bătăliei noastre pentru socialism. Poetul a pătruns aspectele esențiale ale muncii din țara noastră, a surprins ceea ce are ea nou, ceea ce-i asigură izbânda. Și aceasta, nu insistând simplist doar asupra aspectelor ei luminoase, nu închizând ochii în fața neajunsurilor și greutăților, ci tocmai pătrunzând în complexitatea ei, redând încordarea dramatică între elementele noi și cele învechite, ce cad sfărâmate până la urmă. Dan Deșliu a știut să se apropie cu înțelegere de oamenii muncii, să exprime prefacerile din conștiința lor. Astfel, măreția muncii ne apare în adevărata lumină. Ea nu mai e un freamăt mai mult sau mai puțin armonios — așa cum o proclamau *Goarnele inimii*, ci o activitate creatoare, legată strâns de viața fiecărui om cinstit, de fiecare gând și dorință a lui. În această umanizare a muncii constă frumusețea ei.

*

Succesul cel mai de seamă al poetului Deșliu, în acest volum, constă în a fi izbutit să zugrăvească imaginea omului nou, format și crescut de Partid în toila luptei de clasă. Pe această linie se așează poemul *Lazăr dela Rusca*.

Imprumutând forma vechilor balade haiducești, poemul reconstitue figura eroică a cunoscutului comunist, Lazăr Cernescu, țaran muncitor din părțile Banatului, care a fost asasinat mișelește de către o bandă de teroriști chiaburi. Din povestea zisă simplu, ca un cântec din fluiet, răsare, din ce în ce mai viu, chipul bravului comunist. Lazăr este un tip reprezentativ al vremurilor noastre de luptă și transformări: îndrăzneț, optimist, îndrăgostit de viață, luptător dărz pentru cauza dreaptă a celor mulți, înverșunat împotriva dușmanilor poporului. Aceste calități, ce fac din personaj un erou pozitiv, un revoluționar de tip

bolșevic, le vedem crescând în cursul poemului, căpătând — prin imaginile artistice — expresii concrete ce îndeamnă la acțiune. Luminând puternic trăsăturile tipice ale eroului, Dan Deșliu a știut să îmbine armonios caracteristicile generale cu cele particulare, distinctive, făcând ca Lazăr Cernescu să trăiască aievea, ca „om voinic și luminos“, fiu, soț, părinte și, mai ales, om de partid, în tot cuprinsul poemului. Il vedem astfel, în primele versuri, coborând „în dunga Banatului, — pe cărarea muntelui, — în drumul oierilor, — la crucea pădurilor“. El vine „sprinten, sprintinel, — cu mâmuca după el“ de peste sate, unde „a cântat, a ghersuit, — prietenii i-a veselit“. Lazăr e un cântăreț al poporului și al vieții sale, „lumina satului și jungluul chiaburului“. El poartă în sine un vis luminos ce exprimă toate dorințele de mai bine ale țărănimii muncitoare — construirea unei vieți fericite pe calea gospodăriei agricole colective:

„Din măruntele ogoare
să'ntărim ogorul mare!
In dreptate să muncim
și cu țara să 'nflorim.“

Pentru a face posibilă realizarea acestui ideal, Lazăr muncește cu încăpățănare zi și noapte. Dârza lui putere de muncă ne este desvăluită cu măiestrie în pasajul unde mama eroului vorbește despre el pe acel ton duos, bătrânesc, ce face farmecul atâtor balade populare:

Dragul mamei îndrăgit,
cum mai umblă de zorit,
cum zorește către sat
să n'ajungă n'târziat
acolo, la rostul lui,
la munca Partidului!
Că dela o vreme' ncoace
n'are tihnă, n'are pace,
tot aleargă, tot se sbate
de cu ziuă până'n noapte,
tot se străduie din greu
cu tovarășii mereu.

Cele mai frumoase calități morale, ce numai la un comunist călit în lupte pot fi întâlnite, și le desvăluie Lazăr când e încolțit de haïta chiaburească. Episoadele ce redau torturile la care a fost supus de către chiaburi exprimă în versuri tăioase țaria lui de caracter, căreia nu-i rezistă călăii. Strigătele de mâine ce fac să tremure ticăloșii în fața victimei — redade în imagini poetice pline de vigoare realistă — dovedesc devotamentul său plin de abnegație față de cauza poporului muncitor, credința lui nestrămutată în biruința finală; ele ni-l arată ca pe un revoluționar neînfriecat în fața morții, pentru că știe că odată cu el nu moare cauza pentru care a trăit. Lazăr simte alături întregul popor care va sfârși cu chiaburii, ce n'au alt reazim decât ura lor oarbă și forțele întunecate ale tuturor ticăloșilor lumii:

Noi cu țara, cu norodul,
voi cu pulberea și glodul!
Noi cu oamenii cei buni,
voi cu lupii'n văgăuni!

Dar nici o forță nu va scăpa dela picire pe cei ce ar voi să aplece din nou poporul în mizerie și suferință:

Nu scăpați voi cu omor
de dreptatea din popor!...
Tovarășii s'or scula,
pe voi greu v'or judeca,
pe mine m'or răzbuna!

Credem că cel mai puternic pasaj din poem e acela care înfățișează agonia lui Lazăr. Începând pe un ton de bocet, ce tâlmăcește jalea despărțirii de locușii și ființele dragi („Lazăre și s'a sfârșit — cât ar avut de trăit — n'ai sa mai zărești nicicând — Rusca n'are vale fumegând, — nici copiii nici muicerea, — nici lumina cu vederea”), poetul ne transmite apoi durerea lui Lazăr de a se despărți de o carte scumpă lui, care „sade“ veșnic „pe masă, între azimă și blic“,

Cartea ceea, cea mai dragă
fraților din lumea n'treagă,
cartea unde-ai învățat
cum să lupți înverșunat
împotriva răilor,
pentru-ai tăi, pentru popor,

pentru ca, spre sfârșit, această durere să se transforme într'un puternic sentiment de încredere că cele scrise în *Istoria Partidului Comunist (Bolșevic)* al URSS vor deveni nu peste mult fapte și în țara noastră, iar el, Lazăr Cernescu, va fi în această carte vie „un rând cu lumină sângerând“ și „într'o slovă dintre toate — mima mereu și-a bate“.

Cu multă vigoare e redată apoi indignarea întregului popor muncitor față de mârșavul asasinat. Ca un vuet în preajma furtunii a izbucnit din toate părțile mânia celor ce muncesc. Din toate colțurile țării se înalță glasuri ca tunete, care cer „plată dreaptă“ pentru ucigași; iar țărani muncitori de prin părțile locului pornesc ca un singur om în căutarea bandei de chiaburi, ce rătăcește înspăimântată prin codri, urmărită de chipul și cuvintele neînvinșului comunist. Urmarea e nimicirea năpărcilor, după care Rusca înflorește tot mai mândră, așa cum visase Lazăr. Țăranii muncitori, conduși de Partid, continuă munca lui Lazăr, care trăește în ei și în faptele lor.

Acest sfârșit luminos este în deplină conformitate cu adevărul vieții. Poemul apare astfel ca o imagine fidelă a unui crâmpei al vieții din țara noastră, prinsă în desfășurarea ei revoluționară. Zadarnic forțele întunericului pun obstacole devoltării vieții noi; ea merge mereu înainte, fără oprire.

Limba în care este scris poemul e aceea a vechilor cântece bătrânești, care a primit însă o nouă slesuire, fiind adaptată cerințelor noului conținut poetic, oferit de viața de zilelor noastre. Meritul poetului e de a fi știut alege din materialul atât de bogat al limbii populare elementele cele mai expresive și de asemenea de a fi topit anumite forme de exprimare măiestrite, intrate deja în literatură, pentru a le reda într'o nouă formă, cu o nouă strălucire. Deșliu întrebuințează cu efect, când ideea o cere, expresia sau termenul arhaic înmiresmat, cu iz de cronică, ce dă o savoare deosebită versului. Astfel, el spune: „fost-a Lazăr și a umblat — cu lăuta de cântat — a cântat, a ghersuit, — prietenii r-a veselit“. Felul de a se exprima al vechilor noștri cântăreți populari, îi aparține și pregătirea emoțiilor ori situațiilor dramatice cu ajutorul unei întrebări. De pildă: „Cum venea maica, venea — ceața sură se'ndesea, — Lazăr nu se mai zărea...“

și odată ce aude ea?'' Sau „Grăbea maica, tot grăbea, — și odată ce vedea?'' Strigătul Iconiei, mama lui Lazăr, în episodul V, amintește iarăși motive din baladele vechi: „Am trăit în nemâncare — ca să-l cresc pe Lazăr mare. — Până seacă am duminicat, — cu lacrimi m'am adăpat, — cu viscol m'am învălit, — la stele m'am încălăzit. Descrierea locului unde zace ucis Lazăr aduce, aminte de închisoarea lui Corbea din balada populară. El se află „în peștere, pe culcuș de lespede . . . cu șopârle la căleai, — cu munți la căpătâr, — prohodit de vânt și ploare, — lîms de neguri și burhaie. Nu e lipsită de Savoare nici întrebunțarea dativului pentru exprimarea direcției (Lazăr „merge morțu''). Utilizarea imperfectului cu funcție de prezent sau perfect simplu, dă versurilor un curs dinamic, sugerând dramatismul momentului: „Tot așa se tînguia — până ce se ridică — fruntea haitei și sbiera... De efect este și întrebunțarea asonanțelor ca și întrebunțarea a trei versuri pe aceeași rimă, al treilea având rolul de a întări sentimentul ori a-i da o nuanță nouă. Utilizând cu prudență provincialismele, Deșliu reușește și pe această cale să dea versurilor o mai mare expresivitate. În câteva locuri, Dan Deșliu pierde din vedere graul simplu al poporului și atunci el confectionează câteva metafore intelectualizate, abstracționante, care isbesc în mod neplăcut. De exemplu: „Mă'mpunge strașnic dor'', „șipotul lumilor'', „buba urilor''. Într-o telegramă muncitorii spun că „urâsc neghina'' în claburi, „ura crește de cucutu''. În ansamblul său, poemul *Lazăr dela Rusca* este, fără îndoială, o realizare de seamă a poeziei noastre noi. El ar putea fi însă, după părerea noastră, ridicat la o și mai mare valoare. Socotim că Lazăr, în prima parte a poemului e prezentat izolat, desprins oarecum de masă. Ce-i drept, ni se spune că el este iubit de popor și că e un bun activist de partid, dar nu vedem cum partidul îl crește și-l transformă. Pentru a arăta această creștere în lumina partidului și legătura lui Lazăr cu masele, socotim că n'ar strica să fie mai extins poemul.

*

Chipul eroului pozitiv apare și în alte câteva poezii ale lui Deșliu. Una din ele este *Reșța cântă slavă lui Stalin*. Aici nu mai trăește un singur om, ci pulsează un întreg oraș muncitoresc, cu viața nouă din el. Suntem în preajma aniversării celor șaptezeci de ani glorioși ai marelui Stalin și apropierea acestei sărbători a electrizat pe toți muncitorii, care se întrec în a întâmpina ziua de 21 Decembrie cu tot mai însemnate izbâzi în muncă.

La început, poetul ne introduce în atmosfera acestei localități, zugrăvind-ne un tablou sobru al Reșței în sărbătoare. În aceste strofe, Deșliu se dovedește un îndemănatec peisagist. Natura nu este redată fotografic, ea este umanizată, trăiește. Comparațiile, metaforele, personificările, epitele ornate, rimele bogate, sunt mânuite ingenios. „Seara sură'' urecă pe „Dealul Gol'' „cu păslari de păslă fumurie''. Amurgul se topește „în ca o făclie, tîghelînd cu aur norii de nămol''. Căderea ploii sugerează poetului „o fierărie depărtată, în care bat mi de cioane''. Bărzava scapără scânteii „peste Reșța cefoasă''. Noaptea, „frântă de flăcări dogoritoare'', „se nărue în copastia vîu'', cărată de flăcăi „în vagoneti cu mnercu''.

După această prezentare a cadrului, suntem introduși în mijlocul uzinei, unde fierberea muncii ne e redată în aspectele-i vii, desvăluindu-ni-se măreața ei semnificație. Muncitorii luerează încordați, preocupați să nu piardă o singură clipă, să nu cheltue degeaba nici o bucată de material, să ridice cât mai mult productivitatea muncii. Ei arată o dragoste deplină față de munca lor, o atenție specială

pentru fiecare mașină, pentru fiecare roțiță. Au conștiința că îndeplinesc o operă măreață, că iau parte la bătălia unanimă a păcii: „*Dă-i zor Constantine! Creștii pacea! Dă-i zor!*” — E șoapta care „foșnește mereu, pătușasă”. Faptul că muncese în cinstea zilei aceleia care le-a adus libertatea și care stă de veghe, apărând pacea lumii, dă tot mai mare amploare dărzeniei lor. Fiecare gest al lor, fiecare vorbă, grăesc despre dragostea fierbinte față de Stalin. Acest sentiment crește mereu în decursul poemului, exprimându-se cald în scrisoarea pe care modestul muncitor Toma Berbec o trimite marelui conducător de popoare. Acesta scrie lui Stalin în limbajul său simplu, din care nu sunt excluse stângăciile și platitudinile. Acestea însă nu supără, nu sună strident, din contră au o poezie a lor, tâlmăcind o stare sufletească ce nu suferă cuvintele șlefuite, nici expresiile căutate:

„Iubite tovarășe Stalin,
 Mai întâi îți doresc să trăiești la mulți ani,
 Să făptui comunismul pe deplin
 Și să stârpești netrebniicii dușmani!
 Eu sunt un mecanic la Reșița în vale;
 Lucrez la motoare de treizeci de leaturi
 Și-ți scriu acum scrisoare la Kremlin dumitale,
 Să-ți mulțumesc de multe și inima să-mi satur!
 Mai întâi că ne-ai scos din dureri
 Și ai gonit hitleristii din țară
 Și am lepădat din cărcă burjui și moșieri
 Și am cunoscut adică ce'nseamnă primăvară...”

În continuare, muncitorul îi mulțumește conducătorului Statului Sovietic pentru ajutorul acordat uzinei prin trimiterea unui specialist din U. R. S. S., Stepan dela Cuzneț, bolșevic crescut de Partid în spirit stalinist. În chipul lui, muncitorul nostru vede pe însuși Stalin:

... în Stepan îmi pare c'am văzut
 tot chipul tău și-l știu acuma bine!

Chipul lui Stalin e un tovarăș drag și călăuză nedespărțită muncitorilor conștiinți:

Te văd cum stai alături de noi,
 Cum dregi motorul, cum zorești la freze,
 Și sunt așa: că ăi de vor război
 Amarnic s'or căi de-or să cuteze.

Nu e lipsit nici acest poem de unele neajunsuri. Astfel, partea a doua o rupe cu prima, trecând dela zugrăvirea vie a realității la un discurs destul de lozincard. Alături de imaginile cu adevărat artistice, Deșliu întrebunțează din păcate câteva metafore „vânjoase” și formaliste ca „tone de soare” sau „temelii de tractor”, care strică poemului. De asemenea, el pune uneori în gura muncitorilor imagini livrești, nenaturale („și motoarele și sculele noastre — înseamnă pace, înseamnă senin”).

Într'un alt poem compact, *Ceva despre oameni și norme noi*, Deșliu înfățișează munca dela „Sovromtractor” din Brașovul de ieri, azi orașul Stalin. El ne dă o imagine a măreției dramatice a acestei munci, a transformărilor pe care ea le determină în conștiință, prezentându-ne procesul ce are loc în sufletul mun-

ctorului Neagu, care a rămas codaș, neînțelegând sensul inovațiilor înfăptuite în uzină. Starea lui de deprimare ne e redată plastic prin amănunte exterioare semnificative:

Se sbate o vână pe fruntea lui Neagu...
Se sbate, se sbate, se sbate...
Și norii prin suflet se alungă șirag.
Ce-i hiba, măi Neagule frate?
Dece dintr'o vreme și gândul beteag
Și brațul se mișcă agale?

Neagu vine în contact cu muncitorul ridicat — adevărat tip de comunist — Andrei Păcuraru, cu care are discuții îndelungate și care până la urmă reușește să aducă lumină în sufletul său. În urma cuvintelor înțelepte ale acestuia:

Se sbate o rază în pieptul lui Neag
Se sbate, se sbate, se sbate...
Și gândul prin vechile vremi pribeag
Se națcă spre zări luminate...

De acum Neagu va intra din nou în rândurile fruntașilor, devenind un dârz constructor al socialismului.

Figura muncitorului fruntaș apare și în poezia *Ce gândea Maria Tomir când lucra la șvmbul de onoare*, ca și în alte bucăți. Meritul lui Dan Deșliu este de a fi știut să vadă în ce constă superioritatea acestuia și de unde vine ea. Astfel, el a sesizat limpede rolul Partadului în înnoirea oamenilor și în consecință Partidul nu apare în versurile sale ca introdus dinafară, ci trăește în ele, trăește în suflet. tele oamenilor noi, care-i traduc linia în viață.

*

Un alt merit important e de a fi arătat cum se manifestă în viață marea dragoste a oamenilor muncii dela noi față de țara socialismului victorios, Uniunea Sovietică. Am amintit, pe această linie, poemul *Reșița cântă slavă lui Stalin*. În *Cântec de August* recunoștința față de marea țară eliberatoare ne este înfățișată prin imaginea muncitorului care aleargă să îmbrățișeze pe ostașul roșu eliberator:

Atunci strungarul harnic cu inima vâlvoi,
Trecând peste opreliști, peste mulțimea toată,
S'a avântat spre-un tânăr din Roșia Armată
Și înfrățindu-și fața cu fața lui brăzdată,
I-a sărutat fierbinte obraji amândoi...

Iar în *Cântec de leagăn*, Uniunea Sovietică ne apare ca un scut al vieții. Puiul de om poate să doarmă liniștit în leagănul cald, deoarece :

Vei trăi! De-acolo din Kremlin,
Cărunțat de neaua dimneții,
El se pleacă, surăzând blațin
Peste toate leagănele vieții!

Poezia antiimperialistă e reprezentată în volum prin piese ca *Ațățătorilor la războr*, *Mesaj de luptă pentru Alfredo Varela* și *În numele vieții semnează!* În aceste poezii, care sunt ruște înflăcărate manifeste pentru pace, ațățătorii la ruz-

boi apar ca niște făpturi ale întunericului, care recurg în disperarea lor neputincioasă în fața frontului vieții, la arme menite să exterimine în masă popoarele. Dar forțele păcii sunt infinit mai puternice, pentrucă ele reprezintă mersul înainte al vieții:

Dați vă strânge mulțimea muncitoare în clește,
Vă adrobește lumina înflorită în noi!

exclamă poetul în poezia *Ațățătorilor la război*. Ideia neputinței călăilor de popoare este exprimată de asemenea în *Mesaj de luptă pentru Alfredo Varela*:

De frică lași închis gealați
Toemiți de-a Wall-Street-ului clică.
Il șchanjuți, dar tremurați!

Ca și în *In numele vieții semnează*:

La Roma, la New-York, pe străzi, prin păduri
Grăbind ațățării sfârșitul,
Se aștern milioane de noi semnături
Pe asemenea liste — vânjoase armuri
De care se frânge Wall-Street-ul.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un poem din acest volum e dedicat „Scântei luptătoare“, altul succeselor echipei lui Pop Ludovic (*Steagul celor puternici*). În *Cântec pentru slava lui Gheorghe Dimitrov*, poetul ia parte la doliul încercatului conducător al poporului bulgar și discipol al lui Lenin și Stalin, iar în *Sfărâmat-am orânduirea cea crudă* evocă pe marele Eminescu. Tematica poeziei lui Deșliu e așa dar variată și aleasă din freamătul celei mai arzătoare actualități. De cele mai multe ori el realizează pe aceste teme, cum am văzut, opere de o reală valoare. Nu totdeauna însă izbutește să se ridice la înălțimea unor creații autentice. Uneori, în loc de reflec-tarea via a realității, avem clișee uzate, în locul amănuntelor concrete, semnifica-tive, discursuri. Aceasta denotă o lipsă de aprofundare a realităților, lipsă de par-ticipare la desfășurarea lor. Acesta e cazul cu *Steagul celor puternici*, unde poetul se pierde în generalități și se complace în exclamații ce traduc un entuziasm convențional (avântul „fierbe în motoare . . . , cântă'n uzină, — să se facă dogoare, să se facă lumină! . . . să sporească puterea pentru marea întrecere în lupta cea mare pentru marea Mănele^(*)“). Cu totul demodată, în maniera poeziilor „festive“ de altădată e *Cântec de Mai*:

Cu steaguri ce svâcnesc în vânt,
Impurpurate de victorii
Și viul faptelor avânt
Sub care gem ațățătorii,
Se malță astăzi muncitorii
Pe largu ntregului pământ:
Răsunet uriaș crescând
Cu forța falnicei istorii. . .

Așa cum se prezintă, volumul lui Dan Deșliu, *In numele vieții*, reprezintă nu numai o etapă nouă în evoluția autorului, dar și o cucerire de seamă a poeziei noastre noi. El oglindește stadiul înalt la care a ajuns literatura noastră în drum spre realismul socialist. Indrumată de partid, inspirată din frământările epocale ale zilelor noastre, călăuzită de modelul literaturii sovietice, cea mai avansată din lume, literatura noastră cucerește zi de zi noi succese. Dan Deșliu, la vârsta când mulți sunt măcinați încă de căutări, și-a înscris numele printre acelea ale fruntașilor poeziei noastre noi. De aci se poate vedea ce însemnătate uriașă are ajutorul Partidului. Din exemplul lui Deșliu, tinerii poeți din țara noastră au de învățat mult. Ei vor trebui să urmeze exemplul celor mai bune creații ale sale, dacă vor să dea într'adevăr opere viabile. Iar Dan Deșliu, dacă va continua cu aceeași îndârjire munca, eliminând impuritățile ce mai stăruie în unele dintre versurile sale, va contribui cu tot mai mult succes la ridicarea poeziei noastre pe culmile realismului socialist.

Dumitru C. Micu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PE MARGINEA EDIȚIEI DE „OPERE ALESE“ DIN BOLIAÇ

Angajată masiv în munca de reconsiderare critică a moștenirii noastre literare, Editura de Stat a dat de curând publicității un volum de *Opere alese* din Boliac, scriitor care, împreună cu Bălcescu, aparține ramurii radicale a revoluționarilor burghezo-democrați din 1848. Ediția concentrează în paginile ei un *Studiu introductiv*, cinci articole de teorie literară, numeroase poezii și — la sfârșit — mai multe bucăți de conținut variat, majoritatea culese din publicațiile periodice la care a colaborat Boliac. Materialul actualizat este, așa dar, relativ bogat și pentru a-l ajuta pe cititor să-l interpreteze corect, tov. Victor Adrian întreprinde, în prefață, studiul amănunțit al biografiei lui Boliac, urmat de un comentariu al operei sale. Parcurse fără grabă, lectura lor impune două constatări, de ordin diferit. Ea impune, în primul rând, constatarea că semntarul *Studiului introductiv* a izbutit în numeroase cazuri, să pună într-o puternică lumină trăsăturile ce definesc viața și activitatea literară a lui Boliac. Astfel, el a reușit să dovedească participarea sa multilaterală la mișcarea de pregătire a revoluției din 1848, la lupta de eliberare a claselor oprimate din țara noastră și la acțiunea de continuare a activității revoluționare în epoca posteroară anului 1848. El a mai reușit să urmărească sărgunos cauzele alunecării progresive a lui Boliac, în ultimii 25 de ani ai vieții, pe linia renegării idealurilor sale de luptă anterioare, precum și ancorarea lui în smârcurile naționalismului burghez. V. Adrian a izbutit, mai departe, să precizeze în termenii destul de clari elementele ce caracterizează ideologia socială și teoria literară a lui Boliac, să identifice izvorul poeziei sale în contactul strâns cu problemele puse de asaltul generației dela 1848 în contra formelor de exploatare din Principate sau, altele, să degajeze din creația poetică a lui Boliac părțile care fac din el un precursor al realismului în literatura noastră. Judecate în ansamblu, rezultatele înșirate constată, în mod indiscutabil, un aport prețios la opera de reconsiderare științifică a moștenirii literare a trecutului și — dincolo de ea — la marea operă de încorporare a acestei moșteniri în procesul complex și înfloritor al revoluției noastre culturale.

A doua constatare pe care o impune lectura *Studiului introductiv* este că amntitele calități ale acestei lucrări sunt dublate, dela un capăt la celalalt, de scăderi ce reclamă o stăruitoare discuție. Sub rubrica scăderilor se înscrie,

de exemplu, afirmația că 'Bohac a fost surghiunit' de 3 ori: în 1836, la mănăstirea Poiana Mărului; în 1839, din cauza raporturilor sale cu Ion Cămpineanu, și în 1841, pentrucă a participat „activ la toate acțiunile“ comitetului care, condus de Mitiță Filipescu, complotase în 1840 împotriva lui Alexandru Ghica. Confruntată cu mărturia lui Boliac însuși: („N'am părăsit București și închisorile (lui) decât 9 luni cât am fost internat la Poiana Mărului după năbușirea revoluțiunii din 1840 și zece ani cât am fost exilat la căderea revoluțiunii din 1848“, *Trompeta Carpaților*, 1866, Nr. 414) și cu documentele ce ne stau la îndemână (vezi I. C. Filitti, *Turburări revoluționare în Țara Românească între anii 1840—1844*, p. 216—217, 221—222 și 282—283), părerea citată trebuie modificată în felul următor: între 1836 și 1841 Boliac a fost surghiunit o singură dată, în 1841, la mănăstirea Poiana Mărului; el a fost închis din pricina relațiilor „cu cei descoperiți în cugetările conspirației“ și pentru satirele descoperite la el de autorități, cu ocazia perchiziționării caselor „stoilnicului Petrache Pereț, unde era găzduit Chesar Boliac și mumă-sa“. Aceste satire conțineau expresii defăimătoare la adresa stăpânirii și a stării de atunci a Țării Românești, precum și atacuri îndreptate în contra „dreptului proprietății și a boerilor țării“. Este necesar să adăogăm că autoritățile au mai găsit la Boliac „o disertație asupra Țiganilor robi cu destulă defăimare pentru stăpânii lor, însemnând și pilde uricioase“ și că aceleași autorități au aflat că el a scris o „Marsilieză în versuri și cuvinte turburătoare“, pe care a intenționat „a o tonși pe cântec“. Textul Marsiliezei se păstrează, în manuscris, la Biblioteca Academiei R. P. R. și în el ne întâmpină, lăsând la o parte alte îndrăsneli, și versurile:

Tiranii beau sânge

Și mănâncă trup omenesc (v. I. C. Filitti, *op. cit.*, iar:

pentru completări relative la disertația asupra Țiganilor robi, C. Boliac *Opere alese*, 1950, p. 55—56). Precizările de mai sus obligă, prin urmare, pe cercetător să renunțe la ipoteza celor trei surghiuniri, ea fiind pe de-a-tregul falsă.

O altă opinie care necesită serioase revizui este cea referitoare la începuturile carierii literare a lui Boliac și anume: la „colecția de versuri“ din 1833, care n'a existat decât în imaginația rămuroasă a lui Haralambie Granda, pus de comentator la o largă contribuție —, și la volumul de *Meditații* — în „proză“, serie Adrian, (exact: în proză și în versuri) din 1835. Despre ele ni se spune: „Textele publicate în acești ani [1833—1835] lasă să se întrevadă proteste viguroase împotriva orânduirii feudale, proteste ce vor deveni dominante în literatura scriitorului de mai târziu“. Să vedem dacă acesta este adevărul.

La sfârșitul anului 1835, tipografia lui Heliade Rădulescu scoate de sub teascuri *Operele lui Cesar Boliac. Meditații*. Cartea se deschide cu o dedicație adresată colonelului I. Cămpineanu, urmată de unele mărturisiri cu caracter autobiografic, intitulate *Tineri Români!*, care se continuă cu douăsprezece *Meditații*, zece în proză și două în versuri. Interpretate după cetirea lor, bucățile enumerate ne autorizează să tragem următoarele concluzii: 1. că în 1835 Boliac era un admirator sincer al lui Cămpineanu, Heliade și Iancu Văcărescu, dar unul căruia îi dispăceau „lingușirile ce se obicinuesc a se da la cei mari din partea celor ce au trebuință de dânsii“; 2. că în același an el concepse literatura nu ca o reflectare a intereselor ce frământă masele populare, ci ca o transpunere în cuvinte „fără și-r“ a unor „visuri dulci“, făurite în cursul deselor sale rătăcirii, a deselor sale evadări „într'o lume ideală“ („eu nu-mi propui“, mai scrie Boliac, „să îndreptez lumea cu umărul în scrierile mele“); 3. că *Meditațiile* sunt niște încercări „despletite“, în care vaporosul poet glorifică nu viața, ci iluzoria fericire de dincolo de moarte și 4. că interesul față de stările

sociale din țara sa este, în această epocă, incidental, el manifestându-se cu precădere în textul: „Două societăți s'au întocmit: una Agricolă și alta Filarmonică... Cea dintâiu..., alcătuită din cei mai înrâvnați și cu cumoștințe soți *va rodnici brazda muncitorului și va răsplăti sudorilor lui*“ (sublinierea noastră). Reiese, deci, că „proteste viguroase împotriva orânduirii feudale“ Boliac nu a dovedit în 1835, ci după această dată. Faptul merita să fie înregistrat, pentru că altminteri riscăm nu să ogîndim adevărul, ci să ne plasăm, nesiliți de nimeni, la periferia lui.

Informații eronate sau incomplete se mai dau în *Studiul introductiv* despre scrierile dramatice ale lui Boliac, care, deși demult pierdute, smulg totuși comentatorului câteva aprecieri asupra valorii lor; despre sursele din care s'a alimentat socialismul său utopic; despre raporturile lui cu Bălcescu; despre lupta lui Boliac, la Paris și în Țara Românească, pentru unirea Munteniei cu Moldova, etc. Cu mult mai importantă decât este însă lipsa totală din cuprinsul *Studiului* a unor probleme pe care cineva, netratându-le, ar putea să exproprieze pe Boliac de merite ce nu-i pot fi tăgăduite. Din categoria acestor probleme fac, de pildă, parte preocupările sale de literatură populară, activitatea scriitorului în domeniul criticii literare și, până la un anumit punct, eforturile depuse de el pentru a împiedeca aducerea în Principate a unui principe de neam străin.

Născut, la noi ca și aiurea, în faza de ascensiune a burgheziei, interesul susținut față de literatura populară a ajuns, în preajma anului 1840 deosebit de activ. Amintim, între alte mărturii, faptul că în acest an *Dacia literară*, prin Mihail Cogălniceanu, începea să orienteze atenția scriitorilor noștri nu numai către întâmplările „eroice“ ale istoriei naționale, dar și către „obiecturile... pitorești și... poetice“ ale țăranimii. Tot Cogălniceanu istorisea, în cuvinte înflăcărate, *Scene pitorești din obiceiurile poporului*, iar C. Negruzzi vorbea la fel de entuziasmat, despre *Cântecele populare a[le] Moldovei*. De atmosfera aceasta favorabilă desvoltării curentului de explorare a patrimoniului popular, s'a resimțit și Boliac. Intr'adevăr, constatând în 1841, în urma *Daciei literare*, că literatura română „va să zică: câteva traducții schiloade și câteva imitații stângace...; cum și câteva libeluri și panigirice târtoare și muncinoase“ (*Din poeziile lui Cezar Boliac*, 1843, p. 21), scriitorul ce ne preocupă va recurge, cu scopul de a da „puțină răsuflare“ literaturii autohtone, la cultivarea unor teme împrumutate din creația populară. Sub acest raport, semnificative sunt baladele *Maria din Besdat* (1843) și *Zânele* (1843); prima dintre ele va cunoaște o intensă răspândire în rândurile poporului (v. *Buciumul*, 1864, Nr. 131, și G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne*, Cluj, 1923 p. 294). După doi ani, adică în 1845 Boliac a întreprins o lungă călătorie în „patria sa“; impresiile culese de el s'au publicat în *Curierul rom.* din 1845 și 1846, sub titlul: *Din itinerarul D. Boliac*. Spicuim de aici ideea că „în cântecele noastre se simte adesea ... durerea apăsării“ și că „firea unui popor o poate cunoaște străinul cercetând pătura țărănească, literatura poporană, — nu cea cultă, stricată din influență“. Reținem, de asemenea, încercarea lui Boliac de a studia felul cum se construiește versul popular, întrucât ea însemnează, în 1845, un lucru rar la noi.

Direcțiile în care evoluase Boliac până în 1864, îi permisă să-și clarifice întru câtva opiniile asupra înțelesului noțiunii de popor, îi îngăduiseră să-și dea seama că acest gigant — poporul — este de fapt „soțietatea, nația, statul“. Dovada cea mai grăitoare în această direcție o formează articolul *Poporul*, apărut în *Foaie pentru minte*, 1846, Nr. 26, de unde transcriem fragmentul de mai jos: „Populul a avut mai multe numri, după vremi: ilot, sclav, serv, vasal, vilen, manan etc.; acum populul este soțietatea, nația, statul. Populul este inima

și viața unei țeri. Cei mai mulți zic că este anevoie să conduci un popul... — Este anevoie să conduci un popul când voiești să-l conduci pe întuneric sau pe un crepuscul îndoios, când îl nesocotești sau voiești a-l amăgi: spiritul său este mult, rația sa dreaptă și tactul său infinit; el seamănă cu un copil mare din natura sa, ale căruia facultăți intelectuale cer îngrijire și dezvoltare. Fă să lumineze rația înaintea lui, armează-te cu dreptatea, propune-i idei sănătoase și înaintează cu pași statornici. Adevărul și firmitatea magnetizează populi și îi conduc fără murmur. Ocupă-te de interesurile lui și el va ști să respecte pe ale tale; în loc de a-i linguși patimile... — ține cu dânsul o vorbire justă și neinteresată, el te va asculta; nu-l muștra, căci îl întărăți; nu-l sili să te creadă, căci îl turburi; vorbește liniștit și spune-i adevărul. Linguşindu-l, poți să-l atragi un moment; mai târziu va răspunde la chiamările tale cu disprețul. — Acest copil gigant are o nespusă memorie.“ Fragmentul, înainte de orice, sintetizează fără îndoială observații determinate de cunoașterea poporului din țara noastră, de către cineva care iubea acest popor și lupta pentru eliberarea sa din lanțurile robiei feudale. Iată de ce articolul *Populul* trebuia pus la contribuție în cadrul prefetei și reprodus în întregime în altă parte a ediției. Ar mai fi fost util să se insiste asupra unor poezii ca *Mășterul Manole* sau *Cântec oltenesc* și asupra reconziei făcute de Boliac colecției de poezii populare a lui V. Alecsandri (v. *Trompeta Carpaților*, 1867, Nr. 536), pentru a se demonstra în ce măsură creația populară a înviorat opera poetică a lui Boliac, ca și stăruințele sale de a promova în cercuri largi indicații asupra forței pe care o reprezenta poporul în „mozaicul social“ românesc (întregiri la D. Popovici, *Poezia lui Cezar Boliac, în Viața românească*, 1929, Nr. 11 și 12, și id., *Cezar Boliac: romantism și socialism în definiția poeziei*, Buc., 1944).

Am amintit în alt loc de activitatea lui Boliac în domeniul criticii literare. Revenind asupra chestiunii, notăm că, prin contribuția sa pe acest tărâm, autorul *Silex* se situează printre deschizătorii de drumuri. Incepând-o la 1836, în coloanele revistei *Curiosul*, critica literară îl va ispiți în mod precumpănitor pe Boliac în 1845—1846 (v. cronicile dramatice din *Curierul rom.*), în 1863—1864, (v. *Buciumul*, an. I și II) și între 1865—1877, în *Trompeta Carpaților*, periodic care continua *Buciumul*. Articolele pe care le tipărește în publicațiile și răstimpurile pomenite desbat fie probleme ridicate de progresul artei dramatice la noi, fie chestiuni stărnite de nevoia închegării unei limbi literare românești. Contrar multora dintre contemporanii săi, Boliac susține că o astfel de limbă nu se poate forma fără concursul scriitorilor „adevărați“ și fără curățirea limbii existente de „mără. cinii“ în care au încercat-o câțiva oameni de litere izolați de popor și în deosebi măsluitorii unor gramatici „scălâmbi“, infectate de latinomanie. Ambele preocupări ni-l arată pe Boliac înregimentat în tabăra acelora care, în secolul al XIX-lea, au luptat dârz și consecvent pentru a risipi confuziile ce frânau evoluția criticii noastre literare și salvarea limbii poporului din fundăturile în care o înghesuiseră latinistii. *Studiul introductiv* s'a desinteresat de aceste două aspecte ale activității lui Boliac, deși peste ele se curvenea să nu se treacă pripit cu vederea.

S'a arătat în ultimul timp că *Poporul suveran* din 25 Iunie 1848 a publicat „exortațiunea“ ce urmează:

Tată Vodă ce ocară!
Fă-ți lădița,
Ia-ți domnița
Și te cară —
Mergi din țară

Și să vii când România
Va dori încă robia

(v. B. Lăzăreanu, *Din literatura antimonarhică și anti-dinastică*, în *Studii*, 1948, II, p. 258). Făcând parte din redacția *Poporul suveran*, Boliac a cunoscut, de sigur, versurile transcrise. Ele exprimau, în 1848, și atitudinea sa față de ceea ce el va numi mai târziu „monarhia din cer” și „de pe pământ”. După 1850 însă, părerile lui Boliac despre monarhie au înscris o curbă capricioasă. Până’n cele din urmă, ele s’au topit în convingerea că el, Boliac, nu se va împotrivi monarhiei, înțeleasă ca instituție, ci numai cocoțării pe tronul Principatelor a unui „prinț strein”. Ajuns aici, scriitorul va milita, în și după 1859, pentru Cuza și împotriva boierimii ghiftuite, care vedea în „prințul strein” realizarea „visului de aur ce visează nația română încă din prima sa junie: „Independența”. (*Dâmbovița*, 1858, Nr. 37, p. 147). Eloquent în această privință ni se pare articolul *Prinț strein* (în *Românul*, 1859, Nr. 16), în care Boliac inventariază critic năpastele de care România au scăpat, alegând pe Cuza: „Un prinț strein... era să vie cu întâpăririle unei creșteri aristocratice între moravurile democratice ale românilor; era să infiltreze o eterogenitate între guvern și guvernați; era să înstreineze armia... dela sânul poporului, prin introducerea de capi streini, prin moravuri bastarde spiritului ei; era să avem un guvern rudă cu stăruinței și strein către nație, care să facă pe patriot sărbătoarea și să răză de patriotismul românilor și de orice pornire națională în toate lucrările, care să facă numai paradă de amorul său către țară, și în fond, săst amor, să fie iubire de mumă vitrigă”. Continuând, autorul sugerează compararea „elcilor” ce agită ideea înlăturării lui Cuza, cu monstrul „care-și taie o opinecă din spinarea vacii pe picioare... și care arde o casă ca să poată apuca și el o bagatelă din incendiu”. Rândurile citate sunt din 1859. Peste un an burghezo-moșierimea se găsea în toial pregătirii monstroasei coaliții. Deputății privilegiaților și burghezia trădătoare încep o întinsă campanie în favoarea intenției lor de a coloniza țara cu Nemți sau, altfel spus, de a scoate țara la mezat. Revoltat, Boliac smulge măștile, denunțând „avocatlăcul sălcău” al boierilor și înfierându-le drastic planurile tâlhărești (v. *Românul*, 1860, Nr. 287 și urm.). De ce a procedat așa? Pentru că începuse să înțeleagă că „în România” există „două tabere mari: patruzeci și opt și anti-patruzeci și opt”; pentru că el ținea să rămână în „tabăra progresului, în tabăra oamenilor, ideilor, principiilor din 48” și pentru că era hotărât să lupte „fără preget pentru stabilitatea Statului român, pentru organizarea și democratizarea lui”. Sunt mărturisiri prețioase acestea și, reconsiderându-l pe Boliac, nu este îngăduit să le uităm.

Am stăruit asupra unora dintre lipsurile prefeței. Mai sunt și alte lacune. De unde derivă ele? În mare parte din cercetarea superficială a vieții și operei lui Boliac și — parțial — din desconsiderarea stângistă a bibliografiei referitoare la ele. V. Adrian declară că „despre opera” acestuia „nu s’a scris nimic sau aproape nimic”. Dimpotrivă, s’a scris mult, începând cu Heliade Rădulescu și sfârșind, să zicem, cu G. Călinescu. Că s’a vorbit foarte adeseori despre el „cu fățarnicie burgheză”, cum remarcă just autorul *Studiului introductiv*, este perfect adevărat. Dar tot adevărat este și aceea că, neputând să nege realități de o evidentă supărătoare pentru ei, unii dintre contemporanii și urmașii lui Boliac au fost constrânși uneori să recunoască deschis unele adevăruri cu privire la personalitatea și opera poetului.

Călăuzindu-se după măreța învățătură a lui Lenin și Stalin, *Scanteia* din 12 Decembrie 1948 a arătat că „Pentru a pași mai departe, pentru a duce literatura la înflorire, trebuie pe de o parte nimicite pozițiile putrede ale burghe-

ziei în literatură și artă, iar pe de altă parte trebuie scoase la lumină, folosite toate operele valoroase ale trecutului“. Punctul de vedere leninist-stalinist susținut de *Scântea*, trebuie să fie riguros aplicat și în domeniul istoriei literare. Numai astfel vom izbuti să înțelegem de ce, scriind — de pildă — despre Boliac, datoria noastră este să combatem viguros pe mistificatorii burghezo-meșieri ai operei sale și să renunțăm categoric la ceea ce s'a afirmat relativ la el „cu fățărnicie burgheză“, dar nu și la elementele care, critic utilizate, pot colabora la desăvârșirea investigațiilor prezente cu privire la valorosul poet muntean.

Neglijența remarcată în redactarea prefetei se observă și în întocmirea ediției. Iată câteva exemple. Studiul intitulat *Poezia*, în care Boliac a concentrat principiile sale de teorie literară, nu datează din 1847, cum greșit crede Adrian, ci din 1846, când a apărut în numerele 27—30 ale *Foii pentru minte, inimă și literatură*. Apelul *Către cititorii noștri* are în *Foiașe pentru minte*, de unde i-a copiat Adrian, un alt titlu: *Către scriitorii noștri*. Versul următor din Carnavalul:

Se cere artiști și muzici plăceri mai noi s'arate
trebuie corectat în

Se cere [încearcă] artiști și muzici plăceri mai noi s'arate.

A explica termenul *un împreună* din versurile:

Și mima-1, ca harpa, sloboade un împreună
La marele concert

prin cuvântul *ansamblu*, înseamnă a încurca, nu a lămuri pe cetitori, iar a traduce pe *gimie* din

Zac în ploaie pe gimie
cu „suferind, gemând, (barbarism dela „gemir“)“, înseamnă o eroare puțin obișnuită. Înțelesul exact al lui *gimie* este acela de *corabie* și el a fost împrumutat din limba turcă, nu din franțuzește. Pentru a încheia, vom semnală un ultim exemplu. Se știe că unii scriitori au câteodată obiceiul să-și modifice compunerile dela o ediție la alta. Așa a procedat și Boliac, care, republicându-și în 1857 poeziile, le-a schimbat pe alocuri. Analizând modificările, se constată că ele au fost făcute pentru a atenua conținutul revoluționar al strofei sau al versurilor supuse rețușării. Se pare că V. Adrian n'a ținut seama de acest lucru și astfel, reproducând în *Opere alese* versiunea din 1857 a poeziilor scrise de Boliac înainte de 1850, a pus în circulație texte în care atacurile sale necruțătoare împotriva boierimii, de pildă, apar uneori mulcomite.

Dacă în urma tuturor acestora ni s'ar cere o concluzie în plus față de cele deduse în cuprinsul cronicii am sugera ca pe viitor studiile introductive despre autorii a căror operă se reeditează să fie publicate mai întâiu în paginile vreunei reviste. S'ar da astfel posibilitatea criticii să discute constructiv calitățile și scăderile lucrărilor de reconsiderare a moștenirii noastre literare. În același timp s'ar da autorilor care le-au scris un real sprijin, ajutându-i să-și îmbunătățească, sub raportul calității, rodul muncii lor.

Iosif Pervain

NOTE, COMENTARII, RECENZII

C. A. Fedin despre naturalism schematism, eroi pozitivi și negativi

În zilele de 31 Octombrie și 1 Noembrie a. c. au avut loc, în cadrul Lunii Prieteniei Româno-Sovietice, consfăturile scriitorului sovietic Constantin A. Fedin, cu scriitorii și ziaristii clujeni. Problemele dezbătute cu ocazia aceasta, sunt atât de importante pentru dezvoltarea literaturii noastre, încât ar necesita sintetizarea lor într'un articol special. În cele ce urmează vom detașa câteva din aceste probleme, pentru că ele pot constitui un bun îndreptar nu numai pentru prozatori, cărora li se adresează în mod special, ci și pentru orice creator literar.

La propunerea tov. Geo Dumitrescu, scriitorul sovietic a arătat în ce măsură o viziune naturalistă asupra realității poate împiedica pe un autor să contureze îndeajuns de just figura eroului pozitiv. Problema zugrăvirii juste a eroului pozitiv, spune tov. Fedin, este strâns legată de atitudinea pe care scriitorul o are față de realitate, față de personaje. Atâta timp cât scriitorul privește viața, realitatea, dela distanță, — ca un observator — considerându-le pe acestea drept niște date existente în afară de el — viața, realitatea, eroii vor ajunge să fie zugrăviți palid și neverosimil. Această atitudine obiectivistă, de copiere a realității în elementele exterioare pe care ea ni le oferă, îi împiedică pe unii scriitori să oglindească veridic viața și să-și prezinte realist-socialist eroii. Nu-i este permis scriitorului să pună între sine și realitate un zid sau o prăpastie. Scriitorul trebuie să se identifice cu realitatea, cu viața, cu eroii. Pentru a descrie un revoluționar, romancierul — bunăoară — va trebui să fie el însuși un revoluționar, deoarece esențialul este ca scriitorul să se identifice cu el. Atâta vreme cât revoluția se va petrece în afara scriitorului și acesta se va limita să prindă doar ecourile pe care revoluția le lasă în sufletul său, fără a deveni una cu revoluția, opera scrisă va fi mediocră. În felul acesta, spune tov. Fedin,

întrebându-l o metodă de creație naturalistă, scriitorul riscă să nu con-
tinueze just eroii pozitivi, printr-o naturalismul pune o frână serioasă
oglinzii veridice a realității.

Deosebit de instructive sunt pentru scriitorii noștri informațiile pe
care C. A. Fedin le-a dat în legătură cu problema schematismului și a
eroilor negativi și pozitivi. Răspunzând tovarășului Szász János, scrii-
torul sovietic a precizat ce înțelege prin schematism și moda schema-
tismului, luând câteva exemple concrete. Schematismul, care constituie
un pericol actual pentru literatură în general, apare — și faptul nu este
întâmplător — la scriitorii fără experiență sau la aceia care nu adân-
cesc în mod suficient realitatea. Cum procedează un asemenea scriitor?
La niște eroi, îi plasează într-o acțiune oarecare, le dă un nume, apoi le
aplică — asemeni unor etichete — anumite trăsături care trebuie să
caracterizeze neapărat pe un anumit reprezentant al unei clase sau ca-
tegorii sociale, un activist de partid bunăoară sau un activist pe tărâm
social, etc., crezând că cititorul o să-l creadă pe scriitor pe cuvânt. Dar
cititorul observă că nu acesta este adevărul vieții și el respinge cartea.
Schematismul a spus C. A. Fedin, provine din ignorarea unui adevăr
elementar, anume că eroul pozitiv, de pildă, pe care vrem să-l zugrăvim
în lucrarea noastră este, înainte de toate, un om. Un revoluționar bu-
năoară, înainte de a avea idei înaintate asupra lumii și a societății, este
un om. Nu trebuie, astfel, să se ignore că obiectul esențial al litera-
turii este omul. Pentru eliminarea schematismului, tov. Fedin reco-
mandă — ca și pentru împiedicarea viziunii naturaliste — identifica-
rea scriitorului cu realitatea, cu viața, cu eroii săi. Un revoluționar,
spunea autorul sovietic, nu poate fi zugrăvit ca atare, dacă scriitorul
stă acasă și pe baza analogiei cu eroii romantici, găsiți în literatura
unui Victor Hugo, de exemplu, crează și el eroi asemănători.

În legătură cu problema eroului pozitiv, a revoluționarului —
adaugă tov. Fedin — trebuie să ne schimbăm concepția învechită pe care
o avem despre revoluționari. Asemenea eroi nu trebuie căutați — așa
cum făceau romanticii — pe baricadă sau, astăzi, numai în fruntea or-
ganizațiilor de masă. Revoluționar este oricare om care se dedică, cu
toată forța sa, construirii unei lumi noi. Un pedagog, un salahor, un
conducător de universitate, o dădăcă, o educatoare, orice om care, prin
funcțiunea sa, reprezintă o contribuție la procesul de construire a acestei
lumi noi este un revoluționar. Așa ceva nu se poate afla, însă studiind
opera lui Victor Hugo, sau pe aceea a lăicștilor englezi. Trebuie studiată
viața, așa cum o studia la vremea sa Hugo, trebuie să coborâm în stradă,
în viață. Realitatea nouă este revoluționară și ea trebuie să fie bine cu-
noscută de către scriitor, pentru a putea fi înfățișată veridic. Nu trebuie
să uităm că sensul vieții nu poate fi redus la manifestări și lozinci, pen-
trucă în dosul lor stă poporul, care depune eforturi mari pentru con-
struirea unei lumi noi. „Dacă noi, scriitorii, — spune Fedin — vom în-
țelege astfel sensul vieții, ne va fi mai ușor să luptăm împotriva unei
boli grele și continue, care se cheamă schematism”.

În legătură cu problema eroului negativ și a celui pozitiv, scriitorul sovietic adaugă câteva precizări deosebit de importante. Este naiv, spune el, să luăm eroul negativ, numai dintr'un mediu antipatic. Aceasta este o boală a copilăriei literaturii, care este relativ ușor de tămăduit. Cheia determinării unui erou, subliniază Fedin, este atitudinea omului față de societate, față de viață, față de evenimente, rolul său în societate. Pentru ca eroul să fie bine conturat, noi trebuie să credem ferm în ceea ce scriem, trebuie să-l cunoaștem bine. Ca să-l putem descrie așa cum este el, în mișcare, trebuie să trăim alături de el. Prezentând poporul, noi trebuie să viețuim în mijlocul său, să-i simțim durerile și bucuriile, să-l surprindem în procesul său de devenire.

I s'a oferit apoi tov. Fedin exemplare din publicațiile clujene între care și primul almanah literar „Împreună — Együtt” despre care scriitorul sovietic a vorbit cu multă căldură laudând roadele colaborării între scriitorii români și cei de limbă maghiară, și subliniind importanța și perspectivele adâncirii unei asemenea colaborări.

Clarificarea unor asemenea probleme, venită dela un scriitor de frunte al literaturii sovietice, cum este Constantin Fedin, aduce pentru scriitorii noștri deosebit de prețioase învățăminte. Meditând asupra lor cu luare aminte, oamenii de litere dela noi, prozatori, poeți sau critici, vor câștiga încă ceva din mărețata experiență și învățătură a literaturii sovietice.

a. m.

P. A. Marcov în mijlocul oamenilor de teatru din Cluj

La începutul lunii Noembrie, oamenii de teatru din Cluj au avut prilejul de a cunoaște unele aspecte ale bogatei experiențe sovietice în domeniul teatrului, întreținându-se în cadrul unor consfătuiri cu distinsul critic de artă, regisor și profesor, P. A. Marcov, din delegația sovietică de oameni de știință și artă care ne-a vizitat în cadrul Lunii Prieteniei Româno-Sovietice. Răspunzând diferitelor întrebări, P. A. Marcov a dat o serie de lămuriri în legătură cu problemele cele mai acute ale teatrului, operii și baletului, fapt care constituie un important ajutor pentru activitatea artistică a scenelor noastre.

Vorbind despre realismul socialist, P. A. Marcov a subliniat faptul că realizarea lui în artă cere foarte multă muncă, răbdare și o mare măiestrie artistică. Opera de artă trebuie să fie o imagine vie și convingătoare a vieții în dezvoltarea ei revoluționară și acest lucru nu este posibil decât artistul nu vede cum viața înaintază, dacă nu ia o atitudine activă față de ea. Fiecare an aduce noi sarcini și artistul trebuie să le trăiască. În fiecare an apar noi exigențe de măiestrie și artistul trebuie să le satisfacă. În aceasta constă greutatea dar și măreția artei realist socialiste, a arătat P. A. Marcov.

Emeritul critic sovietic a accentuat apoi, ca un caracter important al artei realist socialiste, îmbinarea eticului și esteticului. „Adevărul social este acum strâns unit de idealul de frumusețe”, — a spus

P. A. Marcov. Dacă în trecut frumosul era considerat ca ceva inaccesibil, astăzi el este un ideal pe care-l desăvârșește însăși viața. Astăzi între frumos și viața de toate zilele nu mai există contradicție. Astăzi eroul pozitiv nu se mai pierde, nu se mai trădează. Vorbind în continuare despre greutățile întâmpinate în interpretarea eroului pozitiv P. A. Marcov, a arătat că ele se datoresc faptului că eroul pozitiv nu e ceva abstract. Pentru noi, a spus dsa, ceea ce este mai important în eroul pozitiv e integritatea personalității sale. El este un om care nu se ocupă de un singur lucru, ci trăește viața în toate aspectele sale, crede în victoria socialismului, iubește masele muncitoare, suferă și se bucură cu toată puterea alături de ele. Eroul pozitiv este un om multilateral, cu o mare capacitate vitală, și interpretarea lui cere o adâncă cunoaștere a vieții, o mare capacitate de a o reda veridic și viu. În aceasta constă greutatea interpretării eroului pozitiv.

O problemă importantă discutată în cadrul consfătuirii a fost aceea a relațiilor dintre teatru și spectatori. Aceasta, a spus P. A. Marcov, este o problemă esențială. În Uniunea Sovietică ea a fost rezolvată de viața însăși. Când, odată cu revoluția, în teatru a intrat un public nou, teatrul a câștigat o înfățișare nouă. Spectatorul bulghez vroia distracție și situații încordate. Acestea erau, în majoritatea lor, imorale, decadente. Ele nu erau căutate de noul public, care cerea teatrului un răspuns la problemele vieții sale. De aceea după revoluție, teatrul a căutat drumul spre masele muncitoare și astfel arta aceasta a devenit mai sănătoasă, mai înaltă. Astăzi legătura cu spectatori se realizează în Uniunea Sovietică prin conferințe, prin cercurile dramatice din uzine, prin publicarea scrisorilor spectatorilor, prin ieșirea actorilor în colhozuri, prin crearea cercurilor de teatru de amatori. Astăzi între actor și popor nu există contradicție, pentru că noi avem același ideal și granițele dintre munca manuală și munca intelectuală dispar treptat.

În legătură cu sarcina regisorului și cu raportul dintre actor și regisor, P. A. Marcov a făcut precizări importante. Regisorul, a spus d-sa, desvăluie ideea piesei, orientează actorii pe linia comună, crează conturul general al piesei, ajută pe actor să găsească creația justă. Regisorul transmite ideea principală, concepția sa despre piesă, prin actor. În acest sens actorul este factorul cel mai important al spectacolului, a spus în continuare P. A. Marcov, răspunzând unei întrebări care cerea să se precizeze care este factorul cel mai important în teatru. Aceasta nu înseamnă însă că actorul nu trebuie să cunoască ideea centrală a piesei. Un asemenea actor nu poate face o creație bună. P. A. Marcov a subliniat insistent faptul că în teatru arta ansamblului este foarte importantă și că în special tineretul trebuie pregătit în această direcție. Distingusul om de teatru sovietic a insistat asupra necesității de a lupta împotriva „tipurilor” în teatru (june prim, subretă, etc.). Specializarea în crearea de tipuri face ca actorul să joacă genul, tipul, nu omul viu. Trebuie să luptăm împotriva tipurilor, pentru că noi urmărim dezvoltarea multilaterală a actorului, a posibilităților de creație și a lumii sale lăuntrice.

Răspunzând unei alte întrebări, P. A. Marcov a arătat care sunt relațiile dintre teatru și autor în Uniunea Sovietică. D-sa a precizat că teatrul trebuie să întrebunțeze toate mijloacele pentru educarea, mobilizarea și încurajarea tinerilor autori dramatici. Pentru aceasta, în fiecare teatru din Uniunea Sovietică există o secție literară care se ocupă de tinerii dramaturgi, citindu-le piesele și dându-le îndrumările necesare. În aceste secții se urmărește întreaga literatură dramatică ce apare în publicistică și edituri, iar elementele talentate descoperite sunt chemate la teatru, îndrumate și ajutate.

Răspunsurile date de P. A. Marcov în legătură cu problemele operei și baletului, au constituit clarificări importante pentru reprezentanții scenelor noastre lirice. S'a subliniat îndeosebi necesitatea unirii tuturor elementelor acestui gen de spectacol în jurul ideii principale muzicale. Muzica cere un anumit decor, a spus P. A. Marcov. Decorul trebuie cuprins muzică. Regizorul trebuie să trăiască prin muzică, iar dirijorul prin ceea ce se petrece în scenă. Numai în felul aceasta ei se vor înțelege. De aceea li se impune să colaboreze dela început. Dirijorul și directorul de scenă văd împreună schițele de decouri sunt împreună prezenți în repetițiile din cabină. Coborînd în scenă, ei trebuie să fie uniți în jurul acelorași intenții.

În legătură cu interpretarea, P. A. Marcov a insistat asupra faptului că trebuie să existe aceleași exigențe pentru teatrul muzical ca și pentru teatrul de proză, cu condiția ca legea sa fundamentală să fie ideea muzicală. Cântărețul și dansatorul trebuie să joace, dar aceasta nu înseamnă imitarea plată a dramei, ci crearea tipului viu prin mijloacele specifice, fiecare gen păstrându-și puritatea și legile sale. Dansul, ca și interpretarea solistului de operă trebuie să exprime sentimente omenești. Și în operă și în balet poate apare viața adevărată dacă artistul procedează ca un om viu, dacă el execută nu partitura sau dansul, ci prin mijloacele care îi sunt proprii, crează rolul. Interpretul de operă trebuie să îmbine cântecul cu jocul. Lui i se cere în primul rând măiestria cântecului, pentru că un solist care posedă perfect tehnica vocală, va putea să joace și să se gândească la viața pe care o intruzează. E foarte important felul în care un cântăreț întrebunțează aceeași tehnică pentru a exprima conținutul unor personaje diferite. Astfel, a arătat P. A. Marcov, coloratura Traviatei, a Gildei sau Rosinei, sunt coloraturi diferite.

În sfârșit, aducând în discuție problema realismului socialist în teatrul muzical, P. A. Marcov a subliniat faptul că nu se poate încă spune că realismul socialist a fost cucerit în operă. El va fi realizat abia atunci când se vor crea operele noi, care să ogîndească lupta oamenilor muncii pentru socialism, pentru înfăptuirea comunismului. În acest sens noile opere ale compozitorilor sovietici (*Familia Taras* — de Cabalovschi, *Din toată inima* — de Jucovschi, *Furtuna* — de T. Hrennicov) vor înscrise în curând o mare victorie. Până atunci noi vorbim în spectacolul de operă mai mult de veridicitatea cu care prezentăm caractere și sentimente adânc omenești.

Pentru oamenii de teatru din Cluj, consfătuirile cu criticul de artă sovietic au fost un prilej pentru o mai temeinică cunoaștere a înaltei principialități sovietice în domeniul artei, a cărei însușire de către artiști va duce la un mare avânt al artei noastre teatrale.

I. Văleanu

Irodalmi Almanach

Numărul 3 al Almanahului Literar în limba maghiară, *Irodalmi Almanach*, organ al Uniunii Scriitorilor din RPR, filiala Cluj, înseamnă, fără îndoială, un pas înainte și în felul de redactare a publicației și în calitatea materialelor. Încep să se permanentizeze anumite rubrici („Exemplul sovietic“, „Critică și teorie“). Atât partea beletristică, cât și cea teoretică sunt axate pe problemele centrale ale vieții noastre: opera de construire a bazelor socialismului, lupta pentru pace, cunoașterea și însușirea comorilor literaturii și culturii sovietice. Almanahul publică studii de o covârșitoare importanță pentru dezvoltarea marxism-leninismului ale tov. I. V. Stalin în legătură cu problemele de lingvistică, contribuind astfel la difuzarea lor în cercuri și mai largi de cititori.

O parte pozitivă a numărului o formează proza, care e superioară celei din numărul precedent. Ea atacă problemele de actualitate ale vieții noastre. Astfel, găsim prezentate în aceste lucrări noua atitudine față de muncă a omului constructor al bazelor socialismului și conduita lui potrivită acestei atitudini în viața particulară („Drumul curat“, de *Papp Ferenc*), formarea țăranului de tip nou, a țăranului care debarasându-se de rămășițele individualiste și hrăpărețe devine un țăran colectivizat conștient („Schimbul“, de *Horváth István*), ridicarea de către Partid a elementelor de țăranii muncători în rândul scriitorilor („Mi-au dat carte în mână“, de *Ujlaki S. Márton*), felul de a gândi și atitudinea oamenilor sovietici față de noi („Te știam tovarășe Munteanu“, de *Huszár Sándor*). Proza din *Irodalmi Almanach* nu numai prin actualitatea temelor, dar în general și prin realizarea ei, formează o remarcabilă contribuție la dezvoltarea literaturii din țara noastră. În deosebi, menționăm nuvela lui *Papp Ferenc*, care este o încercare destul de reușită de a aduce în literatură bogăția vieții omului crescut de Partid. Albert Mihály, eroul nuvelei, e un om întreg, un om adevărat, pe care-l vedem acționând ca inovator într'un depou de locomotive. Autorul ne face să-l însoțim pe erou și la o stațiune balneo-climaterică, unde în locul trântorilor societății burghezo-moșierești, acum își petrec binemeritul lor concediu oameni ai muncii. Acest mediu oferă un prilej bun autorului să ne prezinte felul de a se comporta, în viața particulară, al omului de tip nou. Deși se îndrăgostește de o muncitoare textilistă, venită și ea în concediu, Albert Mihály își întreprinde concediul, întorcându-se acasă pentru două zile, ca să vină, printr'o inovație, în ajutorul tovarășilor lui de muncă aflați în întrecere. Autorul s'a străduit să ne prezinte viața bogată a oamenilor muncii din Republica noastră populară. Nuvela lui *Papp Ferenc* e valoroasă fiindcă ne înfățișează veridic tipul omului călăt de Partid, al muncitorului conștient și demonstrează că viața acestuia nu e limitată, cum încearcă să afirme în mod calomnios dușmanii noștri, ci dimpotrivă, e de o bogăție uimitoare. Ea reflectă și o trăsătură a uneia dintre cele mai mărețe realizări ale regimului nostru de democrație populară: conviețuirea pașnică a diferitelor naționalități, practica politiciii naționale staliniste în RPR.

E exemplară grija părintească a mecanicului Costin Toader și mâna de ajutor întinsă de acesta lui Albert tocmai în clipele cele mai critice, când Kato, filatoarea, neînțelegând plecarea lui neașteptată și neamunțată, e pe cale să rupă orice legătură cu el. — Dar nuvela are și anumite lipsuri. Alături de figura pozitivă a lui Albert Mihály și a lui Costin Toader, cea a filatoarei Kato e palidă, ștearsă, deși o înfățișare mai concretă a acesteia i-ar fi oferit autorului posibilități și mai mari de a prezenta sentimentul și atitudinea omului nou față de dragoste și față de viața de toate zilele. Prezentarea ștearsă a figurii lui Kato a limitat prezentarea realității. De altfel și lipsurile nuvelei lui *Horváth István* provin tot din adâncirea insuficientă a eroilor. Astfel, deși reprezentarea țăranilor colectivști Molnár, Man Ion, Csajkos, etc. se situează printre cele mai bune portretizări, nu e lipsită de anumite scăderi. Acești țărani sunt pătrunși de o năzuință comună, anume înțărirea și extinderea sectorului socialist al agriculturii. Autorul însă nu ne arată procesul de creștere a cadrelor agriculturii noastre noi, socialiste, nu ne arată suficient rolul Partidului în formarea unor asemenea oameni noi în nașterea de noi și noi asemenea tipuri: Membrii gospodăriei colective, înșelând *Comcarul*, își dau seama de greșala lor numai datorită unei întâlniri întâmplătoare cu un activist al Partidului. Față de țăranii colectivști, figura lui Kacso, șef de secție la *Comcar*, este insuficientă și aceasta reduce mult combativitatea nuvelei. Acest dușman nu este prezentat convingător, ba mai mult, la un moment dat lasă impresia omului păcălit. Tocmai de aceea nu deșteaptă ură în măsura în care ar trebui. Prezentarea grăbită a unora dintre personajele acestor nuvele își are originea în necuprinderea complexului de viață în care ei se mișcă. Și aici ne referim la viața particulară a lui Albert M. din nuvela lui *Papp Ferenc*, la lipsa aproape totală a Partidului în rolul de transformator al oamenilor în nuvela lui *Horváth István*, la prezentarea insuficientă a motorului vieții noastre, a luptei de clasă, a luptei dintre vechi și nou, în amândouă nuvele. Și încă ceva. Cătin nuvelele lui *Papp Ferenc* și *Horváth István* ne aducem aminte de cuvintele lui Gorki: „Cu toate că „ilustrarea“ este obligatorie pentru un literat, să vorbim mai puțin „ilustrat“. Găsim în aceste nuvele niște expresii improprii, forțate de pe urma cărora măiestria artistică suferă.

Un mare merit al redacției este grija față de cadrele noi, față de elementele tinere. Astfel *Irodalmi Almanach* cuprinde trei poezii, și două nuvele, aducând în literatură numele poezilor *Foris Xenia* („Toamna“), *Fosztó Sándor* („Carnetul de Partid“), *Kányádi Sándor* („Nu arunca ochiade“) și al prozatorilor *Ujlaki S. Márton* și *Hussár Sándor*. *Partea* beletristică se completează cu câte o poezie de *Szabédi László* („De șase ani“), și *Horváth Imre* („Imi aduc aminte“) și traduceri de poezii din *M. Isacovschi*, *Serghei Vasiliev*, *Vladimir Lifșit*, *Iva Selvinschi* și *Maria Găetan*.

E cazul să remarcăm că traducerea din limba română ocupă un loc foarte redus, și acela dedicat exclusiv, în acest număr, poeziei unei începătoare, tov. Maria Găetan. Friește, prezentarea unui condei noui, promițător, nu constituie o greșală; mai importantă însă este traducerea operelor celor mai semnificative, celor mai reușite ale literaturii române, în vederea schimbului de experiență și a popularizării lor.

În lupta pentru dezvoltarea unei literaturi noi, realist-socialiste, un rol hotărâtor l-a avut și-l are experiența celei mai înaintate literaturi, a literaturii sovietice. Publicația *Irodalmi Almanach*, începând dela apariția ei, a avut o deosebită grijă să traducă și să transmită din acest izvor neseecat. Ultimul caiet

de pildă, publică studiul „Părerile estetice ale lui Gorki“ de *S. Castorschi*. Dar pe lângă exemplul sovietic, se mai pune în mod concret și critic și o problemă serioasă a întregii noastre literaturi, nu numai a celei în limba maghiară. *Tov. Földes László* sub titlul „Veridicitatea înfățișării realității în nuvelistica noastră și schematismul“, face o analiză a înfățișării realiste a vieții, ocupându-se apoi cu schematismul și naturalismul. Studiul tovarășului Földes, just întemeiat teoreticeste, ar fi fost și de mai mare folos dacă pe lângă generalități s'ar fi apucat să facă analiza a două-trei nuvele sau schițe, dând astfel un ajutor și mai concret prozatorilor și în special cadrelor tinere maghiare. Să ne gândim la studiul lui Gorki: „De vorbă cu tinerii“, în care marele scriitor arată concret insuficiențele din scrierile tinerilor. *Tov. Földes* însă are o scăpare și mai mare. Vorbind despre elementele realismului socialist, criticul atinge și problema formalismului și observă foarte just, că mai persistă rămășițe formaliste în literatura noastră și că lupta împotriva acestora e de o importanță decisivă. Dar *tov. Földes* în loc să arate pe concret care sunt anume manifestările acestea, combătându-le, în propozițiunea următoare bagatelizează această problemă și afirmă categoric, că: „*Observarea fenomenelor formaliste în condițiunile construirii socialismului exclude aproape orice posibilitate de manifestări formaliste*“. La Constatărea pe țară a tinerilor scriitori s'a analizat această problemă, constatându-se că mai există astfel de rămășițe, și că una dintre sarcinile principale puse în fața scriitorilor este lupta împotriva formalismului. Suntem de părere că *tov. Földes* nu numai că nu face servicii bune printr'o astfel de afirmație, dar că aceasta este chiar generatoare de confuzii și demobilizatoare. De altfel, *tov. Földes* singur se poate convinge de netemeinicia afirmația sale dacă va ceti cu atenție chiar materialele din numărul revistei în care și-a publicat articolul (e vorba unele expresii lipsite de conținut, care își fac loc în poezii).

În continuare, *Irodalmi Almanach* publică în rubrica *Pe drumul păcii* două articole, anume „Literatura nouă a Coreei de Nord“ de *R. Kim* și „Locul și rolul în lupta pentru pace al celor ce muncesc pe țărâmul culturii, științei și al artelor“ de *Kallos Miklos*. Publicarea celor două articole e binevenită. În zilele când privirea oamenilor muncii de pretutindeni se îndreaptă cu sentimentul solidarității spre eroicul popor corean, care duce o luptă crâncenă și inegală contra agresorilor imperialiști, publicarea unui studiu asupra literaturii acestui popor viteaz e un semn de solidaritate, destinat să întărească și mai mult acest sentiment în rândurile poporului nostru.

Caietul al treilea din *Irodalmi Almanach* este o bună imagine a realizărilor și năzuințelor literaturii de limbă maghiară din țara noastră. Și acest număr subliniază că literatura maghiară din RPR se încadrează în frontul întregii literaturi din RPR, participând într'adevăr la lupta poporului muncitor pentru construirea socialismului și contribuind la făurirea unității lui politice și morale.

La promovarea combativității și înfloririi literaturii de limbă maghiară, și-a adus aportul fără îndoială și *Irodalmi Almanach*. Dar acest aport va fi mai mare dacă el va continua să lupte cu și mai mult curaj pentru scoaterea la lumină a tot ce e mai de valoare în sânul poporului nostru înfrățit, în arta literară a clasicilor maghiari, urmărind în același timp cu mai mare atenție problemele ce frământă întreaga literatură din Republica noastră.

Apariția revistei „Muzica”, organ al Uniunii Compozitorilor din R. P. R., constituie un fapt pozitiv în viața noastră culturală. Merită să întărească munca de organizare și îndrumare a creației muzicale să fie un puternic factor de educare și îndrumare a celor ce muncesc în domeniul muzicii, precum și a publicului nou, revista „Muzica” marchează prin apariția ei un serios pas înainte în activitatea Uniunii Compozitorilor din R. P. R.

Primul număr al revistei oglindește efortul de a surprinde și răspunde problemelor acute ale dezvoltării muzicii în Republica noastră. Astfel cităm, după „Cuvânt înainte” de Matei Socor, în primul rând articolul compozitorului Anatol Vieru: *Succesele muzicii noastre în urma însușirii principiilor Hotărîrii C. C. al P. C. (b) asupra operei*, „Marea prietenie” de V. Muradeli, care trecu în revistă creația, critica și viața muzicală din țara noastră în ultimii ani, avântul înregistrat în aceste sectoare de muncă și creație în urma însușirii principiilor Hotărîrii. Principial și analitic, articolul constituie un aport pozitiv în discuția problemelor muzicii noastre, mai ales comparativ cu alte articole ca editorialele *Compozitorii luptă pentru pace*, sau *Creația muzicală în campania de recoltare agricolă*, care prin caracterul lor de simplă constatare a faptelor nu reușese să fie mai mult decât articole „de serviciu”.

În general sumarul este bogat, căutând să surprindă probleme și aspecte cât mai variate ale vieții muzicale. În alcătuirea sa sumarul nu reușește însă să se axeze suficient pe problemele de bază, apărând oarecum disparat. Am fi dorit ca articolele să dezbată mai principal, mai adânc și mai concret problemele vitale ale creației muzicale, renunțându-se la articole reci, generale, la simple enunțuri, ca acelea care au drept obiect muzica de film, și muzica ușoară.

Primul număr neglijează viața muzicală din provincie, nu mai puțin bogată și însemnată decât cea din Capitală, și singurul articol care se ocupă de provincie (*Pentru o mai ve activitate a filialelor* — de Andrei Székely), deși documentat și cuprinzător, nu poate suplini decât în mică măsură această neglijanță a vieții muzicale de dincolo de marginile Capitalei.

Un mare merit al primului număr îl constituie publicarea articolului *Despre viața și sarcinile criticii muzicale* de Tihon Hrennicov, document de o covârșitoare importanță pentru dezvoltarea muzicii în Republica noastră. Actualitatea muzicală sovietică este prezentată în articolul semnat de compozitorul Alfred Mendelssohn, în articolul muzicologului sovietic E. Groseva, precum și în *Note*. Un articol suficient de documentat și bine scris semnează criticul Andrei Tudor, cu prilejul bicentenarului lui J. S. Bach. Critica muzicală este reprezentată de Ion Arbore, George Bălan și Val Apostol, care prezintă *Cantata Patnei* de Arutiuniân, *Odă Legii Staliniene* de Hilda Jerea și *Quartetul pentru Coarde*, de Ion Dumitrescu.

Cu toate lipsurile primului număr, revista „Muzica” se afirmă ca un factor important în activarea vieții și creației muzicale din Republica noastră. Apariția ei este salutată cu bucurie de cei ce muncesc în domeniul muzicii, ca un ajutor important în desăvârșirea muncii lor creatoare.

Dela „însemnările unui medic de plasă“, la „memoriile“ unui agent electoral

Au apărut de curând *Memoriile agentului electoral Teică Pasăre...* scrise de V. Em. Galan, prozator valoros, autor al mai multor nuvele și povestiri remarcabile, publicate în ultimii doi ani.

„Memorii“... Autorul s'a folosit așa dar de un mai vechi, dar trainic procedeu și pretext epic, desigur pentru a cuprinde cât mai viu, cât mai concret cu putință și totodată cât mai încheșat, o realitate extrem de diversă, de bogată în aspecte, și care prin chiar natura ei tindea la dispersiune. Maru nuvelisti — printre care Caragiale — au utilizat adesea procedee literare înrudite, mimând jurnalistica, ceea ce dă operelor lor — schițe sau nuvele — senzația autenticității, a faptului divers spontan, și permite scriitorului o largă libertate de acțiune, deschizând un vast câmp pamfletului.

Pe de altă parte, nuvela lui V. Em. Galan respiră pe alocuri ceva din aerul amar — înveselit, atât de caracteristic *Carnetul unui medic de plasă*, al dr-ului Gh. Ulieru, act zdrobitor de acuzare a regimului burghezomoșieresc, smuls din observarea ascuțită a mizeriei și înapoierii în care era ținută țărâimea muncitoare, imensa majoritate a poporului.

„Se anunță alegerile“, notează dr. Ulieru în jurnalul său... „Au venit zilele de propagandă pentru alegeri. În toate aceste zile, o teroare cumplită: funcționari mutați, alții transferați; drumuri închise, oameni pașnici maltratați, închiși; ziare confiscate, întruniri oprite — și toate acestea se puteau pune la cale, acolo sus, la prefectură...“

Și doctorul Ulieru continuă, înfățișând formele concrete ale desfășurării campaniei electorale într'un târgușor provincial:

...,prefectul mă poftește să viu nu-

maidecât la prefectură. Las totul și mă duc...“

Urmează o discuție edificatoare dintre doctor și candidatul de deputat guvernamental, profesor universitar din București:

„... Ia notă de cele ce ți-am spus. Pune-te în contact cu polițaiul care are o listă de toți negustorii din oraș care nu votează cu guvernul; fă-le inspecții imediat, închide-le localurile pe timp de trei zile!

Am înțeles dela început ce urmărește și-l întreb:

— Chiar dacă aceste localuri îndeplinesc condițiunile de igienă, eu trebuie să le închid?

— Nici vorbă. Le închizi în mod automat!

— Automat?! — întreb eu mirat.

— Automat! — răspunde el arogant.

— Așa ceva nu e cu putință! — îi răspund.

— Am terminat cu d-ta, — îmi răspunde nervos.

Mă retrag...

A doua zi primesc ordinul telegrafic... că-mi încetează detașarea mea la orașul C. și să mă prezint de urgență la locul meu din G.“

Iată în fine și concluziile autorului din care se degajă acel ton amar-înveselit despre care tocmai vorbeam:

„Aflu că cei doi candidați guvernamentali au ieșit în alegeri, iar la banchetul ce s'a dat în cinstea lor, s'a toastat pentru legăturile adânci de simpatie care unesc masa poporului cu cei doi reprezentanți, pentru binefacerile libertăților cetățenești și pentru votul universal, marele triumf al demnității.“

Numeroase sunt alte aspecte ale jurnalului dr-ului Ulieru care relatează mai cu seamă despre lumea satului, băntuită de boli și de superstiții, despre „inteligenta“ și „conducerea“ sa-

telor care încurajează în mod deschis obscurantismul, pentru a jupui tot ce se poate de pe spinarea țaranului prost.

Nu altfel se petrec lucrurile în *Memoriile agentului electoral Teică Pasăre*, adevărat tratat pentru uzul candidatului guvernamental din trecut. Cele mai „uzuale“ practici și metode sunt îmbinate cu istețime de autor în urzeala unei acțiuni epice, în centrul căreia tronează personalitatea jovial-brutală a șmecherului Teică Pasăre, devenit agent electoral al boerului, dar în culisele căreia „lucează“ și trage sforile însuși conu Bazilă, — moșierul V. P. Vlăscașteanu.

Campania electorală din 1919...

Gândul țaranilor din Bursuci și de pretutindeni aleargă spre împroprietărire, spre pământ. Dar moșierul gândeste altfel:

— Coane Vasilică, ce s'aude cu împroprietărire ceea? I-adevărat, ori îi mincună? Că satul huesește de-atâta împroprietărire — da de văzut nu se vede nimic...

— Ce împroprietărire, bre Pasăre? Ești nebun! Ha, ha, ha!... Unde-ai mai văzut tu să se ia averea cuiva și să se împartă altora?..“

În schimb, dacă pământ nu se dă, „giudețul boerilor“ a dat țaranilor „slobozenie“ de vot liber, obligator, secret și așa, cum îl mai știți și dumneavoastră“. Deși în plină campanie electorală, câțiva țărani nu pricep totuși — cu toate străduințele boerului — rostul de a participa la întrunirile de propagandă, organizate cu ajutorul metodelor de convingere ale lui Teică Pasăre. Ei înțeleg să stea duminică acasă să citească, lucru care miră foarte pe boer:

— Ce să faci? Să citească? Voi adică asta faceți duminică, citiți? Ha?..“ Și, în continuare:

— Și ce naiba or fi citind netoții?..“

La care Teică Pasăre raportează:

„... Le aduce joia, cela cu goarna — factorul — cărți, scrisori, jurnale, știu eu ce-o fi citind atâta?!... Mai s'alină și ei: aud de împărțea pământului, de viață bună... Tot felul de povești...“

mântului, de viață bună... Tot felul de povești...“

Tocmai astfel de povești nu sunt pe placul boerului. Drept care, conu Vasilică Vlăscașteanu hotărăște să lichideze până după alegeri cu asemenea cuiburi de nemulțumiți și de... vizitator. Așa se face că unii se pomnesc cu ordine de mobilizare, alții mutați din loc, iar poșta tuturor este reținută la conac sub pretext că e „material incendiar“, „poștă cu caracter mai mult decât terorist“.

Dar cu aceste isprăvi „campania electorală“ nu este încă terminată. „Memoriile“ lui Teică Pasăre mai relatează încă multe: o întrunire electorală cu țucă, băte și demagogie, rezigată din umbră de agentul electoral al moșierului; venirea unui schimnic (fost actor, ratat, angajat de boer) care vorbește oamenilor prostiți despre semnul lui Dumnezeu și al Maicei Preziste, pe care trebuie pusă în curând parafa, de ziua parafei — ziua alegerilor (bine înțeles, semnul Domnului e semnul partidului liberal); o bătaie soră cu moartea iscătită între betivii satului prilejuște moșierului Vlăscașteanu ideea unui articol în presă în dreptul împotriva „bestiilor roșii în acțiune“, a „bandei de bolșevici înarmați“; etc.

În sfârșit, ziua alegerilor: cu un jumecător binevoitor care lămurește oamenii, votând el în locul lor (suntem abia în 1919 — primele alegeri), cu buletine dinainte stampilate și vârite la momentul oportun în urnă, etc.

Nuvela lui V. Em. Galam reușește să înfățișeze cu deosebită sprintenitate unele aspecte caracteristice alegerilor bolșevice-moșierești. Este utilizată cu mult succes arma ironiei, a sarcasmului. Contrastele sunt bine speculate. Există în nuvelă scene deosebit de realizate cum este bunăoară aceea a vizitei lui Teică Pasăre, țăran proaspăt demobilizat, la boerul Vlăscașteanu cu care făcuse împreună războiul... la partea sedentară, la aprovizionare. Teică Pasăre știe multe despre conu Vasilică. Și deaceia ar vrea să-i stoarcă niște

bani. Dar boerul știe să fie mai șmecher: țăranul Teică devine eroul dela Cașin în fața oaspeților din salonul lui Vlăscăuțeanu, iar acesta din urmă salvatorul lui — cu prețul vieții, în luptele dela Oituz.

Tonul declamatoriu, frazeologia liberală, locurile comune ale discursurilor și articolelor de gazetă, ale scrisorilor particulare și ale scrisorilor de afaceri sunt bine mimate.

Se recunoaște în acestea mai mult sau mai puțin stilul „momentelor“ caricalești ca și al *Scrisorilor pierdute* pe alocuri.

O nedumerire doar: cine este acest Teică Pasăre? Cine este el? Care este locul lui în sat? „Memoriile“ lui Teică Pasăre nu dau un răspuns lămurit acestor întrebări. Că este exroc, se vede dela început. Că mai târziu se înstărește cu banii boerului, ca răsplată pentru, serviciile aduse, aceasta iarăși se vede din câteva rânduri.

Scriitorul nu subliniază însă caracterul de unealtă permanentă în slujba ciocoiului pe care l-a avut Teică Pasăre. Nu rămânem din lectura nuvelei cu impresia că meseria de „agent electoral“ — echivalentă cu aceea de bătaș înrăit, de delator și de spion, de instrument periculos al burghezo-moșierimii pentru a lovi în poporul muncitor — a fost o meserie rușinoasă și odioasă.

Dimpotrivă, Teică Pasăre ni se înfățișează ca un exroc simpatic, jovial, care, ajuns la bătrânețe, își povestește unui ascultător indulgent isprăvile din tinerețe. Teică Pasăre — omul de credință al boerului, nu numai la alegerile destul de „inofensive“ din 1919, dar și la cele următoare, mult mai sângeroase — este interviewat în 1950 cu un interes de un gazetar ce-ar vrea

să se informeze asupra alegerilor din trecut. Dar unde trăește azi Teică Pasăre, ce face el, cum îl privește cei din jurul său, — nu ni se spune.

Această indulgență în modul de a vedea pe agentul electoral al trecutelor vremi (astăzi, probabil chiabur înrăit), nu rămâne fără urmări asupra structurii întregii povestiri, concepția mai mult pe un ton de zeflema veselă, în locul satirei corosive.

Scriitorul a și ales dealtminteri un episod mai potolit (dacă ar fi să-l credem pe Teică Pasăre) din istoria luptelor electorale burghezo-moșierești: primele alegeri din 1919, de după războiul mondial. Epoca nu era totuși cătuși de puțin potolită și dacă scriitorul ar fi cercetat mai adânc împrejurările în care se desfășurau alegerile, poate că ar fi găsit printre țăranii pe care-i înfățișa nu numai niște pașnici lectori ai ziarelor care vorbeau despre improprietăți, ci poate ceva mai mult...

Mai ales că în finalul narațiunii scriitorul amintește „despre un bloc muncitoresc-țărănesc“ pe care „niște oameni ridicăți din popor“ voiau să-l opună boerimii. „Și cum îi auzea vreun boer deschizând gura, cum îi băga la bașcă!“

Trebuie să spunem că pentru un vulpoi de teapa lui Teică Pasăre, astfel de formule naive și evasive pentru a califica lupta muncitorimii — care dădea atâta de gândit boerilor — sunt cu totul nesatisfăcătoare.

Reținem din nuvelă, ca element cu totul pozitiv, prezentarea plină de umor a unor moravuri și scene — adevărate schițe surprinse „pe viu“ — ale unei realități defuncte.

DAN COSTA

FORRESTALIADA
SAU
SCURTĂ DISERTAȚIE ASUPRA DEGENERĂRII

In America anului 1950 totul e posibil.

Fotoliul prezidențial este ocupat — cînc, și provocător — de unul din membrii Ku-Klux-Klan-ului, asociație secretă a barbarilor atlantici, specializați în lînșaj, ucideri, torturi sadice și sălbătăcie bestială.

Un nebun — fost pensionar al unui lînștit și luxos balanuc — putea ocupa postul de ministru de război.

În California, lângă Long Beach, un anume Tod Faulkner aranjează revoltătoare „distracți” pentru membrii „celor 10.000”. Cînoscînd „gustul” pervers și neuman al clienților săi, el a angajat 22 de șomeri pe care i-a obligat să demonstreze concursuri de „răbdare și rezistență”. În fața spectatorilor, instalați în confortabile fotoliu, nenorociții trebuiau să meargă, să meargă pînă la istovire, prăbușindu-se de oboseală întru distrarea „elitei” americane. Cînd nu au mai rămas decît 6 concurenți, aceștia au fost ferecați în lanțuri, continuînd sinistrul „concurs” pînă nu mai rămănea în picioare, decît unul singur — bumăcit de oboseală, crispat în umilitorul și chinuitorul efort.

Spectatorii gustau înveseliți „divertismentul”, făceau pariuri și urmăreau cu interes convulsivul acestor epave îndobitocite ale modului american de degenerare a omului.

Excepție monstruoasă! Nicidecum. În River Park View din Chicago, alături de cuștile cu maimuțe se găsesc alte cuști în care stau așezați — negri. Pe scaunul fiecărui negru — o țintă. Dacă nimerești cu o bilă în țintă — scaunul se răsătoarnă și negrul cade în apă...

Organizatorii și spectatorii acestor „distracți” animalice perorează în incinta Națiunilor Unite despre apărarea demnității umane.

In America anului 1950 totul e posibil.

Profesorul Theodore Rosebury, dela Universitatea Columbia, condusă de generalul Eisenhower, a publicat acum mar bine de un an o carte intitulată: „Pace or Plague” — pace sau ciumă. Iată ce scrie profesorul Trumanizat: „O națiune care a folosit bombele atomice... poate merge înainte pe drumul

războiului biologic" (pag. 168). Deci, pregătiți microbii, virusurile, bacteriile de holeră, friguri ucigătoare, ciumă... „Utilizarea practică a acestor virusuri este foarte de dorit — spune ilustrul profesor, dar, constată cu regret, — până în prezent nu se cunoaște eficacitatea lor deplină” [pag. 61]. „Ceace este tragic — se frământă mai departe — constă în aceea că metodele noastre nu vor fi totdeauna mortale. Dacă marea masă va pieri sigur într-un război bacteriologic, câțiva indivizi izolați se vor salva totuși” (pag. 79).

Săngerosul împărat roman, Nero, celebru aventurier și corsari ai istoriei — un Cesare Borgia, Cortès și chiar Jack spintecătorul sau Al Capone, par simpli începători neîndemânateci pe lângă acești maieștri ai uciderii în masă.

E doar teorie, — veți spune. Nu, cartea ia apărut după un lung șir de experiențe practice.

Încă din 1943 funcționează la Detrick [Maryland, U.S.A.] un centru de pregătire a culturilor de ciumă, holeră și alte epidemii, în cea mai mare parte dispărute.

În 1946, scurt timp după numirea lui James V. Forrestal ca ministru de război, „New York Times” anunța înfiunțarea unui birou special pentru pregătirea produselor otrăvitoare în scopuri de război.

Cu puțin timp după aceasta s’au trimis instrucțiuni companiilor de radio și cinematografe pentru popularizarea otrăvii ca mijloc „defensiv”.

În Iulie 1949 izbucnește pe neașteptate o epidemie de ciumă în Nordul Canadei. Cinci sau șase triburi de eschimoși i-au căzut victimă. Și, ca din întâmplare, medicii dela aceeași Universitate Columbia se găseau tocmai acolo „în vacanță”.

Umanism trumanian în acțiune!

Ziarul armatei americane, „Stars and Stripes”, publică o statistică menită să dovedească înalta moralitate publică din Statele Unite. Iată câteva cifre. În cursul anului 1949 s’au comis în U.S.A. 17.632.890 de delictе și crime. (civili: șaptesprezece milioane șase sute trezeci și două de mii opt sute nouăzeci). Ceeace înseamnă că zilnic 1.100 de locuințe au fost jefuite, 293 de persoane ucise. 340 de mașini furate...

Desigur, cunoscând toate acestea, nu poți decât să-l aplauzi pe Henry Louis când proclamă „dreptul american de a conduce lumea” sau pe fostul ministru al justiției (?), Biddle care constată că U.S.A. se găsește „în plină înflorire a forțelor ei” și, în consecință, trebuie „să ia asupra-și răspunderea acelei lumi nefricate” ce se găsește în afara hotarelor sale.

Wall Street-ul este nemulțumit de firavul răsurnet al ideilor „umanitare” ale mercenarilor capitalului. Pentrucă, încercând să impună lumii diktatul american, socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg. Insuși generalul D. Eisenhower s’a făcut purtătorul de cuvânt al aceluia acut sentiment de dezorientare pe care-l încearcă acoliții monopolistilor americani în fața creșterii forțelor păcii și ale socialismului. Cu ocazia instalării sale la conducerea Universității Columbia, el recunoștea: „Teama de viitor, împreună cu o senzație de nesiguranță și de îndoială asupra valorii principiilor fundamentale (ale vieții de stat americane — nota noastră), constituie manifestări cu adevărat înfricoșătoare ale vieții americane”. Pierzând pe zi ce trece, terenul de sub picioare, aventurierii de dincolo de Ocean, simt adierea înghețată a sfârșitului vestită prin eșecul ideologiei lor găunoase. Conștiința crahului ideologic apare tot mai lămurit în toate publicațiile lor. Gerold Tanquary Robinson a și mărturisit-o în „Foreign Affairs”, cunoscută revistă semi-oficială a Departamentului de Stat. El își începe editoriaul cu aceste cuvinte deosebit de semnificative: „Statele Unite întâmpină criza din 1949 cu echipamentul militar al anului 1950 și cu echipamentul ideologic al anului 1775”. Un alt trist specimen al Brain-Trust-ului trumanian, un oarecare Biggs, atinge o

coardă și mai tragică: „Noi ideologi, ne-am prăbușit fără glorie în prvința propagării democrației noastre nemților, chinezilor și popoarelor din Balcani“. Apoi, în continuare: „Este foarte regretabil că soldații americani, care și-au făcut serviciul în Europa și în Asia, își îndeplinesc atât de prost rolul de trimiși ai Americii democratice. Iankeul obișnuit și-a creat reputația de lăudăros printre celelalte popoare...“

Sfășietor este glasul comis-voiajorilor „americanismului“, când deplâng falimentul „cruciadei“ lor ideologice: „nu bunurile și tinerii ne lipsesc, ci ideile“ răsună elegia nefericitului Robinson, așezat pe malurile Atlanticului în contemplarea cioburilor jalnice ale civilizației gangsterilor fâțiși sau ascunși ai Wall-Street-ului.

Mult visata „cucerire spirituală a lumii“ s'a soldat cu acest ridicol bilanț.

Dar campania ideologică pentru dovedirea superiorității civilizației dollarului nu reprezintă decât una din laturile acțiunii reale de agresiune și înrobire a popoarelor pe care o duce cu perseverență capitalismul monopolist american.

Războiul.

Iată ținta deschisă a activității criminale a celor pe care cardinalul Spellmann îi educă în credința „în America și în Dumnezeu“.

I se spune în ultimul timp „război preventiv“. L-a proclamat ministrul marinei Matthews. El cere generalul Spaatz, fostul comandant al forțelor aeriene americane. Generalul Anderson îl predă deschis la școala de război. Senatorul Mac Clellan, din statul Arkansas, propune și el ca Statele Unite „să tragă primul foc“, și generalul Bonner Feelers și alții... Și nu în ultima instanță Harry cel Mincinos, rob credincios al „Domnului“ din ceruri și din Wall Street...

Capitalismul monopolist a devenit un stăvilor în calea oricărui progres și aduce omenirii numai nenorociri: crize economice de neînțeles și din ce în ce mai acute, urmate de șomaj cronic, sărăcirea continuă a maselor muncitoare, răboaie sângeroase, semănătoare de moarte și distrugerii. Sub ochii noștri se împlinesc cuvintele departe văzătoare ale „Manifestului Comunist“: capitalismul „seamănă cu vrăjitorul care nu mai poate stăpâni puterile iadului, pe care le-a pus în mișcare“. Apărătorii săi cei mai înverșunați, ca de pildă Harry Truman, nu pot invoca nici măcar o promisiune, amânând „dovedirea“ pretinsei superiorității a „modului de viață american“ pentru anul 2000! În acest răstimp, monopolistii americani încearcă să joace ultima carte — războiul, urașul „business“ monstruos, plănuit în întunecatul Wall-Street.

Vicul mortal al regimului economic și politic al Statelor Unite, și al țărilor capitaliste în general, constă în faptul că nu mai poate prospera decât prin război. Acest lucru nu-l dovedește țaria, ci dimpotrivă, slăbiciunea. Dela începutul epocii imperialismului, economia americană nu mai cunoaște creștere decât în anumite sectoare și numai în perioada de război sau de pregătire războinică.

E o economie pusă în întregime în slujba distrugerii.

Amenințat de o nouă și puternică perioadă de criză, capitalismul monopolist american caută ieșirea într'un nou război. Combate criza, fabricând tunuri. Sau cum scria „U. S. News“: „Afacerile de armament vor fi foarte bune în 1950; ele pot fi totdeauna sporite dacă se încetinește activitatea economică prin întărirea psihizei de război foarte propice giganticele comenzi de armament“. Doctrina economică a lui Keynes cu privire la „utilitatea economică a cheltuielilor neproductive“ se poate traduce în limbajul obișnuit: înviorarea economiei subrezultă prin dezvoltarea producției de armament.

Dubioasa producție literară a Statelor Unite sprigină acelaș scop.

Lunile trecute a apărut „grandioasa operă umanitară“, cum anunță afișele, a rudecătorului W. Douglas: „Despre oameni și munți“. Acest pasionat turist

descrie amunturi din drumetia pitorească în munți din Oregon și în statul Washington. Cartea e plină de descoperiri epocale, de genul acestora: „ame doarme în pădure, descoperă Creatorul“, „munții au o influență asupra oamenilor“. Ea se încheie cu descrierea, care vrea să fie măreață, în genul efuziunilor brice ale lui Rousseau, cu descrierea valorii morale a ascensiunilor. Ascensiunile pe munte, spune Douglas, ne conduc la descoperirea limitelor puterii omeneste și desvoltă curajul pentru a înfrunta încercările. Ultima încercare la care va fi supusă omenirea, comunismul, — atât cum cântă judecătorul Douglas în fața prăpastului Munților Stâncoși.

Propaganda furioasă de război a scriitorilor și speakerilor americani se întoarce chiar împotriva mișcătorilor săi. Douglas de pildă se lovește și pe piscurile somețe ale munților de obsesia războiului. Cititorului de ziare îi aduc aminte războiul reclamei, Hotelului Sherry-Netherland, care oferă adăposturi anti-atomice de lux dela 18—75 dollari pe zi. Iar fostul ministru de război, James Forrestal a înnebunit sub efectul propriei sale propagande războinice...

Când Hindenburg a fost ales președinte al Republicii germane de după primul război mondial, filosoful Theodor Lessing — ucis mai apoi de hitleriști — a rostit aceste cuvinte: „După un zero, urmează un Nero“. După Hindenburg a urmat Hitler.

La alegerea ca președinte a lui Harry Truman, cuvintele lui Lessing au devenit deosebit de actuale și pentru poporul american. Cu o singură deosebire: acest zero vrea să fie în același timp și un Nero.

Un împărat roman și-a proclamat calul drept consul.

Truman l-a numit pe Forrestal ministru de război.

Forrestal nu este numai numele unui dement, care a ocupat postul de ministru de război al Statelor Unite. Forrestal reprezintă simbolul degenerării omului trumanizat în campanzeul beat de Coca-Kola și de propriul său orgoliu, care se plimbă în lung și în lat pe 3/4 din globul pământesc, lovindu-se în piept ca un nou King-Kong și urlând spre cele patru colțuri ale lumii setea lui de sânge și aur, de distrugere și moarte...

Conducătorii politici ai Americii de astăzi poartă pe frunte stigmatul degenerării morale, — iar societatea americană — pecetea inevitabilei decadențe.

Citez din „Enciclopedia“ americană „a științelor sociale“: „degenerarea este abaterea vădită a conduitei dela comportamentul normal al oamenilor“. Autorul acestei definiții pe srmne nu-și dădea seama, că ea se potrivește conducătorilor împuși de Wall-Street în furtașa statului american ca un costum făcut pe măsură de cel mai dibacul actor.

Nu cunoaște istoria orimelor celebre nimic mai josnic și mai sfidător ca provocatoarea declarație a lui Dulles că speranța în pace este o „stupiditate“...

Hidoasă, respingătoare, macerată de cele mai cinice porniri destructive apare fața spirituală a Americii de astăzi. Flăcările barbare ale urii de oameni, ale desfrâului și ale sălbătăcirii colorează fizionomia descompusă a lui „homo americanus“, crescut de stăpânii lui Truman. „O generație de americani lipsiți de capacitatea de a gândi, o generație de oameni care acceptă orice, o generație de barbarr“ — așa caracterizează Johannes Steel. Aceiași caracterizare este înscrisă în paginile istoriei cu sângele proaspăt al copiilor, femeilor și bătrânilor din Coreea...

A dispărut orice deosebire între SS-iștii și G. I.-ii lui Truman. A dispărut orice deosebire dintre trumani, mattheusii, macarthurii de azi și hitlerii, goeringii, keitelii de ieri.

Degenerarea morală a conducătorilor americani exprimă decadența societății actuale din Statele Unite. Răsfoind aceeași „savantă“ Enciclopedie, găsim, sub

pana unei Miss sau Mistress Elizabeth Todd. înşirate semnele caracteristice ale decadenţei: stagnare a dezvoltării sociale, birocrăţie, „unearned privileges“ (privilegiu obţinute fără muncă), tranie, corupţie, individualism exagerat, absenţa spiritului inovator şi creator, călcarea în picioare a intereselor generale...

Hotărît, tomul V al americanei „Enciclopedii“ este plin de învăţăminte...

Din orice punct priveşti edificiul social al Statelor Unite, descoperi aceleaşi semne ale putrezicunii. În anul 64 al erei noastre a izbucnit la Roma un incendiu groaznic. Poporul credea că el este opera sângerosului Nerone, împăratul Romei. Neroni actuali de dincolo de Ocean pregătesc incendierea şi pustiirea lumii întregi.

Nero a fost isgonit din Roma de popoarele şi cetăţenii răsculaţi.

Neronii din Washington ş. New-York nu înţeleg că îi aşteaptă o soartă asemănătoare.

Un general american, să-i spunem pe nume: chiar Douglas Mac Arthur, a arătat într-un moment de sinceritate dece se vor prăbuşi în noroi drapelurile negre ale imperialismului agresor. În Februarie 1943 a rostit el aceste cuvinte, care îşi păstrează întreaga lor actualitate şi exprimă teama nemărturisită a tuturor măscăcării lor lui Truman: „speranţa civilizaţiei este înscrisă pe drapelurile victorioase ale bravei armate ruse“.

*

Astăzi din opt sute de milioane de piepturi răsună acelaş adevăr, în opt sute de milioane de braţe se găseşte acelaş drapel...

Popoarele îşi aduc aminte că o „cruciadă“ asemănătoare celei pregătite acum în Statele Unite a fost pornită cândva din Berlin. Azi deasupra Berlinului fâlfâie steagul roşu al libertăţii.

Nu încapă nicio îndoaială că ceea ce s'a întâmplat la Berlin, se poate întâmpla şi în alte metropole, situate cu câteva meridiane mai la Apus.

Al. Bruda